

RIKSDAGENS PROTOKOLL

1950

FÖRSTA KAMMAREN

Nr 23

26—27 maj.

Debatter m. m.

Fredagen den 26 maj.

Sid.

Riktlinjer för skolväsendets utveckling 3

Samtliga avgjorda ärenden m. m.

Fredagen den 26 maj.

Statsutskottets memorial nr 190, ang. bemyndigande för Kungl. Maj:t
att igångsätta vissa beredskapsarbeten 3

— utlåtande nr 191, ang. anslag till avskrivning av nya kapitalinves-
teringar 3

Bevillningsutskottets betänkande nr 61, om ändring i förordningen
ang. stämpelavgiften 3

Bankoutskottets utlåtande nr 21, ang. engångsunderstöd åt tapetsera-
ren E. Haglunds änka 3

Särskilda utskottets utlåtande nr 1, ang. riktlinjer för det svenska
skolväsendets utveckling 3

Lördagen den 27 maj.

Bankoutskottets memorial nr 22, ang. uppskov med behandlingen av
framställning från styrelsen för riksdagsbiblioteket om vissa änd-
ringar av bibliotekets stadgar 74

Fredagen den 26 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 10 förmiddagen.

Justerades protokollen för den 20 innevarande månad.

Föredrogs och bordlades ånyo bankoutskottets memorial nr 22.

Föredrogs ånyo statsutskottets memorial och utlåtande:

nr 190, angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att i arbetslöshetsbekämpande syfte igångsätta arbeten, för vilka anslag uppförts å allmän beredskapsstat för budgetåret 1946/47; och

nr 191, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1950/51 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar.

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av bevillningsutskottets betänkande nr 61, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften, bifölls vad utskottet i detta betänkande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 21, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret framställning i fråga om engångsunderstöd åt tapetseraren E. Haglunds änka, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

Föredrogs ånyo särskilda utskottets utlåtande nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling jämte i ämnet väckta motioner.

Genom en den 3 februari 1950 dagtecknad proposition, nr 70, angående riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling, vilken proposition hänvisats till särskilda utskottet, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att godkänna följande riktlinjer för skolväsendets utveckling:

1. Åtgärder skola vidtagas för genomförande inom tid, som framdeles bestämmes, av en på nioårig allmän skolplikt grundad enhetsskola, avsedd att ersätta folkskolan, fortsättningsskolan, den högre folkskolan, den kommunala mellanskolan och realskolan samt, till viss del, den kommunala flickskolan och den praktiska mellanskolan.

2. Enhetsskolan skall uppdelas i tre stadier, vardera omfattande tre år. Undervisningen på lågstadiet skall i regel bestridas av småskollärare, som utbildats för tjänstgöring i klasserna 1—4, på mellanstadiet i regel av mellanskollärare, som utbildats för tjänstgöring i klasserna 3—6, och på högstadiet, klasserna 7—9, i regel av ämneslärare.

3. Undervisning i engelska skall anordnas från och med enhetsskolans femte klass.

4. Förberedande yrkesutbildning skall anordnas i den nionde klassen, varvid den praktiska yrkesutbildningen alltefter omständigheterna må kunna förläggas till skolor för yrkesundervisning, till inom enhetsskolan anordnade yrkesavdelningar, till näringslivet eller till

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

andra lämpliga praktikplatser. Den förberedande yrkesutbildningen må, där omständigheterna så påfordra, kunna ersättas med en allmänpraktisk utbildning.

5. För lärjungar i nionde klassen, som icke deltaga i förberedande yrkesutbildning eller allmänpraktisk utbildning, skall anordnas teoretisk undervisning med eller utan anknytning till fortsatt utbildning på gymnasium.

6. Försök skola anställas angående de för enhetsskolan ändamålsenliga arbetsformerna, angående lärokursens differentiering med hänsyn till lärjungarnas anlagsdifferentiering och angående lärjungars intagning i enhetsskolan på grundval av skolmognadsprov.

7. Försök skola vidare anställas med former av praktiska realskolor och högre flickskolor anknyttande till enhetsskolans näst högsta klass.

8. Från tidpunkt, som senare bestämes, skall vid de högre allmänna läroverken kunna anordnas en allmän gymnasielinje, varvid i avseende på linjens organisation och villkoren för dess upprättande vid de särskilda läroverken i huvudsak skall gälla vad av departementschefen anförts. I samband därmed skall en revision av differentieringssystemet på gymnasiet's högsta stadium företagas, syftande till att genomföra en fastare studiegång inom varje linje.

9. Från tidpunkt, som senare bestämes, skall försöksvis anordnas ett eller flera gymnasier för vuxna.

10. Försök skola anställas med särskilda till enhetsskolan anknyttande gymnasieformer.

11. Terminsavgiftssystemet vid de allmänna läroverken och därmed jämförbara högre kommunala läroanstalter skall avvecklas i ordning, som framdeles bestämes.

12. Erforderliga ekonomiska stödåtgärder skola genomföras för att giva varje lärjunge tillgång till en utbildning, som svarar mot hans personliga förutsättningar och samhällets behov.

13. För den försöksverksamhet, som förut nämnts eller i övrigt befinnes på-

kallad, skola erforderliga betingelser skapas genom utbyggnad av statens psykologisk-pedagogiska institut och skolöverstyrelsen.

I samband härmed hade utskottet till behandling förehaft ett flertal till utskottet remitterade motioner.

I de likalydande motionerna I: 369 av herr *Wistrand* m. fl. och II: 456 av fru *Ewerlöf* m. fl. hade hemställts, att riksdagen måtte uttala sig för att under försökstiden och vid den definitiva kursplanens fastställande åtgärder måtte vidtagas för skapande av en starkare ställning för franska språket än som framginge av det principbetänkande, som låge till grund för propositionen.

I motionen I: 379 av herr *Holmbäck* hade hemställts, att riksdagen ville uttala sig för en ställning för franska språket i enhetsskolan och gymnasiet i enlighet med den uppfattning, som i motionen framförts.

I motionen II: 470 av herrar *Kollberg* och *Ståhl* hade hemställts, att i samband med beslut om den nioåriga enhetsskolan riksdagen måtte föreläggas ungefärliga uppgifter om det kunskapsmått, som den nya enhetsskolan skulle meddela t. o. m. de avslutande klasserna 9 a, 9 y och 9 g.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på återopade grunder hemställt,

A. att riksdagen måtte — i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt de i ämnet väckta motionerna — godkänna följande riktlinjer för skolväsendets utveckling:

1. Åtgärder skola vidtagas för genomförande inom tid, som — med beaktande av vad utskottet härom framhållit — framdeles bestämes, av en på nioårig allmän skolplikt grundad enhetsskola avsedd att, i den mån den tillämnade försöksverksamheten ådagalägger lämpligheten, ersätta folkskolan, fortsättningsskolan, den högre folkskolan, den kommunala mellanskolan och realskolan.

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

2. Allsidiga försök skola anställas angående de för enhetsskolan ändamålsenliga organisations- och arbetsformer, såsom angående elevmaterialets och lärokursens differentiering med hänsyn till lärjungarnas anlag, angående skolans inre arbete och angående lärjungars intagning i enhetsskolan på grundval av skolmognadsprov.

Försök skola jämväl anställas med olika former av praktiska realskolor.

3. Enhetsskolan är avsedd att uppdelas i tre stadier, vart och ett i regel omfattande tre år. Undervisningen på vart och ett av dessa stadier skall i första hand bestridas av lärare, som särskilt utbildats för undervisning huvudsakligen på stadiet i fråga.

4. Undervisning i engelska är avsedd att anordnas från och med enhetsskolans femte klass.

5. Utöver handledning i praktiska ämnen på enhetsskolans olika stadier är det avsett att i klasserna 7 och 8 inrymma yrkesorientering och att senast i klass 9 anordna, i nära kontakt med yrkeslivet, en *förberedande* yrkesutbildning eller, där förhållandena motivera detta, en allmänpraktisk utbildning.

Den lämpliga anknypningen till enhetsskolan av skolor för yrkesundervisning och praktiska realskolor bör övervägas och under försökstiden prövas.

6. För lärjungar i nionde klassen, som icke deltaga i förberedande yrkesutbildning eller allmänpraktisk utbildning, är det avsett att anordna teoretisk undervisning med eller utan anknypning till fortsatt utbildning på gymnasium.

7. Från tidpunkt, som senare bestämes, skall vid de högre allmänna läroverken kunna anordnas en allmän gymnasielinje, varvid i avseende på linjens organisation och villkoren för dess upprättande vid de särskilda läroverken i huvudsak skall gälla vad av utskottet i det föregående anförts. I samband därmed skall en revision av differentieringssystemet på gymnasiets högstadium företagas, syftande till att genomföra en fastare studiegång inom varje linje.

8. Från tidpunkt, som senare bestämes, skall försöksvis anordnas ett eller flera gymnasier för vuxna.

9. Försök skola anställas med särskilda till enhetsskolan anknyttande gymnasieformer.

10. Terminsavgiftssystemet vid de allmänna läroverken och därmed jämförliga högre kommunala läroanstalter skall snarast möjligt avvecklas i ordning, som framdeles bestämes.

11. Erforderliga ekonomiska stödåtgärder skola genomföras för att giva varje lärjunge tillgång till en utbildning, som svarar mot hans personliga förutsättningar och samhällets behov.

12. Ledning och redovisning av försöksverksamheten i dess helhet skall handhas av skolöverstyrelsen med för ändamålet behövlig förstärkt organisation och erforderliga betingelser i övrigt skapas genom utbyggnad av statens psykologisk-pedagogiska institut och andra lämpliga åtgärder.

B. att

1. motionerna I: 369 och II: 456,
2. motionerna I: 376 och II: 463,
3. motionen I: 377,
4. motionen I: 379,
5. motionerna I: 380 och II: 468,
6. motionerna I: 381 och II: 462,
7. motionen I: 382,
8. motionen I: 383,
9. motionen II: 455,
10. motionen II: 461,
11. motionen II: 464,
12. motionen II: 465,
13. motionen II: 467 samt
14. motionen II: 469

— i den mån de berörde propositionen nr 70 och icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut i utlåtandet anförts och hemställt — icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

C. att

1. motionen I: 373,
2. motionerna I: 374 och II: 460,
3. motionen I: 378,
4. motionen II: 466 samt
5. motionen II: 470, i den mån den berörde propositionen nr 70,

icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

I motiveringen hade utskottet under rubriken »Stadier, lärarkategorier och centralisering» anfört bland annat följande:

»Enligt propositionen skall enhetsskolan indelas i tre stadier: lågstadiet, mellanstadiet och högstadiet, vardera omfattande tre år. Denna stadiindelning ligger till grund för de studieplaner, som äro under utarbetande, och måste nödvändigtvis även avspegla sig i lärarnas utbildning.

I jämförelse med nuvarande förhållanden innebär departementschefens förslag en utsträckning av lågstadiet från två till tre år. Tidigare utvecklade lärjungar skulle dock kunna få genomgå småskolestadiet på två år. I samband med övergången till den nya stadiindelningen böra bestämmelserna om lärjungarnas fördelning på läraravdelningar revideras, varvid klass 3 i skolor av A-form bör hänföras till småskolestadiet.

Undervisningen på högstadiet, klasserna 7—9, bör i regel bestridas av ämneslärare och undervisningen i klasserna 1—6 av klasslärare, men departementschefen angiver åtskilliga fall, där undantag från denna regel synas honom befogade. Liksom nu böra två slag av klasslärare utbildas: folkskollärare, i propositionen benämnda mellanskollärare, och småskollärare.

Lärarnas utbildning kan enligt departementschefens mening icke alltför snävt bindas till det treårsstadium, där de beräknas komma att vanligen tjänstgöra. Förskjutningar i den ena eller andra riktningen hava redan under vissa perioder visat sig nödvändiga med hänsyn till lärartillgången, tillgängliga lärares kompetens och det varierande barnantalet. I en följande proposition, nr 219, angående riktlinjer för lärarutbildningens ordnande ha vissa åtgärder föreslagits för att giva elasticitet åt lärarnas tjänstgöringsförhållanden; bland annat utpekade där olika möjligheter, varigenom mellanskollärare kunna sättas i tillfälle att förvärva kompetens för undervisning i klasserna 7—9. Behandlingen av nämnda proposition har genom riksdagens

beslut uppskjutits till höstsessionen.

Utskottet, som vid sitt ställningstagande till departementschefens förslag nödgats taga hänsyn till det samband, som föreligger mellan stadiindelningen och lärarutbildningen, har utan att föregripa prövningen av nyssnämnda proposition ansett sig kunna uttala, att enhetsskolan lämpligen bör indelas i tre stadier, vart och ett *i regel* omfattande tre år, och att i överensstämmelse därmed tre lärarkategorier böra finnas. Utskottet har däremot icke ansett lämpligt att nu i exakta termer fastslå, vilka klasser av enhetsskolan de olika lärarkategoriernas utbildning bör avse, men finner det angeläget att betona, att samtliga kategorier böra erhålla en för sina uppgifter väl kvalificerad utbildning. Utskottet anser också, att ett visst mått av elasticitet bör finnas i fråga om lärarkategoriernas utnyttjande och att hänsyn härtill bör tagas vid lärarutbildningen. Redan av denna anledning finner utskottet det önskvärdt, att småskollärarna skola kunna undervisa högre upp än i klass 2, men har i sin hemställan icke upptagit departementschefens mera bindande formulering rörande denna lärarkategori. I vad departementschefen anfört om gränsdragningen mellan klasslärares och ämneslärares arbetsfält kan utskottet instämma.»

Under rubriken »Det inre arbetet; särskilda läroämnen» hade utskottet yttrat bland annat:

»Utskottet har slutligen övervägt franskans ställning och de förslag, som i denna fråga motionsvis framförts. Det praktiska och kulturella värdet av en icke för knappt tilltagen undervisning i detta språk synes utskottet uppenbart, men utskottet har icke funnit sig kunna anvisa någon möjlighet att förstärka franskans ställning inom enhetsskolan. Liksom departementschefen anser emellertid utskottet, att vissa möjligheter finnas att giva franskan en bättre ställning på det linjedelade gymnasiet. Utskottet uttalar sin förväntan, att under den fortsatta beredningen av gymnasialorganisa-

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

tionen de utvägar, som stå till buds för att i gymnasiet bereda franskan en starkare ställning, bliva till fullo övervägda. Härmed har utskottet besvarat de motioner — I: 369 och II: 456 samt I: 379 — vari en gynnsammare ställning för franskan påyrkas.»

Beträffande frågan om stadiindelning och lärarkategorier hade reservationer avgivits

a) av herrar *Andrén, Malmborg* i Skövde, *Kyling, Widén, Bergh* och *Johan Eric Ericson*, vilka ansett, att utskottet nu ej bort uttala sig om de olika stadiernas omfattning och att därför

dels det stycke i utskottets yttrande, som började med orden »Utskottet, som» och slutade med orden »utskottet instämman», bort hava följande lydelse:

»Utskottet, som vid sitt ställningstagande till departementschefens förslag nödgats taga hänsyn till det oavvisliga samband, som föreligger mellan stadiindelningen och lärarutbildningen, har utan att föregripa prövningen av nyssnämnda proposition ansett sig kunna ansluta sig till departementschefens riktlinjer, i vad avser antalet stadier. Utskottet är sålunda ense med departementschefen om att enhetsskolan bör indelas i tre stadier och att i överensstämmelse därmed tre lärarkategorier böra finnas. Däremot har utskottet icke ansett lämpligt att nu fastslå stadiernas omfattning liksom icke heller vilka klasser av enhetsskolan de olika lärarkategoriernas utbildning bör avse. Dessa frågor synas utskottet böra upptagas till slutgiltig prövning först i samband med behandlingen av propositionen nr 219. Utskottet finner dock angeläget betona, att samtliga lärarkategorier böra erhålla en för sina uppgifter väl kvalificerad utbildning. Utskottet anser också, att ett visst mått av elasticitet bör finnas i fråga om lärarkategoriernas utnyttjande och att hänsyn härtill bör tagas vid lärarutbildningen. Av denna anledning kan utskottet finna det motiverat, att småskollärare skola kunna undervisa högre upp än i klass 2, men har i sin hemställan icke upptagit departementschefens bin-

dande formulering rörande denna lärarkategori. I vad departementschefen anfört om gränsdragningen mellan klasslärarnas och ämneslärarnas arbetsfält kan utskottet instämman.»

dels och punkten 3. av utskottets hemställan bort hava följande lydelse:

»3. Enhetsskolan är avsedd att uppdelas i tre stadier. Undervisningen på vart och ett av dessa stadier skall i första hand bestridas av lärare, som särskilt utbildats för undervisning huvudsakligen på stadiet i fråga.»

b) av herr *Englund*, som ansett, att det i motionen II: 470 åsyftade spørsmålet om kursplanerna, den i propositionen nr 70 berörda frågan om stadiindelningen och den i propositionen nr 219 behandlade frågan om lärarutbildningen ägde ett sådant nära samband med varandra, att de borde gemensamt behandlas, och att därför utskottet bort hos riksdagen hemställa om uppskov till höstsessionen med behandlingen av ifrågavarande motion samt punkten 2. av hemställan i propositionen nr 70.

Beträffande franska språket hade reservation anförts av herrar *Englund* och *Widén*, som ansett, att det stycke i utskottets yttrande, som började med orden »Utskottet har» och slutade med orden »franskan påyrkas», bort hava följande lydelse:

»Jämväl i fråga om franskans ställning ansluter sig utskottet till vad departementschefen anfört. I motionerna I: 369 och II: 456 samt I: 379 har visserligen påyrkats en förstärkt ställning för franskan på de kommande kursplanerna, men utskottet har icke funnit, att motionärerna förebragt tillräckliga skäl för ett sådant företräde för detta ämne vid avvägningen mellan de olika ämnen, vilka tävla om utrymmet på enhetsskolans och gymnasiets kursplaner.»

Vid utlåtandet fanns därjämte fogat ett särskilt yttrande av herrar *Severin, Wallentheim, Karl Andersson* och *Lindahl* samt fru *Sjöström-Bengtsson*, vilka gjort vissa uttalanden rörande kristendomsundervisningen.

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

Herr WAHLUND: Herr talman! De flesta av kammarens ärade ledamöter påminna sig säkert de hårda politiska striderna i samband med 1920-taleis skolreform. När vi i dag inom riksdagen ha att fastställa grundritningen till en ny framtidens skola, kan det med tillfredsställelse konstateras, att detta betydelsefulla spörsmål kunnat i huvudsak lyftas över partipolitiken. Jag vill här ge ett erkännande åt statsrådet Weijnes återhållsamma och väl avvägda proposition i ämnet. Jag vill ge uttryck för min uppskattning av den samarbetsvilja, som från alla partiernas sidor manifesterats inom utskottet, och jag vill inte minst ge ett erkännande till utskottets ordförande för hans prestation att sammanjämka ståndpunktstagen, som ibland i förstone tedde sig som oförenliga.

Vi ha inom utskottet kunnat komma överens om det väsentliga. Ingen röst har höjts mot den nioåriga skolplikten. Vi ha i princip uttalat oss för den enhetsskola, som genom försöksverksamhet nu skall allsidigt prövas under 1950-talet.

Vi vilja skapa en i verklig mening demokratisk skola, där de unga erhålla en utbildning, som svarar mot deras personliga förutsättningar och intressen, och det oberoende av föräldrarnas plånbok och mantalsskrivningsort.

Vi vilja sätta personlighetsdanningen som en av skolans främsta uppgifter. Vi vilja söka göra de unga till självständiga samarbetsmänniskor, beredda till offervillig samhällsanda i respekt för lag och rätt, i respekt för människovärde och kulturvärde.

Vi vilja i skolan fostra barnen till harmoniska människor och goda medborgare. Samma paroll hade man också i 1930-talets Tyskland, men där menade man, att ungdomen skulle bibringas en standardiserad och statsstyrd ideologi. Det skulle kunna finnas farhågor för vissa tendenser i den riktningen också i demokratiens Sverige av år 1950.

Men när vi tala om att fostra barnen till goda medborgare, avse vi någonting

helt annat. Vi mena att skolan bör ge de unga förmågan att självständigt kunna bilda sig ett omdöme om de ting och företeelser, som senare i livet komma i deras väg. Vi vilja hos de unga ingjuta respekt för sanningen, lära dem att kritiskt söka sanningen och på så sätt immunisera dem mot andliga farfoter.

Enhetsskolan, allas skola, bör naturligtvis först och främst ge eleverna solida elementära färdigheter i läsning, skrivning och räkning. På så sätt få de unga de instrument, som de behöva för att själva förkovra sitt vetande. Det är enligt min mening en utomordentligt viktig sak, att skolan övar de ungas självverksamhet och ger dem studiefosturan. Eleverna böra lära sig konsten att vid behov leta reda på de fakta, som bilda grundvalen för en framtida arbetsuppgift.

Den hävdvunna klassundervisningen måste delvis ersättas med individuellt elevarbete och grupparbete. Läraren bör ha större frihet än förr att lägga undervisningen så som han finner mest praktiskt.

Bland annat på det sättet hoppas departementschefen att åtminstone i någon mån lindra skolbarnens arbetsbörda. Vi föräldrar — och jag vet att jag här kan göra mig till tolk för Sveriges föräldrar — glädja oss över detta. Jag har vid upprepade tillfällen i denna kammare påtalat den orimliga arbetsbelastningen i skolorna.

Jag vill i dag endast framlägga några kalla siffror rörande barnens egentliga fritid, d. v. s. den fritid barnen få över till självvalda sysselsättningar. För gymnasisterna utgör den egentliga fritiden i runt tal två timmar per dygn, något högre i det fyraåriga gymnasiet, något lägre i det treåriga, något högre för gossar än för flickor. I realskolan utgör den egentliga fritiden knappt tre timmar för gossar och ungefär två och en halv timme för flickor. För folkskolan i de första tonåren ligga siffrorna en obetydlighet högre. Folkskolebarn upp till 10-årsåldern ha en egentlig fritid på i runt tal tre och en halv tim-

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

me, även här något mera för gossar än för flickor.

Om man till vad jag här sagt lägger det faktum, att socialmedicinska forskare konstaterat, att den verkliga sovtiden för ett barn understiger den erforderliga med i genomsnitt mer än en timme per natt för åldrar upp till 12 år, borde envar inse det berättigade i slutsatsen, att den nuvarande arbetsbelastningen i skolorna ger barnen otillräcklig tid för sömn och självvalda sällsättningar.

Det är likaledes ett faktum, om det också inte kan siffermässigt bevisas, att skolbarnen numera äro långt hårdare pressade än förr i tiden. Skolschemat har blivit överbelastat. Framstegen inom vetenskap och kultur ha ständigt skapat nytt kunskapsstoff, som har måst införas i skolundervisningen. Här om är ingenting att säga.

Men det fel man begått, det är att när nytt kunskapsstoff tillkommit inom kurserna, har man ej lagt sig vinn om att i motsvarande omfattning utmönstra gammalt stoff.

Innan någon annan hinner säga det, skyndar jag mig att tillägga, att de förhållanden jag nu påtalat ligga sämst till på universitetsstadiet och bäst till på småskolestadiet.

Rationalisering är ju tidens lösen. Varför skall man då inte kunna rationalisera det, som intrumfas i våra läroanstalters alumner? Det vare mig långt fjärran att i detta sammanhang anlägga några renodlade nyttosynpunkter. Men jag vill, herr talman, som ett obestriddigt faktum framhålla, att det i läroböckerna finnes åtskilligt dött gods, som saklost kan utrensas. Det gläder mig, att utskottet också haft denna uppfattning, och jag vet att departementschefen har ett positivt intresse för dessa ting. Jag vill, herr talman, begagna detta tillfälle för att kraftigt understryka utskottets önskemål om att en revision av läroboksbeståndet företages i syfte att utmönstra föräldrat eller eljest umbärligt lärostoff.

Jag har sagt, att inom utskottet fullständig enighet har rått beträffande

skolans mål och skolpliktstidens längd, men i vissa andra hänseenden ha meningsskiljaktigheter funnits dels inom utskottet och dels mellan utskottet och departementschefen. Skiljaktigheterna inom utskottet ha dock som nämnts i stort sett kunnat överbryggas.

En sak som givetvis diskuterats har varit skolreformens kostnader. Ha vi råd med skolreformen? För ett par år sedan ansågs man som obotligt reaktionär, om man ens vågade ställa den frågan. I år ha vi inom utskottet allvarligt övervägt skolreformens ekonomiska konsekvenser, och det utan större meningssättningar.

Utskottet har i första punkten av sin hemställan hänvisat till skrivningen, och där talas det bland annat just om att det statsfinansiella läget bör beaktas vid bedömandet av tidpunkten för skolreformens genomförande.

Ha vi råd med skolreformen? Den frågan skulle besvaras med ett klart nej, om det skulle gälla att genomföra reformen omedelbart eller under de närmaste åren. Härvidlag får man inte bara tänka på kostnaderna i och för sig, utan också på den bristande tillgången på lärare och lokaler.

Men lyckligtvis ha vi att i dag ställa frågan så här: Ha vi råd med 1960-talets skolreform? Ja, vad veta vi om 1960-talets statsfinansier? Och vad som är än viktigare: vad veta vi om 1960-talets samhällsekonomi?

Det heter i det föreliggande utlåtandet, att utskottet föranstaltat om en muntlig föredragning rörande reformens nationalekonomiska bakgrund. Den nationalekonom och finansexpert, som tillkallades, vågade icke fälla några preciserade omdömen om 1960-talets ekonomiska situation. Och det skulle inte heller jag ha gjort, om jag hade varit i hans kläder.

Men vi riksdagsledamöter, som här ha att fatta ett beslut, äro helt enkelt tvungna att spekulera över detta vanskliga problem. Vi kunna då först konstatera, att under 1950-talet befolkningen inom arbetsåldrarna stagnerar eller något avtar och att antalet åldringar sam-

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

tidigt tillväxer. Jag har räknat ut att härigenom försörjningsbalansen försämraras med 10 procent under perioden 1947—1960. Detta innebär — och jag ber nu kammarrens ärade ledamöter att lägga märke till formuleringen — att vi år 1960 komma att ha 10 procent lägre levnadsstandard än vi skulle haft vid oförändrad åldersstruktur inom befolkningen. Det är emellertid av intresse att konstatera, att försämringen av försörjningsbalansen upphör på 1960-talet, då 1940-talets stora födelsekullar komma upp i arbetsåldern. Och om man härtill lägger, att under 1960-talet barnantalet i skolorna kommer att minska, är det tydligt att förhållandena rent befolkningsmässigt ligga väl till för en skolreform, genomförd just under 1960-talet.

Låt mig nu, herr talman, försöka angripa problemet på ett annat sätt. De kostnader, som staten, kommunerna eller enskilda lägga ned på barnens skolgång, utgöra naturligtvis en investering för ett produktivt ändamål. Vad vi i dag lägga ned på skolväsendet och skolbarnen, få vi senare igen i form av en mera kvalificerad befolkning. De investeringar, som komma på skolväsendet, måste anses vara relativt obetydliga i jämförelse med folkhushållets övriga investeringar. Inom industrien och samfärdseln ökades investeringsvolymen i fråga om maskiner och byggnader under mellankrigstiden med 8 procent per år. Jag behöver bara nämna denna siffra för att illustrera att den investering i människomaterialet, som en förbättrad skolunderbyggnad innebär, rimligen borde försvara sin plats bland samhällets övriga affärer.

Men har man ont om pengar, då får man avstå även från de mest fördelaktiga investeringar. Låt oss därför direkt se på vad skolreformen kostar. Det är klart, att man härvid inte bara tänker på de i propositionen redovisade årliga merkostnaderna av för staten 250 och för kommunerna 70 miljoner kronor. Kostnaderna för samhället i sin helhet bli långt högre.

Jag skulle tro, att man kommer san-

ningen ganska nära, om man säger att ett genomförande av skolreformen betyder, att vi offra ett par procent av nationalinkomsten.

Nationalinkomstens ökning utgjorde under mellankrigstiden 3 procent per år, och just nu ha vi, efter stagnationen under kriget, åter kommit upp till sådana siffror, ja till och med ännu högre. Ökningen av nationalinkomsten från år 1939 och till nu har i genomsnitt utgjort 1,5 procent per år, men då får man komma ihåg att krigstiden har kommit emellan.

Vill man vara optimist, skulle man resonera så här: nationalinkomsten har ökat under lång tid, och det är rimligt att antaga att den ökningen kommer att fortsätta och bli av ungefär samma storleksordning som den ökning vi varit vana vid. Slutsatsen av ett sådant resonemang blir, att nog borde vi väl ha råd med att reservera säg ett års *ökning* i nationalinkomsten för att ge våra barn en god start i livet och för att säkerställa en mera kvalificerad befolkning.

Men är man mera pessimistiskt lagd, kan man säga: Vad veta vi om den framtida ökningen av nationalinkomsten? Och jag menar nog, att vi på denna punkt böra vara ytterligt försiktiga i våra bedömanden. Vi vilja från bondeförbundets sida kraftigt understryka utskottets uttalande, att den föreslagna skolreformen endast kan genomföras, om den pågående stegringen i samhällets produktivitet fortfar även under de närmaste årtiondena. Vi vilja också med utskottet betona, att tidpunkten för skolreformens genomförande måste bestämmas efter en allvarlig bedömning icke bara av det ekonomiska läget utan också av tillgången på kvalificerade lärare och tillgången på lokaler.

När jag nu talar om skolreformens kostnader, vill jag med tillfredsställelse konstatera, att departementschefen — för första gången i svensk skolhistoria — uppmärksammat att en utökad skolplikt ej blott medför statliga och kommunala utgifter, utan också innebär avsevärda kostnader för barnens föräldrar.

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

Man skall inte underskatta de svårigheter av ekonomisk och annan art, som den förlängda skolplikten kommer att innebära för vidsträckt kategorier av svenska barnfamiljer. Särskilt för landsbygdens del innebära åttonde och nionde skolåren, att från hemmen drages arbetskraft, för vilken ersättning icke står att få. Över huvud taget gäller att den ekonomiska belastningen vid en utökad skolplikt hårdast drabbar de sämst ställda i samhället.

Jag har tidigare i denna kammare utvecklat detta och skall därför inte gå i detalj. Inom utskottet har jag hävdad, att barnbidragen och stipendierna i samband med skolreformen böra tillmätas efter de faktiska levnadskostnaderna för ett barn vid en levnadsstandard närmast över fattigvårdsklientelet. Vi bondeförbundare önska ej att skolplikstidens förlängning skall orsaka, att familjer inom låga inkomstskikt tvingas söka fattigvård.

Om man till äventyrs inte skulle vara med på vad jag nu har sagt, betyder det att man av statsfinansiella skäl vill lasta över kostnaderna för skolreformen på barnfamiljerna, även de allra fattigaste. Då hithörande frågor snart skola komma under utredning, äro vi från bondeförbundet för dagen tillfredsställda med utskottsutlåtandets elfte punkt, där det heter, att »erforderliga ekonomiska stödåtgärder skola genomföras för att giva varje lärjunge tillgång till en utbildning, som svarar mot hans personliga förutsättningar och samhällets behov».

I detta sammanhang vill jag uttrycka min tillfredsställelse över att utskottet biträtt vår önskan, att terminsavgifterna vid läroverken *snarast möjligt* skola försvinna.

Jag övergår nu, herr talman, till den närmare utformningen av den här föreslagna reformen. Ur landsbygdssynpunkt intresserar man sig alldeles särskilt för enhetsskolans nionde klass, för den allmänpraktiska utbildningen i 9 a och för den förberedande yrkesutbildningen, som i 9 y anordnas i kontakt med näringslivet.

Departementschefen har velat upp-

ställa ett praktiskt utbildningsmål, som är konkurrensdugligt med det teoretiska utbildningsmålet. Den saken tillmäta vi från landsbygdshåll mycket stor betydelse.

Manschettarbetet övervärderas otvivelaktigt i våra dagars Sverige, och kroppsarbetet undervärderas. Visst finns det fortfarande tendenser hos folk att *tala* nedsättande om de intellektuella, och det gäller väl inte minst i riksdagen. Är man professor, då anses man ju mer eller mindre förlorad för världen!

Men går man bakom de yttre attityderna, är det nog i alla fall så att det intellektuella arbetet överskattas i våra dagars Sverige. Det har inte alltid varit fallet. En tid var det mycket fint att vara adelsman. Under andra tider var det särskilt fint att vara officer. I en rulla från Karl XII:s dagar stodo ett regementes officerare upptagna i långa förteckningar. Ett namn var struket, och i marginalen stod följande anmärkning på gammalsvenska: »av sig kommen, slagit sig på studier». Det var den tidens värdering av intellektuell verksamhet, men numera har situationen som vi veta förändrats. Det intellektuella arbetet övervärderas nu, och på skolans område har det blivit en klar överrepresentation av den teoretiskt inriktade utbildningen.

Vid 1943 års beredskapsmönstring visade det sig, att bland ungdomen i 15—18-årsåldern blott 1 procent erhållit utbildning i jordbruk och skogsbruk, 5 procent inom industri och hantverk samt 13 procent inom handel och kontorsarbete. Särskilt jordbrukets yrkesutbildning, men även industriens äro ytterligt underförsörjda.

De högre skolorna äro övervägande teoretiskt inriktade. Inemot en tredjedel av ungdomen söker sig nu till dessa skolor, och tillströmningen ökar stadigt med 1,5 procent om året.

På visst sätt ha vi från landsbygdshåll följt denna utveckling med oro, och det inte bara därför att landsbygdsskolorna har kommit i efterhand. Vi följa med sympati departementschefens försök att vrida det hela rätt och låta den

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

praktiska utbildningen komma till heders.

Vi hälsa i och för sig med tillfredsställelse uppslaget att under nionde skolåret införa en förberedande yrkesundervisning, ett 9 y, men det är ändå här vi från vårt håll i första hand sätta in vår kritik.

Den tillämnade förberedande yrkesutbildningen i klass 9 y har i skolkommissionens betänkande icke fått den grundliga utformning, som kräves om de praktiska yrkenas män och kvinnor skola bli jämställda med de teoretiska yrkenas. Särskilt svårt bör det vara att åstadkomma en fullgod yrkesutbildning inom de rena jordbruksbygderna.

Vi ha från bondeförbundets sida framkastat tanken, att lärjungar som valt jordbrukarens yrke — även vissa andra yrken — skulle kunna få sluta skolan efter åtta och i vissa fall efter sju år för att senare — säg vid 18-årsåldern — komplettera sin utbildning med kurser vid lantmanna- eller lantbruksskola eller, för flickor, vid lantushållsskola, men vår önskan har icke vunnit gehör. Att vi inte reserverat oss på denna punkt måste ses mot bakgrunden av den kompromiss som åstadkommits.

När vi komma med sådana där propåer, beror det på en önskan att få en bra nioårig skola. Kraven på undervisning i 9 y måste ställas höga, på grund av att denna klass ofta kommer att ge den enda yrkesutbildningen för stora grupper av ungdom. Det är helt enkelt nödvändigt, att denna yrkesutbildning organiseras på ett fullt tillfredsställande sätt. I annat fall skulle, som utskottet också framhåller, skolpliktstidens förlängning icke möta förståelse från målsmännens och näringslivets sida. Det får absolut inte gå så som man på folkskollärahåll befarar, att 9 y-linjerna bli lika impopulära som vår nuvarande fortsättningskola.

Inom bondeförbundet anse vi, med utskottet, att särskilt den utformning som 9 y skall få på landsbygden förtjänar allvarlig och ingående uppmärksamhet under de närmaste tio årens försöksverksamhet.

Från vårt håll kunna vi över huvud taget icke anmäla samma kolartro på skolkommissionens förslag som man på sina håll har. Trots att departementschefens proposition representerar en fördelaktig uppmjukning av skolkommissionens förslag, ha vi velat i första punkten av utskottsutlåtandets kläm inskjuta, att enhetsskolans genomförande och utformning är beroende av *i vad mån* den tillämnade försöksverksamheten ådagalägger lämpligheten, och utskottet har ju enat sig i det avseendet.

På tal om landsbygdens skolförhållanden vill jag gärna säga några ord i centraliseringsfrågan. Jag måste erkänna, att jag blev ganska oroad, när jag i skolkommissionens betänkande läste, att kommissionen ansåg en centralisering av klasserna 5 och 6 som ofta önskvärd och att centralisering av dessa klasser borde ske i så stor utsträckning som förhållandena göra det lämpligt. Nu visade det sig emellertid, att departementschefen var långt mera positiv till bygdeskolorna. Och vi från bondeförbundet äro fullt tillfredsställda, när utskottet konstaterar, att bygdeskolorna normalt och så långt det är genomförbart böra omfatta klasserna 1—6 och att bygdeskolor, som endast omfatta de fyra lägsta klasserna, böra bli undantagsföreteelser.

I detta sammanhang vill jag säga några ord om de särskilt i övre Norrland och i skärgårdsdistrikten förekommande skolhemmen. Det är önskvärt, att sådana arrangemang som skolhem inte vidtagas i större utsträckning än det är oundgängligen nödvändigt. Det finns risk för att man i dessa skolhem ej alltid kan erhålla den kunniga och lämpliga personal, som där skall sättas i föräldrarnas ställe. Risk föreligger också, när en mängd ungdomar föras samman, att de sämre elementen taga ledningen över de bättre. Föräldrarna vilja — och detta är kanske det viktigaste — helst ha sina barn hemma för att kunna påverka och leda dem, detta särskilt under barnens förpubertet och pubertet, då de alldeles speciellt äro i behov av det stöd, som blott en hemmiljö kan ge.

Nu vore det, herr talman, orättvist att

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

säga någonting annat än att såväl departementschefen som utskottet varit synnerligen positivt inställda till landsbygden och dess skolväsen. Enighet råder om att landsbygdens skolförhållanden nu skola förbättras och att samma mål skall uppställas för medborgarskolan såväl på landsbygden som i stad.

Det har varit dåligt ställt med den saken hittills. 91 procent av städernas skolbarn gå i A-skola, men bara 17 procent av barnen på den glesbebyggda landsbygden, den icke agglomererade landsbygden, alltså ungefär »bondlandet», som man ibland oegentligt säger. I B2 och lägre skolformer gå ungefär en halv procent av städernas barn, men 15 procent av barnen på den glesbebyggda landsbygden.

I städerna har redan nu nära nog vartannat skolbarn åttaårig skolplikt. På den glesbebyggda landsbygden har blott vart 500:de barn åttaårig skolplikt.

Ingen skall förvåna sig över om vi inom bondeförbundet inför dessa siffror till en början resonerade som så: Låt oss först införa åttaårig skolplikt, så att landsbygden hinner i kapp stadsbygden, först därefter kan det bli tal om nioårig skolplikt. Efter åtskilliga överväganden ha vi emellertid i vår partimotion som riktlinje för det framtida skolväsendet accepterat det nionde skolåret, och vi vidhålla detta i dag inför de försäkringar, som avgivits i utskottsutlåtandet, ej blott om att framtidens skolväsen skall vara likvärdigt på landsbygd och i stad utan också att såväl i försöksverksamheten som vid reformens successiva genomförande all nödig hänsyn skall tagas till landsbygdens intressen. Det får inte gå så, att välbelägna skoldistrikt dra till sig lärarna och på det viset snabbt kunna genomföra reformen samtidigt som avlägsnare bygder komma i efterhand och kanske inte ens kunna skaffa lärare till sin nuvarande skola. Utskottet förväntar, att Kungl. Maj:t från fall till fall kontrollerar sådana saker. Det förvänta också vi från bondeförbundet.

Naturligtvis skulle det ännu vara mycket att säga om den föreliggande propositionen och om utskottsutlåtandet, och

jag återkommer eventuellt senare i debatten. En av de talare, som får ordet i fortsättningen, sade mig i går, att vad han hade att anföra kunde beräknas ta tre timmar, och han var mycket bekymrad för hur han skulle kunna skära ned sitt anförande.

Jag har för min del valt den metoden att i huvudsak uppehålla mig vid de ting, där vi från vårt parti ha haft eller anse oss ha ett ärende. Jag har emellertid försökt att inte i onödan draga fram vad som skiljer, och jag fullföljer här det tillvägagångssätt som vi från början tillämpat i utskottet. Jag har gärna velat uppehålla mig vid vad som förenar, och det är i själva verket inte så litet, herr talman!

Vi äro överens om färdmålet, och det betyder att vi också äro överens om den allmänna färdriktningen.

Häri instämde herrar *Näsgård, Bror Nilsson* och *Lars Andersson*.

Herr ANDRÉN: Herr talman! Jag kan långa stycken instämma med den föregående ärade talaren, framför allt när det gällde hans fixering av skolans bildningsmål. Han framhöll bland annat, att ett av skolans bildningsmål var att fostra självständiga samarbetsmänniskor. Det ligger ett stort stycke problematik redan i denna formel, en problematik, som vi mött i den gamla skolan och som vi komma att möta i den nya. Det är självklart, att man kan driva självständigheten därhän, att ett samarbete är omöjligt, men man kan också vara så samarbetsvillig, att man kan förlora självständigheten, förlora sitt ansikte. Om jag får döma efter de erfarenheter, som jag har gjort i utskottet, får jag säga att redan den gamla skolan i mycket stor utsträckning har kunnat fostra självständiga samarbetsmänniskor! Det har i utskottet varit ett idealiskt samarbete — ett samarbete, vars egentliga risk har varit, att vi understundom kunnat förlora vår självständighet.

Redan departementschefen har emellertid velat lägga upp en samarbetslinje. Jag vill erinra om att när den nu före-

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

liggande skolpropositionen remitterades utspänn sig här i kammaren en liten debatt, och i denna debatt förklarade statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, att han ville åstadkomma en samlande lösning, inte en lösning där olika partier skulle stå emot varandra i stridsställning. Jag instämde den gången i denna förhoppning, och jag tillade, att denna samlande lösning skulle kunna komma till stånd under ömsesidiga sakliga hänsyn. Det är detta som nu har skett, och jag konstaterar med tillfredsställelse att det har skett.

Jag kan också instämma med herr Wahlund, när han till utskottets ordförande framförde ett tack för den stora insats han har gjort, med sin av alla erkända skicklighet, för att få till stånd ett gott samarbete och så långt det varit möjligt en god lösning. Jag tror inte jag träder någon för när, om jag i detta sammanhang också framhåller de ovärderliga tjänster, som utskottets högst värderade och utomordentligt sakkunnige sekreterare har gjort.

Över huvud taget har utskottets arbete präglats av en samarbetsvilja, som har varit en av de vackraste erfarenheter, som jag har gjort under min parlamentariska verksamhet. Jag har vissa minnen från 1927 års skolutskott. Statsrådet Weijne, herr Sandler och jag deltog den gången i detta arbete. Det var ett arbete, som präglades av ofta mycket häftiga kontroverser, strid och splittning, och jag tror att minnena från det arbetet hos oss, som voro med den gången, lett fram till en önskan att nu undvika de upprörda strider, som då präglade arbetet. För mig har det alltid tett sig som en värdefull tillgång, om vi kunna hålla samman i de stora kulturfrågorna. Efter fattig förmåga har jag också sökt bidra till att de kulturpolitiska frågorna, frågorna under åttonde huvudtiteln, icke ha blivit partipolitiskt betonade. Jag har därvidlag, jag tror jag kan säga med utomordentlig lojalitet, stött både den nuvarande ecklesiastikministern och hans företrädare.

Så ha vi alltså till sist fått en samförståndslösning, en kompromiss. Det be-

tyder ju inte, att alla äro belättna med allt. Det betyder inte heller, att alla äro missbelättna med allt. Jag tror att den kompromiss, som denna gång föreligger, närmast innebär att de flesta äro tämligen tillfredsställda med det mesta, och mer än så kan man knappast vänta sig av en kompromiss. Jag vill tillägga, att denna tillfredsställelse i vissa fall är mera helhjärtad, i andra fall mindre helhjärtad.

Vad är då den sakliga innebörden av denna kompromiss? Ja, den saken skulle naturligtvis bäst kunna belysas i ett historiskt perspektiv, men jag vill inte gärna förnya gamla kontroverser och öppna gamla sår, och jag har därför bestämt mig för att tala så litet som möjligt om skolkommissionen. Jag har ju sagt en hel del om denna kommission redan tidigare. Det enda jag nu vill säga är att skolkommissionens förslag i själva verket innebar fyrtiotalets försök att formulera delvis ganska gamla, radikala reformtendenser, en pedagogisk dogmatik av ett delvis föråldrat slag. Men fyrtialisterna voro denna gång inte alls ångestpräglade, utan de voro fyllda av optimism och framtidstro.

Vägen från skolkommissionen över skolpropositionen fram till skolutskottet har varit en fortskridande glidflykt från en dogmatisk utopi till erfarenheten. Jag tror man kan säga, att denna utveckling har varit en utveckling i den anda, som präglade redan skolpropositionen. Bäst kommer denna tendens kanske till uttryck i den ökade vikt och betydelse, som försöksverksamheten tillerkännes i skolutskottets förslag. Uppslaget är inte nytt. Dess värde har understrukits i olika sammanhang, men tanken på en försöksverksamhet har aldrig fått en sådan plats i högsätet tidigare som den har fått i skolutskottets förslag. Den har där behandlats i klämman nr 2. I propositionen var den placerad i klämman nr 6, och redan denna uppflyttning innebär ett erkännande av den vikt och betydelse som utskottet vill tillerkänna denna försöksverksamhet.

Utskottet säger i klämman nr 2, att »allsidiga försök skola anställas angäen-

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

de de för enhetsskolan ändamålsenliga organisations- och arbetsformerna, såsom angående elevmaterialets och lärokursens differentiering med hänsyn till lärjungarnas anlag, angående skolans inre arbete och angående lärjungars intagning i enhetsskolan på grundval av skolmognadsprov». — Sedan sägs det vidare, att dylika försök jämväl skola anställas med olika former av praktiska realskolor. Försöksverksamheten nämns även i klämmarna nr 9 och 12.

Det är alltså inte längre fråga om en av vår tids åskådningar och osorterade erfarenheter fjärrstyrd reform. Vi vilja bygga den framtida skolan på en omfattande försöksverksamhet med vanliga svenska barn och vanliga svenska lärare och sålunda få en empirisk grund för den framtida skolreformen, så långt som erfarenheten nu kan giva en säker anvisning. Vi önska vidare få en objektiv ledning och en objektiv prövning och redovisning av försöksverksamhetens resultat. Detta framhålles alldeles särskilt i punkten nr 12 av särskilda utskottets kläm.

Erfarenhet och forskning skola alltså i framtiden, i varje fall mycket mera än förut, bli våra egentliga skolreformatorer, och verkligheten själv, de statsfinansiella förhållandena, möjligheterna att skaffa fram nya lärare och nya skollokaler, skola väsentligen bestämma takten i reformarbetet. Det blir, fruktar jag, ett arbete på lång sikt. Och vad vi nu än besluta, så misstänker jag att framtida generationer på grundvalen av sina egna förutsättningar, sina egna erfarenheter och sina egna ideal vilja ta hand om sin egen skola — och det är riktigt så.

Jag skulle kunna tillägga, att 50-talet kommer att ha nog av sina egna svårigheter, när det gäller vårt skolväsende. Vi ha snävt begränsade finansiella resurser, vi ha ont om lärare, vi ha ont om skollokaler, och vi ha ständigt växande kullar just i de åldrar, som skola besöka skolorna. Man skulle inför dessa fakta kunna säga, att vi gå att reformera framtidens skola med ett principbeslut utan att egentligen ha råd och förmåga att så snabbt som läget i själva verket skulle

kräva förbättra och reformera vår egen. Det kan ju synas alltför högmodigt och alltför ambitiöst, särskilt när vi veta så litet om framtiden.

Jag tror emellertid att försöket måste göras, därför att man måste, så långt det nu är möjligt — och möjligheterna härvidlag äro begränsade, det vill jag kraftigt understryka — försöka planlägga för uppbyggandet av den framtida skolan. Jag är fullt medveten om att alla sådana försök en gång kunna komma att inregistreras såsom misslyckanden, såsom försök *over evne*. Ty vad veta vi i själva verket om den framtid, som skall hysa den nya skolan? Vi måste ha vissa riktlinjer att följa, men det vore misslyckat ifall vi försökte att binda denna långfristiga utveckling för hårt, om vi gjorde alltför snäva målsättningar, alltför fasta utvecklingslinjer och ett alltför stelt tidschema. Utskottet har också försökt att i alla dessa olika avseenden uppluckra det tidigare föreliggande förslaget.

En mycket väsentlig punkt i den kompromiss, som träffats, är naturligtvis punkten nr 1. Jag hade tänkt att redan den föregående ärade talaren, som på ett väsentligt sätt har medverkat vid tillkomsten av denna kompromiss, skulle ha yttrat sig om denna punkt. Då han inte gjort det, skall jag tillåta mig att med några ord beröra denna del av kompromissen.

I punkten 1 sägs det, att »åtgärder skola vidtagas för genomförande inom tid, som — med beaktande av vad utskottet härom framhållit — framdeles bestämmas, av en på nioårig skolplikt grundad enhetsskola avsedd att, i den mån den tillämnade försöksverksamheten ådagalägger lämpligheten, ersätta folkskolan, fortsättningsskolan, den högre folkskolan, den kommunala mellanskolan och realskolan».

Vi se av denna formulering, att utskottet utan vidare — och det blir väl också riksdagens beslut — accepterar den nioåriga skolplikten. Men enhetsskolans förmåga att ersätta de nu bestående skolformerna är knuten till ett förbehåll, nämligen att det skall ske endast *i den mån*

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

som den kommande försöksverksamheten visar lämpligheten. Det innebär bland annat att genomförandet kanske bara kommer att ske successivt, och det innebär måhända också, att genomförandet endast blir partiellt, att alltså vissa av de gamla skolformerna komma att få bestå vid sidan om den s. k. enhets-skolan.

Det är min övertygelse, att så kommer att bli fallet. Jag konstaterar med stor tillfredsställelse, att det beslut, som riksdagen nu går att fatta, icke kommer att innebära, att de nu bestående skolformerna utan vidare skola vara dödsdömda. De skola alltså vara levande skolor, stadda i en ständig utveckling. De skola ha en chans att visa sin livskraft och sitt värde. Även de skola vara föremål för försök, och även de skola vara föremål för en fortskridande reform.

Det är ganska rimligt att denna kamraren efter fyra dagars debatter är ganska uttröttad på långa anförenden. Det återstår många viktiga frågor i detta ärende, men med hänsyn till den naturliga debattrötthet, som måste prägla kamraren, skall jag endast flyktigt beröra dessa viktiga frågor.

Redan den föregående ärade talaren berörde frågan om landsbygdens skola. Jag anser denna fråga vara en av de mest betydelsefulla, och jag måste konstatera, att vi inom utskottet nog ganska allmänt ha varit ense om att erkänna betydelsen av de svåra problem, som landsbygdens skola ställer. Jag tänker då framför allt på de mera avlägsna och glesbebyggda landsändarna. Målet måste vara att försöka få upp landsbygdens skola i full paritet, så långt det är möjligt, med tätorternas skola. De långa vägar, den glesa bebyggelsens och de små skatteunderlagens försummade bygder böra kunna få en skola, som ger dessa bygdens barn samma förutsättningar som barnen från tätorterna att göra sig gällande i det svenska samhällslivet.

Här yppa sig emellertid många svårigheter. Jag skall nöja mig med att peka på ett problem, som i korthet kan kallas för lärarfrågan.

Detta problem, lärarfrågan, har jag re-

dan vid olika tillfällen behandlat här i kammaren, nämligen vid remissen av statsverkspropositionen och vid remissen av denna skolproposition. Jag kan därför inskränka mig till att knapphändigt hänvisa till vad utskottet på denna punkt skriver på s. 23 i utlåtandet. Jag skall tillåta mig att uppläsa ett par parterier i utskottets motivering för att understryka hur oerhört svårt det problem är, som här föreligger för våra svenska skolor.

Det heter på följande sätt i skolutskottets recit: »Det totala behovet av nya ämneslärare skulle sålunda kunna uppskattas till 4 800 eller i genomsnitt per år under tiden 1948—60 omkring 370. Om denna mängd nya lärare skulle anskaffas på samma sätt som hittills, måste den årliga examinationen av filosofie magistrar, eftersom endast cirka 70 procent av dessa välja lärarbanan, pressas upp från i medeltal 214 för åren 1947 och 1948 till omkring 530. Tänker man sig dessutom en nioårig enhetsskola allmänt genomförd så tidigt som år 1960, skulle enligt kommissionens uppskattning ytterligare 4 600 lärare i läsåmnen bli erforderliga, motsvarande en årsproduktion av 355 per år under de 13 åren 1948—60. En lärarproduktion av denna storleksordning ligger säkerligen utom räckhåll under 1950-talet. Fördelas produktionen på de 18 åren till och med år 1965 eller på de 23 åren till och med 1970, sjunker givetvis den erforderliga årsexaminationen. I stället för nyss angivna 355 lärare per år erfordras då 255 respektive 200.»

Jag har velat nämna detta problem i detta sammanhang, därför att det torde vara klart för oss alla att i den bristhushållning beträffande lärare, som vi måste räkna med i den framtida skolan, komma de avlägsna landsbygderna icke att få en tillbörlig del av de ämneslärare, som så väl behövas för enhetsskolans högre stadium. Och jag förstår inte vilka anordningar departementschefen skall kunna tänka sig för att råda bot på dessa missförhållanden. De måste få sina allvarliga konsekvenser. En av de konsekvenser, som jag tänker mig, är att real-

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

skolan måste bibehållas som en statlig realskola bland annat för att kunna mot- taga de barn från avlägset belägna skol- distrikt, som inte kunna få den utbild- ning i enhetsskolans högre stadier, som är nödvändig för fortsatta studier. Jag tror inte heller att lärarbristens prob- lem kan få en tillfredsställande lösning, om inte statsmakterna ta itu med den utomordentligt viktiga lönefråga, som under de sista åren gång efter annan har aktualiserats för läroverkslärarnas och andra lärarkategoriens vidkomman- de.

Jag skulle också vara frestad att säga något om klassen 9 g, den del av en- hetsskolan som skall föra eleverna vi- dare till gymnasiet. Jag vill endast i kort- het erinra om att antalet utexaminerade studenter för närvarande är något över 4 000 per år. Det innebär att vi ännu icke ha en student per tusen invånare. Tro kammarens ärade ledamöter, att det i våra mindre skoldistrikt, som kanske ofta bara ha 2 500 upp till 4 000 invå- nare, eller i centralskolor, som omfatta ett fåtal skoldistrikt, skall vara möjligt att skapa självständiga klasser 9 g, som kunna ge lärjungarna den utbildning, som krävs för fortsatta studier på gymnasium? Det blir alltför små klasser och en alltför dyrbar utbildning, och det kommer framför allt att möta ut- omordentliga svårigheter att få lärare till dessa klasser.

Jag skulle också vilja säga någonting om yrkesundervisningen. Vad den saken beträffar kan jag på väsentliga punkter instämma i vad den föregående talaren anförde. Jag tror att yrkesundervisning- en är en av de viktigaste, men också en av de vanskligaste och svagaste punk- terna i det reformförslag, som här före- ligger. Jag tror att bedömningen av den framtida nioåriga skolan till icke ringa del kommer att bli beroende av hur man lyckas ordna denna yrkesundervis- ning. För mig framstår det såsom nöd- vändigt att man därvidlag lagar efter lägligheten, att man anpassar sig till de lokala behoven och de lokala möjlighe- terna, i nära anknytning till yrkeslivet

självt och dess organisationer. Lyckas man inte att göra detta, kommer man att misslyckas med yrkesundervisningen.

Differentieringsproblemet är också ett problem, som jag gärna skulle vilja tala om, men jag skall fatta mig kort även här.

Vi ha som kammarens ledamöter ha sig väl bekant ett rikt differentierat samhälle. Vi ha i detta samhälle också begåvningar av de mest skilda slag. Vi ha en stark differentiering av anlagen. Är det då verkligen billigt och rimligt att ha en skäligen odifferentierad skola? Jag skall tillägga en enda sak. De medel- måttigt begåvades måttfulla takt i arbe- tet kommer att visa sig alltför ansträng- ande för de obegåvade och alltför trist för de mera begåvade.

Jag tror att det blir nödvändigt — och det bör också vara möjligt, i varje fall i de större orterna — att få en differen- tiering av skolan, som ger alla barn en skola som tillfredsställer dem, som gör rättvisa åt deras anlag och som gör att de snarast möjligt kunna komma ut i det produktiva arbetet och kulturarbetet som fria och självständiga människor.

Jag hade tänkt att säga något också om språkens ställning i den nya skolan. Jag konstaterar med tillfredsställelse, att den svenska ungdomen genom att engelska kommit med på schemat skall kunna få nya utblickar öppnade för sig in i den anglosaxiska världen, i varje fall på ett lättare och bättre sätt än vad tidigare varit fallet. Det är ju så, att en verklig inblick i en kulturvärld får man icke, om man inte något så när behärskar det språk som finns där inom. Emellertid är jag övertygad om att det engelska språ- ket, som många tro är ett så lätt språk, kommer att bereda många av våra ung- domar stora svårigheter, och utskottet har också tänkt sig att för de ungdomar, för vilka svårigheterna bli övermäktiga, skall befrielse kunna ges på det sättet, att de skola få läsa någonting annat i stället. Jag skulle då i främsta rum- met tänka mig svenska som alternativet. Nu har jag visserligen hört sägas, att det kan vara till nytta för att lära sig

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

svenska att man lär sig att läsa en smula engelska. Jag skulle vilja replikera, att det bästa sättet att lära sig svenska ändock är — att lära sig svenska.

De andra språken få måhända en mindre gynnad ställning, men även de öppna ju vägen till viktiga kulturområden, och jag skulle gärna ha sett att språkundervisningen över huvud taget blivit bättre tillgodosedd. Det är med oro som man frågar sig, om de framtida studenterna möjligtvis i denna tid av rika internationella förbindelser skola komma sämre rustade ut i detta samarbete än vad äldre generationer ha gjort. Jag vill emellertid hoppas att den framtida försöksverksamheten skall ge skolan en sådan utformning, att de främmande språken i varje fall på de högre stadierna få den plats, som tillkomma dem i ett kultursamhälle som vårt.

Det väsentliga i det förslag till riktlinjer för det svenska skolväsendet, som nu föreligger, är emellertid principbeslutet om den nioåriga skolplikten. Utskottet har på s. 8 och följande sidor givit något av den internationella bakgrunden för detta beslut. Utskottet har redovisat, hur lång skolpliktstiden är i andra, med oss jämförliga kulturländer. Sverige har under 1800-talets senare hälft varit i täten när det gäller den allmänna folkskolan. Det är uppenbart att vi inte äro det längre. Jag tror därför att det är riktigt att vi nu fatta beslut om en nioårig skolplikt, låt vara att jag är väl medveten om att det kommer att dröja innan detta beslut till fullo kan genomföras. Vi äro väl alla ense om bildningens egenvärde. Vi äro ense om det moderna samhällets stora krav på medborgaren. Vi äro också medvetna om att redan de kvalitativa insatser i produktionen, som vi ha rätt att kräva av vårt folk, tarva en mera djupgående bildning än den som den nuvarande skolan kan ge.

Vad blir då resultatet?

Ja, herr talman, på den frågan vågar jag inte ge något bestämt svar. Jag läste för inte länge sedan en liten essay av en engelsk intellektualist, som dessutom är mycket intelligent, som heter Huxley. Han skrev år 1937 en liten essay om upp-

fostran, som gav en ganska pessimistisk bild av de resultat, som hade vunnits i de stora kulturländerna i och med den allmänna skolpliktens genomförande. Han menar, att en allt dummare press, en allt dummare film, böcker utan intellektuell eller litterär förtjänst i växande utsträckning slukats av halvt obildade människor, som dock lärt sig läsa. Han anser också, att samma människor hyllat makten mer än vad någonsin förut varit fallet.

Ja, detta är den pessimistiska bilden! Och självklart blir aldrig en skola så god, som reformatorerna tro och hoppas. Jag vill emellertid icke ansluta mig till den pessimistiska bild, som Huxley här givit. Jag vill i varje fall hoppas, att nya vågar skola öppna sig för en bildningsökande ungdom, och jag vill hoppas att denna bildningsökande ungdom inte skall vara alltför liten i det svenska samhället.

Jag hoppas vidare, att den framtida svenska skolan skall bli en skola för fria medborgare i ett fritt samhälle — gärna de samarbetsmänniskor, som herr Wahlund här talade om — och att de skola vara beredda att göra nya och värdefulla insatser i svenskt kulturarbete och svensk produktion.

Det är med dessa förhoppningar, herr talman — förhoppningar som äro begränsade — som jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr OHLON: Herr talman! Tillåt mig att börja med en personlig deklaration. Den som under de sista tre decennierna har deltagit i den pedagogiska debatten, där samma gamla argument ha motiverats åter och åter igen, har inte kunnat annat än känna en viss leda vid det hela. Tack vare den nu föreliggande skolpropositionen, och jag kan tillägga även den sista skolkommissionen, ha våra pedagogiska problem fått en ny aspekt och en ny och intressant belysning. I övrigt skall jag i fortsättningen inte så mycket uppehålla mig vid de olika punkterna i utskottets kläm utan mera göra ett antal uttalanden i anslutning till

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

utskottets skrivning och programmet för den nyordning av det inre arbetet, som äsyftas med denna reform.

Man kan ställa sig den frågan, vad det är som utgjort grunden för de sista femtio årens utveckling i västerlandet, framför allt på det materiella området. Svaret blir, att för omkring 300 år sedan några särtingar kommo att definitivt bryta med den från senantiken ärvda uppfattningen, att man skulle kunna komma till rätta med tillvaron och dess svårigheter genom ingivelse och spekulation. I stället sade man sig, att man för att lösa tillvarons problem måste gå till erfarenheten och göra målmedvetna experiment. Sedan vi fått ett visst erfarenhetsmaterial, sade man sig, få vi spinna vidare i diskussionen.

Inom skolpolitiken har denna sanning inte alltid stått levande. För omkring 30 år sedan utgav professor Hans Larsson en essaysamling, betitlad »Skolformer och skolkurser». Han gisslar där på sitt stilla sätt det i Sverige och andra länder tillämpade förfarandet, att man alltför mycket gömmer på förändringar i skolorganisationen, tills man kan göra en större ombyggnad på en gång. Detta medför två olägenheter, dels att sådant som alla människor äro ense om att ändra blir kvar tio, tjugo år för att vänta på nästa skolkommitté, dels att när den stora omläggningen kommer, man anser sig skyldig att röra i allting och liksom reformera på förlag, så att det kan stå sig i en tid. Och därvid begår man vanligen någon ny dumhet, som i sig bär uppslaget till nästa skolkommision.

Det har också visat sig, att den stora allmänheten inom kort blir led vid varje ny reform. Kanske det är en överdrift att tala om den stora allmänheten i detta sammanhang. Dess intresse för skolfrågor är nog ganska minimalt. Det inriktar sig alltför ofta på att barnen fortast möjligt få gå igenom en skola med den största möjliga formella kompetens och med minsta möjliga hinder. Den allmänhet, som intresserar sig för skolfrågor, utgöres till sin kärna av skolfolk. Men allmänheten reagerar i alla fall sporadiskt samt utgjuter sitt missnöje. Och

överheten, eller kanske rättare sagt den relativa överheten, lyssnar och frågar sig: Vad skall göras? Bör något göras? Och så sätts utredningsmaskineriet i gång.

Professor Hans Larsson underströk i det nyssnämnda arbetet den moderna, nästan vidskepliga uppfattningen om skolformens betydelse och vidare hurusom, när man söker sig fram till nya lösningar, detta nästan alltid skall ske genom ändlösa debatter, som ofta få en världsfrämmande karaktär. Bättre vore det att genom försök på olika orter pröva sig fram till sådana skolformer, som tillgodose både de sociala och pedagogiska kraven och våra anspråk på att vara en kulturnation.

Skolkommisionen har nu delvis, men blott delvis, gått den vägen. Den vill visserligen anordna försök, men samtidigt deklarerar den alltför starkt själva målsättningen. Om skolkommisionens program genomföres, skulle tillvägagångssättet ha påmint om bagarens, då denne kastade jästen efter brödet i ugnen. Departementschefen har i sin proposition hyfsat kommissionens uppslag och mera understrukit försöksverksamheten. Och skolutskottet har gått ett stycke vidare och ställt denna verksamhet i förgrunden. Utskottet har med andra ord anvisat den moderna vetenskapens, enkanerligen naturvetenskapens, metod. Det är nog ingen tillfällighet att utskottet kommit till sin ståndpunkt, då det haft förmånen att i sin spets se en i vetenskaplig metod så förfaren man som landshövding Sandler. Att resultatet av utskottets verksamhet på denna punkt blivit så lyckosamt, är icke minst hans förtjänst, varvid man dock icke må förglömma den vidsynta inställning som kännetecknar statsrådets Weijnes proposition. Den har underlättat utskottets samling omkring det väsentliga. Man hör i detta sammanhang inte heller glömma statsrådets Bagges skolutredning eller nu sittande skolkommision. De ha dock kommit med de grundläggande uppslagen.

Det är också med tillfredsställelse som jag konstaterar, att skolkommisionens

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

djävaste eskapader i den pedagogiska norrskensatmosfären undvikits i propositionen. Skulle de ha fullföljts där och i riksdagens beslut, fruktar jag för att slutet skulle ha blivit en ganska förfärande buklandning på verklighetens mark. Och svenska folket skulle ha fått betala haverikostnaderna.

Med tillfredsställelse må ävenledes anföras, att målsättningen för skolans verksamhet nedskurits till rimliga proportioner. Jag tänker då inte så mycket på vad som i kommissionens betänkande säges om modersmålsundervisningen, där det heter, att »eleverna böra lära sig skillnaden mellan skriftspråk och talspråk, lära sig att disponera ett anförande och ett diskussionsinlägg, att tala med ledning av 'stolpar' och att bemästra talorganen i olika situationer och inför åhörargrupper av växlande storlek». När dessa krav ställas redan på ungdomar i 16-årsåldern, förstår man, vilka vältalare svenskarna skulle bli vid mera mogen ålder! Framtidens svenska riksdag skulle inte som i dag behöva uppvisa några tomma bänkar inför denna vältalighet.

Nej, jag tänker, herr talman, när jag här citerar skolkommissionens betänkande, på vad som där skrivs om den allmänbildning, som skolan skall ge och varom det heter: »Dit hör kännedom om världsalltets byggnad och utveckling, om materiens struktur, om det organiska livets uppkomst, utveckling och lagar, om människans väg från stenyxan till atomkraftens frigörande, om livsbetingelser och kultur i vårt eget land och i främmande länder, om språkets värld, om den mänskliga kunskapsförmågan, om människan som samhällsvarelse, om kristendomen och de övriga världsreligionerna, om olika livsuppfattningar, om diktens och konstens liv och villkor, om talens värld, om verktyg och maskiner, om kroppens ans och vård, om ett hems skötsel och ekonomi.»

På tal om den obligatoriska skolan heter det, att den bör »sträva efter att ge eleverna en sammanhängande vetenskaplig världsbild, varvid de olika ämnena måste samverka». Skolan skulle alltså ge flickorna och pojarna i den övre puber-

tetsåldern lösning på problem, som världens skarpsinnigaste matematici och tänkare hittills förgäves brottats med. För att nu ej tala om det organiska livets uppkomst. Tidigare trodde man det vara ett för alltid olösligt problem. Men kommissionens sekreterare vet besked. Han kan tydligen ge biokemister och virusforskare upplysning angående de mest intrikata frågorna på gränserrådet mellan levande och död materia.

Kammarens ledamöter kunna fråga sig, varför jag har dragit fram dessa exempel från skolkommissionens betänkande, då de ej upptagits eller berörts i föreliggande proposition. Jag har, herr talman, gjort det för att belysa de krav, som kunna ställas på nutidens skola. När sådana fordringar som dessa kunna formuleras i en så upplyst församling som Kungl. Maj:ts skolkommission, kan man kanske gissa sig till de anspråk på skolan, som resas vid de mera tivolimässiga pedagogiska föreställningarna.

Det har uttalats förvåning över att debatten inför den nu planerade skolreformen förts i mycket lugnare former än vad som kännetecknat föregående skoldebatter, särskilt då den hetsiga diskussion som fördes under 1920-talet. Någon motsättning mellan folkskolans och läroverkens representanter är i dag svår att spåra. Blixtrar det till någon gång, så är det från de gamla nummerhästarna.

Lugnet på skolfrenten i dag torde bero på två ting. Läroverkens folk motsatte sig på 1920-talet envetet de bottenskolesträvanden, som då gjorde sig gällande, därför att dessas förverkligande skulle ha inneburit en förlängning av studietiden med ett år fram till real- och studentexamen för stora skaror studerande. Läroverkslärarna äro genom sin långa utbildning starkt medvetna om vilken ekonomisk belastning en lång studietid medför. Varje ytterligare studieår utgör en tung börda för de intellektuellt arbetande i samhället. Den reform, som nu planeras, siktar mot en förkortning av studietiden för alla dem som ej åtnjuta den femåriga realskolans fördelar. Detta utgör den ena anledningen till avspänningen i dagens skoldebatt. Den andra an-

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

ledningen är att man inte nu, såsom nyss framhölls, sätter i gång med en reform blott på grund av mer eller mindre teoretiska överväganden, utan att man i stället vill systematiskt pröva sig fram och att man sedan låter prövningens utgång få fälla avgörandet.

Den åsyftade reformens innebörd är kort och gott, att den fyraåriga realskolan ovanpå sexklassig folkskola försvinner och att man i stället skapar en ordning, där den nuvarande femåriga realskolans studietid dominerar. Man kan ju också uttrycka saken så, att den femåriga realskolans två lägsta klasser inbakas i folkskolan, den framtida s. k. mellanskolan, som skall sträcka sig upp t. o. m. klass 6, räknat från skolpliktens begynnande. Det är nog åtskilliga som i dagens situation fråga sig, varför man inte kom med det förslaget redan år 1927. Svaret blir, att man nu anser sig kunna inlägga ett begynnelsepråk, engelska, redan i folkskolans femte och sjätte klasser, motsvarande den femåriga realskolans två lägsta klasser, vilket på grund av otillräckligheten av kompetenta lärarkrafter näppeligen var möjligt för tjuugu år sedan. Vidare avser man att få till stånd en samordning mellan den egentliga folkskolans — i framtiden mellanskolans — kursplaner och kursplanerna på överstadiet, vilket senare jag helst vill kalla realskolan.

Mycket beror nu på hur mellanskolan, folkskolan, förmår klara engelskundervisningen, och jag skulle vilja tillägga undervisningen i andra ämnen, där en svag grund försvårar en fortsatt rationell utbildning. Jag tänker då närmast på ämnena modersmålet och matematik. Det blir inte lätt att i odifferentierade klasser uppnå motsvarande standard för dessa ämnen som den femåriga realskolans två första klasser uppvisa. Så långt tillgången räcker strävar man efter att för undervisningen i engelska få akademiskt utbildade lärarkrafter, men dessa torde inte förslå, utan man måste i stor utsträckning åtnöja sig med behörighetsförklarade folkskollärare för engelskan i dessa begynnelseklasser. Därutöver säger man, att den framtida språkunder-

visningen, åtminstone i sin begynnelse, skall bedrivas på ett helt annat sätt än förut: mindre grammatik och i stället imitativ språkundervisning, bättre korresponderande mot elevernas späda ålder. Jag har i många år såsom provärsföreståndare, ehuru naturvetare underligt nog företrädesvis i humanistiska ämnesgrupper, haft tillfälle att konstatera de kval, för vilka lärarkandidaterna ofta utsätts, då de av energiska handledare sätts att bedriva imitativ språkundervisning på det främmande språket. Här gäller det att utnyttja alla tillgängliga konster och knep för att komma till vettiga resultat. Den imitativa språkundervisningen ställer mycket större krav på lärarens språkkunskaper än den mera hävdvunna undervisningen. Här möta stora uppgifter för försöksverksamheten.

Och så en sak till: folkskolans heterogena, odifferentierade klasser! Här säger man, att det ju inte är meningen, att de barn, som gå eller borde gå i hjälp- och extraklasser, om sådana funnes överallt, skola delta i engelskundervisning; de få i stället sysselsättas på annat sätt med träning i modersmålet eller något dylikt.

Vid Göteborgs folkskolor har sedan åtskilliga år tillbaka förekommit försöksundervisning i engelska. Denna undervisning har i tidningen *Folkskolan*—*Svensk Lärartidning* nr 3 för i år underkastats en ingående analys av två framtående skolmän, fil. dr Olov Dahlgren, förutvarande folkskollärare och nu seminarielektor, samt överläraren fil. lic. Ragnar Dahlkvist. De ha grundat sina omdömen på både testning och betygsstatistik och kommit till det resultatet, att utöver barnen i hjälp- och extraklasser ett med dem lika stort antal ej kunna på ett tillfredsställande sätt tillägna sig en språkundervisning, som det är något värde med. De summera sina överväganden därhän, att mellan en tredjedel och en fjärdedel av ett ogallrat elevmaterial ej förmår följa språkundervisningen.

Men de nämnda författarna ha också kommit till ett annat resultat. Försöksundervisningen i engelska i Göteborg har omfattat dels differentierade, dels odif-

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

ferentierade klasser, hjälp- och extra-klassklientelet då ej medräknat. Medan eleverna i de differentierade, mera läs-begåvade klasserna så gott som samtliga kunnat tillägna sig undervisningen i engelska, har antalet elever som ej lyckats därmed i de odifferentierade klasserna uppgått till 25 å 30 procent. För dessa 25 å 30 procent har engelskundervisningen varit ganska meningslös. De två skolmännen sammanfatta sina erfarenheter med följande ord:

»Problemet om deltagandet i folkskolans engelskundervisning är av flera skäl både ömtåligt och besvärligt och kan, kanske främst på landsbygden, medföra vissa sociala komplikationer. Man får inte heller bortse från svårigheter av rent pedagogisk art, som inte kan avfärdas ens med en hänvisning till individuellt betonad undervisning. Naturligtvis kan även mycket svagt begåvade elever rent mekaniskt snappa upp ett och annat. Man ställer sig ganska tvivlande till den praktiska nytta detta kan tänkas medföra. De språkliga skrankor, som man vill söka rasera genom att låta praktiskt taget alla elever delta i folkskolans engelskundervisning, står ju ändock kvar i t. ex. modersmålets muntliga och skriftliga behandling.»

»Det föreligger vidare», skriva de två skolmännen i Göteborg, »i den aktuella skoldebatten en farlig tendens att ensidigt tillgodose medelmåttornas och de sämstas behov av undervisning. Vi ha i vårt land sannolikt inte råd att försumma de bästa elevernas utbildningsmöjligheter. En mycket viktig del av deras utrustning måste säkra kunskaper i engelska språket anses vara. Detta är ytterligare en anledning, varför man inte i onödan bör sänka den allmänna standarden i engelskläande klasser genom att låta även intellektuellt obegåvade elever delta.»

Så långt de två skolmännen i Göteborg. Till yttermera visso hänvisa de till en omfattande skotsk undersökning rörande övergången till högre skolor. Det skotska undervisningsväsendet är ju mycket avancerat. Den skotska undersökningen anser, att det är grymt att sätta

sådana ungdomar till teoretiska studier, för vilka de sakna alla förutsättningar, för att ej tala om vilken plåga de studie-olustiga i pubertetsåldern ofta äro för lärarna. Demokratien företer också, säga skottarna, en för den själv farlig tendens att nonchalera de mera begåvade barnen, som äro förutbestämda att bli framtidens fackelbärare vid den kulturella, sociala och industriella utvecklingen.

Försöksverksamheten kommer tydligen inte att sakna arbetsuppgifter. En av de mera vanskliga blir att skaffa lärare i engelska i folkskolan med sådan kompetens, att deras undervisning blir en bärkraftig grund för fortsatta studier. Vi få väl hoppas att den redan igångsatta kombinerade korrespondens- och radio-undervisningen i engelska, för vilken riksdagen de sista åren beviljat betydande anslag, skall ge ett värdefullt bidrag till frågans lösning. Ännu så länge torde erfarenheten från denna undervisning vara för ringa för att man skall kunna fälla något definitivt omdöme om dess bärkraft.

Det förslag i skolkommissionens betänkande, som vållat den hårdaste kritiken vid remissbehandlingen, har gällt undervisningen på enhetsskolans överstadium, realskolestadiet. Och det är ju också kring denna punkt som diskussionen inom det särskilda utskottet varit som mest animerad. Kommissionen hade nämligen förutsatt, att som regel någon verklig differentiering med klassuppdelning efter begåvning och intresseinriktning ej skulle ske förrän i nionde klassen. I sjunde och åttonde klasserna skulle alla begåvningskategorier vara blandade. Visserligen skulle det finnas möjligheter för klassuppdelning alltefter elevernas anlag redan tidigare, men detta skulle kunna komma i fråga endast undantagsvis. I stället för differentiering av eleverna i olika avdelningar skulle en differentiering ske inom klasserna medels individuell undervisning.

Vid sin föredragning inför skolutskottet framhöll skolkommissionens generalsekreterare, att detta var det svåraste problem som kommissionen haft att

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

bemästra. Men ville man verkligen föra ut realskolan till alla landets kommuner, var det nödvändigt att i stor utsträckning hålla ihop årskullarna i gemensamma klasser. Kommissionen hade emellertid funnit en lösning. Den hade kommit med en kopernikansk idé, sades det, och idén var individuell undervisning och gruppläsning inom de olikformade klassavdelningarna.

Till detta må sägas, att Kopernikus i alla fall tillhörde medeltiden och att efter den polske domprosten uppträtt sådana stormän som Kepler, Newton och Albert Einstein. När kommissionssekreteraren i fortsättningen utvecklade sin tes om den individuella undervisningen, fick jag det intrycket, att hans tankegång rörde sig efter två skilda linjer. Ena gången talades det om en individuell undervisning, där alla klassens elever skulle befinna sig på samma front, men där de duktigare skulle gå mera på djupet med sina studier. Andra gången var det fråga om en individualiserad hastighetslöpning, där klassen släpptes fritt och vart och ett av barnen fick läsa i den takt som passade det bäst.

Det må nu vara hur som helst med detta. Den individualiserade undervisningen förutsätter, om den skall komma till sin rätt, något så när homogena klasser och små klasser. På grund av lärar- och lokalbrist få vi avskrika de små klasserna, åtminstone på högsta stadiet, som en önskedröm för åtskilliga decennier framåt. En individualiserad undervisning i heterogena, stora klassavdelningar på pubertetsstadiet ställer så stora anspråk på lärarnas psykiska och fysiska konstitution, att det inte är många som en längre tid gå i land därmed. Om inte kammarens ledamöter veta det förut, så kan jag upplysa om det här i dag, att en av anledningarna till flykten från lärarbanan utgöra vissa protagonisters utopiska skönmålningar om framtidens skola. Ungdomarna värja sig instinktivt för det alltför vackra framtidsperspektivet.

Inte heller skolkommissionen tycks vara fullt bergsäker, när den behand-

lar detta problem. För att få till stånd intellektuellt mera homogena klasser förutsätta både den och propositionen, att lärjungarnas intagning i enhetsskolan skall ske på grundval av skolmog-nadsprov. I småskolans första klass skulle sålunda samtidigt kunna sitta både 6-, 7- och 8-åringar, alla på ungefär samma utvecklingsgrad. På ett annat ställe i betänkandet heter det: »Och visserligen lyckas kanske skolan genom sin sociala fostran ge de flesta normalbegåvade elever en positiv och hjälpsam inställning gentemot svagt begåvade kamrater. Men från början intar många normalt begåvade en överlägsen och avvisande hållning, och de svagt begåvade kan därför hinna lida mycket av vistelsen i en kamratmiljö, där de ständigt känner sig underlägsna. Underbegåvade barn, som vistas i normalklass, förlorar ofta självförtroendet och anser, att de ingenting kan uträtta. Men flyttas de till hjälpklass, kommer de bland kamrater, som de är jämspelta med, och de får sin självkänsla åter. Erfarenheten visar, att de efter överflyttningen ofta blommar upp och får ökad arbetsglädje.»

Det är kloka ord, som alla torde kunna instämma i. Men detta resonemang är allmängiltigt och gäller inte bara eleverna i hjälp- eller extraklasser. Nog blir trivseln bättre, om det är något så när samma begåvningsnivå i klassen. Hur vi än organisera klassuppdelningen, måste vi ändå alltid räkna med en större eller mindre begåvnings-spridning i klassavdelningarna. Men denna begåvnings-spridning får icke bli hur stor som helst, om icke undervisningens och uppfostrans effektivitet skall bli lidande. I all synnerhet har detta sin giltighet på den blivande enhetsskolans överstadium, realskolestadiet, som omfattar den ömtåliga övergångsåldern.

Jag har min verksamhet vid ett goss-läroverk med genomgående femårig realskola, omfattande över tusentalet elever. Det är inte ofta jag möter några uppfostringssvårigheter där. Men när de inträffa, gälla de så gott som alltid pojkar på pubertetsstadiet, i skalömsnings-

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

åldern, och nästan alltid sådana som ha svårt att följa med vid undervisningen och alltså inte passa in i miljön. Lärarna vilja gärna ha sin tjänstgöring i klasserna 1° och 2° eller i gymnasiet tre övre ringar, medan undervisningen i 3° och framför allt i 4° samt också i 5° anses vara betungande. När vi behandla dessa spörsmål, få vi inte helt glömma bort trivseln för lärarna och den därav beroende lärarekryteringen. Människans mest harmoniska ålder, bortsett från ålderdomen, torde vara 7—11-årsåldern, och vad pojkar beträffar torde inga disharmoniska böjelser förekomma förrän efter 13-årsåldern. Men där sätta de så småningom in, kulminera och tona sedan bort omkring 17-årsåldern.

Det blir inte lätt att uteslutande vara lärare i framtidens treåriga realskola, om eleverna där skola vara sammanrörda utan hänsyn till den skiftande begåvningen och intresseriktningen. Här skall göras försök, men jag tror inte att jag felaktigt föregriper försöksverksamhetens utgång, om jag påstår, att en objektiv prövning kommer att visa, att enhetsskolans överstadium på alla de orter, där det på grund av elevernas antal är möjligt, bör organiseras i parallella linjer, den ena teoretiskt betnad, den andra mera praktiskt inriktad. Jag skulle vilja kalla dessa linjer realskola och praktisk realskola. I övrigt kan jag instämma i det resonemang som herr Andrén nyss förde.

För den mera glest befolkade landsbygden, där elevantalet ej räcker till för en uppspaltning av elevmaterialet, får man antagligen nöja sig med vissa undantagsformer. Men om landsbygden i framtiden ej skall bli missgynnad, liksom den hittills otvivelaktigt varit, måste man där inrikta sig på små klassavdelningar. Man bör vidare tillse, att goda lärarkrafter ställas till landsbygdens förfogande, lärarkrafter som äro speciellt lämpade att kunna bemästra en individualiserad undervisning i klasser med skiftande begåvningsanlag. Försök med individualiserad undervisning böra sålunda utföras, inte minst med hänsyn

till landsbygdens behov av lärare vid de små centralskolorna. Att de prov på dylik undervisning, som hittills förebragts, ej alltid visat sig vara lyckosamma, bör ej avskräcka oss från att angripa problemet med nya hjälpmedel.

När vi gå till behandling av dessa spörsmål, böra vi akta oss för att dogmatisera i vare sig den ena eller den andra riktningen. Lärarpersonligheterna variera liksom lärjungarna, de olika ämnena kräva olika behandling, ja, till och med de olika kursmomenten i ett och samma ämne kunna icke alltid angripas på samma sätt. Låt oss för all del inte generalisera och föreskriva några patenterade pedagogiska frälsningsmetoder. Under diskussionen omkring skolkommissionens betänkande har den gamla fråge- och svarsmetoden vid undervisningen underkastats en från kritik, berättigad i de fall där denna metod utnyttjats till överdrift. Det är för övrigt lustigt att iakttaga, hurusom även den pedagogiska utstyrseln har sina modeväxlingar. I § 47 av 1905 års läroverksstadga fanns en bestämmelse av innehåll, att den i frågor och svar fortgående muntliga undervisningen vore det viktigaste medlet att utvidga och befästa lärjungarnas insikter. Och för att ge eftertryck åt denna bestämmelse rekommenderades lärarkandidaterna under provåret att omsorgsfullt studera en avhandling om »Frågan och dess besvarande», som en ledande man inom skolväsendet författat. Vid inspektioner ägnades frågan och dess besvarande en noggrann uppmärksamhet.

Den där bestämmelsen i läroverksstadgan — jag tror att den hade sin motsvarighet i folkskolestadgan — fanns kvar till slutet av 1920-talet, då den slopades och ersattes med mera allmänt hållna föreskrifter, som avsiktligt gävo ett stort mått av frihet åt undervisningen. Nu var det inte längre fråga om »frågan och dess besvarande», utan nu gällde det i stället att väcka elevernas arbetshåg och vänja dem att arbeta på egen hand. Det lustiga är emellertid, att dessa två diametralt motsatta stadgeföreskrifter torde ha författats av samme man.

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

Inför en del utslag av dagens pedagogiska debatt skulle jag vilja uttala det önskemålet, att den ej bör urarta till en mannekånguppvisning på de pedagogiska nykreationernas marknad. Ibland kan det vara nödvändigt med fråge- och svarsmetoden, inte för att läraren skall kontrollera eleven utan för att läraren och eleven själv skola ha förvärvat sig om att den senare riktigt har förstått sammanhanget. Om man vill ha en bättre benämning på förfarandet, kan man ju tala om en intervju i stället, varvid även den intervjuade bör ställa frågor. Metoden användes ju också här i riksdagen — men där bli frågorna mera sällan besvarade!

Alla undervisningsmetoder äro bra utom de tråkiga. Låt oss inte fördjupa oss så mycket i metodiken! Erfarenheten visar, att under de tider, då denna ställts i förgrunden, har det varit något fel med skolväsendet. Viktigare än all denna snustorra metodik är att vi få fram lärare som behärska sina ämnen och som med entusiasm gå in för sin gärning. Sedan blir det alltid någon råd med metoderna. För närvarande ser det emellertid illa ut med den högre undervisningen. Nutidens ungdom är så underligt beskaffad, att den vägrar att välja ett yrke sådant som läroverkslärarens, trots att det benämnes ett kall och alltså är sämre avlönat än alla andra jämförbara yrken i folkhemmet. Underligt, men sant!

Vi skola inte inbilla oss, att vi ensamma brottas med dessa problem. De äro aktuella i England, i Frankrike och även i Amerika, trots att många stater däröver redan anammat de nya idéerna vid utformandet av sitt skolväsen. Det oaktat tycks man vara långt ifrån nöjd med resultatet där ute. Nyligen förkunnade Chicagouniversitetets rektor — kansler kallas han visst — vid ett föredrag här i Stockholm, att Amerika nått sin nuvarande materiella standard inte på grund av sitt undervisningsväsen, utan i trots av detta och på grund av sina stora ekonomiska resurser. Jag skulle vilja tillägga också på grund av den generositet, varmed USA tagit emot Europas bäs-

ta och på den gamla kontinenten tränade hjärnor. Svenskarna däremot, har det sagts av en engelsk iakttagare, som nyligen besökt landet, äro ett folk som är hänvisat till att leva av sitt förstånd, och vi böra göra det bästa för att odla detsamma.

För att återgå till Frankrike, så har det också nyligen haft sin skolkommission, som år 1945 överlämnade sitt betänkande till den franska undervisningsministern. Ordförande var den berömde, numera avlidne professorn i fysik vid Collège de France, Paul Langevin. »Le plan Langevin» var på 47 sidor, medan den svenska skolkommissionens betänkande upptog 560 sidor, föregånget av skolutredningens många delar på jag vet inte hur många sidor. Jag nämner den franska utredningen därför att den utgör grunden för en rikt facetterad försöksverksamhet i de s. k. »les classes nouvelles», som nu pågår och som vi nog borde närmare studera. Det är att hoppas, att den frihet från doktrinarism, den i bästa mening förutsättningslösa inställning, med vilken försöken i de nya franska klasserna tycks bedrivas, skall vara föredömlig även för oss.

Jag har, herr talman, så länge uppehållit mig vid differentieringsfrågan, att det inte blir mycken tid över för ett kanske ännu värre problem, som det tillkommer försöksverksamheten att bemästra, nämligen den praktiska utbildningen. Folkpartiet har ju i sin motion föreslagit, att en förberedande yrkesutbildning skulle sätta in för de yrkesmogna och för praktisk verksamhet lämpade eleverna redan i åttonde klassen, givetvis vid sidan av teoretiska studier. Propositionen förutsätter yrkesorientering i sjunde och åttonde klasserna samt yrkesutbildning först i avslutningsklassen, som är den nionde. Utskottet har här avkunnat ett domslut, mera salomoniskt än vad Salomo själv i all sin härlighet skulle vara mäktig, i det att det i utskottets utlåtande heter, att den förberedande yrkesutbildningen skall börja »senast i klass 9». Folkpartiets motion stödjer sig på uttalanden av de närmast sakkunniga myndigheterna, skolöverstyrelsen och

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

överstyrelsen för yrkesutbildning. Utskottets tveksamhet i formuleringen till förmån för motionen grundar sig mera på den förutsedda svårigheten att organisera en yrkesutbildning i flertalet kommuner än på principiella skäl.

Skolkommissionen och skolpropositionen, liksom nu även det särskilda utskottet, ha kritiserats för att de ej gett några större bidrag till upplärandet av yrkesundervisningens dilemma. Men hur skulle det kunna vara annat? I fråga om yrkesundervisningen ha vi haft att stödja oss på de sista tre decenniernas trevande försök, under det att vi beträffande den teoretiska undervisningen kunnat falla tillbaka på århundradens erfarenheter. Den nya skolan skall ej heller förverkligas vare sig i år eller nästa år utan först om ett par decennier. Yrkesundervisningen kommer att erbjuda så svåra problem, att det inte minst fördenskull är meningslöst att föreskriva någon tidtabell för reformens fullbordan.

Här finns plats för initiativ. Redan ha nya uppslag prövats. För ett par månader sedan läste jag i Stockholms-Tidningen en redogörelse för experiment med praktisk linje inom åttonde klass vid Lidingö folkskolor, som synbarligen slagit väl ut. Medan skolbarnen i åttonde klassen landet runt plugga teori i sina klassrum, arbeta elever i Lidingö folkskolor inom industri och hantverk två och en halv dag i veckan och ha sin övriga utbildning i teoretiska ämnen förlagd till skolan. De göra på så sätt en tidsvinst i sin kommande yrkesträning, vilket livligt uppskattas av föräldrarna. Statens folkskolinspektör har vitsordat, att denna i Lidingö prövade anordning visat god effektivitet. Samtidigt omvittnades det, att de praktiskt begåvade eleverna, som i åttonde klassen ofta äro utledsna på att sitta på skolbänken, blivit gladare och lättare att tas med, sedan de i sitt specialintresse fått utlopp för sin verksamhetslust. Även de teoretiska studierna tyckas ha varit lättare att acceptera än tidigare.

Det synes alltså inte vara omöjligt att organisera en förberedande yrkesutbildning redan i åttonde klass. Det är inte

bara skolöverstyrelsen, som påyrkat en tidigare inlagd förberedande yrkesutbildning än vad skolkommissionen och därmed också propositionen begära. Praktiskt taget alla remissinstanser, som yttrat sig i frågan, äro ense om detta.

Nu kan det invändas, att en svala gör ingen sommar. De försök, som hittills gjorts på vissa håll med en tidigare yrkesutbildning, äro alltför sporadiska för att man av dem skall kunna dra några vidlyftiga slutsatser angående deras tillämpning på hela årskullar om kanske 70 000 elever. Och det kan ju vara sant. Men jag tror att enhetsskolans popularitet i hög grad kommer att bero på möjligheten för ungdomarna att tidigare övergå till två- eller fleråriga yrkesskolor än vad propositionen räknar med.

Men hur går det då med de allmänbildande ämnena, som varje medborgare har behov av: modersmålet, räkning, samhälls- och hälsolära? De böra givetvis inte försummas. Någon helig regel bör det väl ändå inte vara, att dessa ämnen skola erbjudas uteslutande inom den trånga ram som enhetsskolan erbjuder. De kunna lika väl förläggas till en anstalt med övervägande yrkespraktik och yrkest teori, utan att denna anstalts karaktär av yrkesskola förvanskas. Vi få inte i den schematiserade enhetsskolans namn bortse från psykologiska synpunkter, som säga att ungdomarna fullgöra sin skolplikt med desto större flit och intresse, ju meningsfullare undervisningen ter sig för dem. Jag skulle, herr talman, alldeles särskilt vilja understryka i utskottets kläm om yrkesundervisningen ordet *senast* — att denna yrkesundervisning bör sättas in senast i nionde klassen.

Ett annat för utskottet kontroversiellt spörsmål har nionde klassen varit. Den skall utgöra på en gång enhetsskolans avslutningsklass och begynnelseklassen för det fyraåriga gymnasiet. Här skall även enligt propositionen differentiering av elevmaterialet, alltefter studieinriktning, ske. Inom 9 y skall det förekomma yrkesutbildning; inom 9 a teoretisk undervisning såsom för närvarande inom realskolans avslutningsklass, och 9 g

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

skall motsvara nuvarande första gymnasieringen.

Diskussionen har närmast gällt förläggningen av klass 9 g. Enligt departementschefen bör den kunna förläggas antingen till enhetsskolan eller till gymnasiet alltefter omständigheterna. Utskottet svävar på målet och tar ingen bestämd ståndpunkt men anser att klass 9 g icke i princip bör utbrytas ur enhetsskolans ram, vad det nu skall betyda. Om icke klass 9 g inordnas i gymnasieorganisationen, blir tesen om det fyraåriga gymnasiet blott en lek med ord. Grunden för det framtida gymnasiet blir säkerligen kvantitativt, men sannolikt också kvalitativt svagare än nu. Om så även den klass, som motsvarar dess nuvarande första ring, fräntages gymnasiet och placeras på annat håll, föreligger risk för att studenternas standard sjunker.

På minst den för närvarande gällande standarden hos studenterna baserar sig fackhögskolornas studiegång. Fackhögskolornas tidsmarginal vid utbildningen är så knapp, att den minsta sänkning av studentexamens nivå kommer att leda till en ökning av studietiden. Universitetsberedningens förslag om sänkta studietider för de filosofiska examina grundar sig likaledes på att studenterna ha minst samma studieförutsättningar som nu och tål ingen sänkning av fordringarna i studentexamen. En försvagning av det framtida gymnasiet kan leda till att den genomsnittliga förkortning av studietiden fram till studentexamen, som åsyftas med reformen, måste kompenseras genom längre studietid vid universitet och fackhögskolor. Sådan är den verkliga problemställningen.

Till gymnasiets organisation får riksdagen taga ställning längre fram, sedan särskild utredning härom gjorts. Det är av vikt, att den nya linje, som här föreslås vid sidan av de gamla latin- och reallinjerna, får en sådan konstruktion, att den ej blir en utklädningsanstalt för epastuder. Utskottet framhäver detta genom sitt uttalande, att de tre gymnasielinjerna böra framstå såsom likvärdiga bildningsvägar. Risk föreligger för

att den nya allmänna gymnasielinjen kan få en förödande verkan för latinlinjen på de mindre läroverksorterna. Utskottet har ju också understrukit detta.

Herr talman! Jag har hållit på ganska länge men ändå blott lyckats få fram en bråkdel av vad jag i dag hade velat säga. Nu måste jag sluta.

I det socialdemokratiska första-maj-manifestet för i år uttalas, att vägen måste öppnas för var och en till den utbildning och ställning som passar hans förmåga. Jag ber att få instämma och hoppas att manifestet också förutsätter att icke några konstlade barriärer i en missriktad jämlikhets namn skola försvåra för de verkligt studiebegåvade att snabbt komma till de ställningar i samhället, där de kunna utveckla sina möjligheter. När allt kommer omkring är det på deras insats, vårt folks kultur och materiella standard främst bero.

Den framtida skolans skissritning föreligger. Nu hänger det på den arkitektoniska detaljutformningen, skolväsendets innehåll och de slutliga kostnadsberäkningarna, ej förglömmas det viktigaste av allt vid sidan av lärjunge-materialet, nämligen lärarrekruteringen. Den sistnämnda visar för närvarande olycksbådande aspekter. På regeringen faller ansvaret för att den snabbt förbättras.

Herr **ARRHÉN**: Herr talman! Det är möjligt, att en kommande generations ledamöter av denna kammare, som ha den ambitionen att, när de börja ett anförande här, söka sig ett lyriskt utgångsspråk, komma att med iver bläddra i de kanske på den tiden klassiska skrifterna av en Karl Vennberg eller harald forss. Det har ju emellertid på sista tiden blivit på modet, att man skall använda Tegnér, när det gäller att lyriskt förgylla anförandena i kammaren. Om jag också försöker gripa till Tegnér i detta sammanhang, kommer jag att göra det på ett tämligen negativt sätt. Jag konstaterar nämligen, att det i dagens situation knappast är möjligt att använda de ord, som Tegnér yttrade till At-

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

terbom vid dennes inval i Svenska akademien, att »den nya skolan flyttar i den gamla». Det framgår både av propositionen och av utskottsutlåtandet, att vi ha mycket långt kvar till den tidpunkt, då ett dylikt citat blir verkligt berättigat.

Ändå förhåller det sig alldeles otvivelaktigt på det sättet, att denna dag kommer att uppmärksammas av framtiden. Det är någonting nytt som sker i och med att Sveriges riksdag i dag godtar särskilda utskottets utlåtande nr 1. Vad riksdagen därmed har velat säga är, att den är övertygad om att den unga generationens fostran i våra skolor verkligen är av grundläggande betydelse för vårt folks framtida liv och utveckling.

Skolutredningen — vars ordförande, professor Bagge, vi i dag ha nöjet att se som gäst i denna kammare — tillsattes för tio år sedan. Det kan icke nog understrykas, vilket viktigt arbete som skolutredningen på sin tid utförde. Vi, som äro yrkesmän, ha den saken fullt klar för oss, och vi anse, att det fundament, på vilket även den framtida diskussionen på skolans område kommer att vila, blir skolutredningens 20 betänkanden och 4 000 sidor. Här skulle man verkligen ha anledning att citera Tegnér och säga: »Var stodo vi, om den ej varit till?»

I det allra första av skolutredningens betänkanden, som bär den betecknande titeln »Skolan i samhällets tjänst», har utredningen funnit mycket lyckliga formuleringar för vissa allmänna synpunkter, som man kan anlägga på de frågor vi nu diskutera, och jag skall här ge några citat, endast med det syftet att få dem samlade i kammarens protokoll.

Det heter bland annat så här: »Ett folks inre styrka beror till icke ringa del på den utbildning, som de enskilda medborgarna erhålla. I ett litet land som vårt måste det som brister i kvantitet ersättas med kvalitet... Vi måste redan nu oaktat alla dagens bekymmer inrikta oss på att tillvarata och utveckla vårt folks andliga resurser. Det är till dessa vi främst måste lita för framtiden. Och då ligger närmast till hands att förbätt-

ra ungdomens andliga och fysiska fostran och utbildning genom att främja undervisningsväsendet. Det gäller här att icke försitta någon tid.»

Skolutredningen yttrade sig också om vad den ansåg, att skolan borde ge. Det heter därom: »De unga måste fostras till sanningskärlek och självständighet, till fasthet i karaktären, till självdisciplin och social ansvarskänsla, till en medveten och offervillig samhällsanda, till trohet mot vårt folks traditioner och andliga arv... Skolans hela verksamhet... bör ställas i karaktärsutvecklingens tjänst.»

Vad är till sist målet för skolans arbete? Det heter härom: »Skolan kan icke lära alla allt, den kan icke heller föra alla lika långt, men den kan ge en var en grund att bygga vidare på och den kan sträva att ge en var *vörndad för sanningen, lust att söka den, vilja att efter bästa förmåga pröva, förrän han dömer.*»

Utredningen fortsätter: »Vad som nu med allmän enighet begäres av svensk skola, det är att den skall lära den uppväxande ungdomen vad det innebär att vara svensk, medborgare i ett fritt land, medarbetare i ett folkstyrt samhälle, medansvarig för sitt folks framtid.»

De citat, vilka jag här lämnat och som jag, som sagt, önskat på detta sätt få med i referatet från dagens meningsutbyte, ha tämligen stora utsikter att bli klassiska. I forna dagar hade man den älskvärda vanan, att man skickade ut ett lämpligt urval av vad som hade sagts vid den tidens riksdagar att anslås inför allmänheten. Yttrandena blevo uppsatta i härför lämpade lokaler i kommunerna, i kyrkorna o. s. v. Det förefaller mig, som om åtminstone ett par av de här citaten skulle vara mycket lämpliga att uppsättas i våra svenska skolor. I sina allmänna formuleringar tala de om de förhoppningar, som voro bestämmande för den generation, som präglade dem. Det är, tycker jag, mycket glädjande att finna, att även 1946 års skolkommision — jag citerar här direkt — »i stort sett delar den grunduppfattning, som 1940 års skolutredning

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

gjort till sin». Därmed har också denna *politiska* utredningsinstans i princip avslutit sig till skolutredningens målsättning.

Skolutredningen underströk alltså, att »i ett litet land som vårt måste det som brister i kvantitet ersättas med kvalitet». Det ligger en erkännansvärd vilja dold i de orden, ehuru det naturligtvis är mycket svårt att realisera dem. Men skolutredningen har utan tvivel rätt däruti, att kvalitet går före kvantitet. Kvaliteten har ett högre värde. Skolutredningen har vidare för sin del med skärpa betonat vikten av, att skolan gäve lärjungarna »säkra kunskaper och färdigheter» och betonat vikten av att fostra eleverna »till goda arbetsvanor» och mycket annat. Det gäller över huvud taget att här höja och inte sänka den standard, som vi för närvarande ha i våra skolor.

Denna synpunkt är, herr talman, av utomordentlig betydelse i dessa sammanhang. I ett avseende ligger naturligtvis saken tämligen klart till. Den nioåriga enhetsskola, som vi här alla i princip ansluta oss till, kommer att höja standarden på den skola, som vi nu äro vana att möta under benämningen folkskola. Men eftersom det förhåller sig på det sättet, att den nya enhetsskolan även skall i sig uppta den tidigare realskolan, vilken skall ge grunden för en fortsatt högre utbildning, uppställer sig självfallet den frågan, om vi, vad detta elevklientel angår, ha att förvänta en standardförbättring eller en försämring. Det är om den saken vi i dag ingenting veta med bestämdhet.

Emellertid har själva frågeställningen uppväckt oro i de vidaste kretsar inom vårt folk. Som exempel kan jag återge några ord, som stå i en av Studieförbundet Näringsliv och samhälle i förrgår utgiven bok med titeln »Skolreformen och näringslivet». Där heter det: »En sänkning av kunskapsstandarderna i enhetsskolan skulle, då denna utgör grundskolan för all vidare utbildning, medföra för vår allmänna kunskaps- och kulturstandard katastrofala verkningar». Det är här endast min avsikt att apostrofera

själva problemet, vilket givetvis också uppmärksammats av skolkommissionen i dess betänkande och där fått vissa lösningar, som jag inte här har tillfälle att polemisera emot. Jag finner det emellertid lyckligt, att utskottsutlåtandet understrukit, att försöksverksamheten under 1950-talet får ge det definitiva svaret på själva spørsmålet. Det är nämligen av mycket stor vikt för den nya enhetsskolan, vilket tidigare talare här betonat, att den göres funktionsduglig ur olika aspekter. För den del av enhetsskolan, som ser sin topp i 9 a och 9 y, uppställer sig kravet att ge de två extra skolåren innehåll och mening. Här möta vi bl. a. utformningen av yrkesutbildningen, om vars detaljer inte heller utskottet kunnat prestera några mera förtroendeingivande upplysningar. Om man ej i dessa avseenden lyckas få fram acceptabla resultat, kan följden bli, att föräldraopinionen — vi kunna ju också kalla den med det vackra ordet *föräldrademokratien* — slår larm.

Vad begära egentligen, herr talman, föräldrarna av ett skolsystem? Jo, efter vad jag kan föreställa mig begära de, att ett skolsystem skall med minsta möjliga kostnad och med minsta möjliga uppoffring av tid ge barnen, utan att överanstränga dem, det mått av kunskap som de ha behov av såsom medborgare i ett civiliserat samhälle och såsom ett underlag för antingen omedelbar yrkesutövning eller fortsatt yrkesutbildning på olika banor. Det är min uppfattning — och jag har även haft möjlighet att hävda den under utskottsarbetet — att varje skolsystem, som icke fyller dessa krav och som icke bygges upp efter dylika generella principer kommer att bli föremål för opposition. Om det alltså visar sig, att den skolkonstruktion, som vi här göra, icke svarar mot det praktiska livets fordringar, blir det oro i lägret. Om t. ex. enhetsskolans kunskapsmeddelande på den teoretiska linjen inte räcker till för att utan gnissel slussa eleverna från enhetsskolans teoretiska linje upp i gymnasiet, vad händer då? Det har sagts, att man samtidigt vill slå vakt

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

om gymnasiets bildningsstandard. Måste inte i ett dylikt fall »kompletteringsraseriet» flyttas ned till gymnasiets portar? Och om man säger, att detta antagande är felaktigt, måste inte då den naturliga, den *axiomatiska* följden bli, att gymnasiets bildningsstandard försämraras? Om så sker, få vi »kompletteringseländet» placerat på samma plats som nu, om man så vill, nämligen framför universitetens och högskolornas portar. Man har då att förutse tillkomsten av ett eller två college-år av den typ, som vi möta i Amerika och som för övrigt inte heller är så främmande för svenskt skolväsende. Det skulle för oss betyda en återgång till den inträdesexamen vid universitet och högskolor, som vi hade här i landet före 1862. En dylik verkan av ett oförsiktigt knäsett system skulle alltså betyda för föräldrarna förlust i pengar och för eleverna förlust i tid, i trots av att alla, i utlåtandet, kommissionsbetänkandet och i alla möjliga andra sammanhang, säga sig eftersträva ungefär motsatsen.

Herr Ohlon erinrade i sitt anförande om, att vi nyligen haft besök i Stockholm av den kände rektorn för universitetet i Chicago, Robert Hutchins. Han hade, såsom framgick av tidningarna, många intressanta saker att berätta om de amerikanska uppfostringsmetoderna, som det kan vara lämpligt att erinra om, eftersom det sagts, att det amerikanska systemet utgjort modellen för många av dem, som hos oss på sistone deltagit i förarbetet för en ny skolreform i detta land. Vad Mr Hutchins i sina öppenhjärtiga anföranden betonade var ur deras synpunkt tämligen uppseendeväckande ting. Han ville understryka vikten av att man hade *fasta normer* i den elementära undervisningen och att man iakttog *allvar* inför de uppgifter, som mötte i en skola. Grundprincipen för den amerikanska undervisningen — lika möjlighet åt alla — är, sade han, värd att efterbilda, men den praktiska utformningen av denna princip i Föränta staterna lämnar ännu mycket övrigt att önska. I många länder tror

man, sade han vidare, att *eftersom* USA är rikt och mäktigt, så måste detta bero på dess undervisningsväsende och att detta därför bör tagas som mönster. Troligare är dock, tillade han, att just därför att Amerika är rikt och mäktigt, ha vi kunnat *överleva* ett undervisningssystem som vårt.

Det förefaller mig, herr talman, som om dessa ord av den frispråkige chicagoprofessorn hade någonting att både säga och lära oss. Vi få inte göra oss skyldiga till samma misstag, och framför allt få vi inte i vårt folkfattiga land kopiera metoder, som möjligen kunna tillämpas i Amerika, som med sina rikare möjligheter kan ha råd att slösa. Hur hette det i skolutredningens första betänkande, som jag nyss citerade? Där stod, att i ett litet land som vårt måste det som brister i kvantitet ersättas med kvalitet. Möjligheten att få fram kvaliteten, vilken ju alltid grundar sig på ett urval, är hos oss ett betydligt ömtåligare problem, eftersom vår befolkning är mindre.

Det ligger också säkerligen — jag återför då mitt resonemang till den mera trista svenska vardagen — ett bekymrat allvar bakom Målsmännens riksförbunds vädjan till särskilda utskottet, däri det heter, att »särskild uppmärksamhet bör ägnas åt problemet, hur den lägre skolan skall kunna bibringa blivande gymnasieelever tillräckligt goda grunder i modersmålet, främmande språk och matematik». Denna vädjan ligger, menar jag, i linje med vad jag tidigare har sagt angående föräldrademokratiens önskan beträffande barnens skolgång.

Slutligen är det, herr talman, ännu en synpunkt som jag vid detta tillfälle vill bringa i erinran. Utan pengar, lokaler och lärare få vi ingen ny skola. Pengar kunna vi tänkas få, och med pengarna följa väl indirekt lokalerna. Men det är värre med lärarna. De kanske inte ens komma för pengar, d. v. s. de lockas inte av möjligheten att få en aning högre lön än för närvarande. Därvidlag äro väl statens resurser och möjligheter, föreställer jag mig, tämligen

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

begränsade. Vad lärarna och de blivande lärarna emellertid begära — utöver en skälig löne reglering — är *rimliga arbetsförhållanden*. Herr Ohlon var också han inne på detta problem, men jag skulle kanske vilja med några ord komplettera hans synpunkter.

Det är ju klart, att inför en elevtillströmning till läroverken av ett omfång, som aldrig tidigare skådats, måste mödorna för den i katedern undervisande ha ökats på ett enastående sätt. Det finns nu klasser på 35 och ofta 37 elever, som det här gäller att ta hand om. Jag har för min del låtit göra en undersökning vid det läroverk, där jag har förmånen att utöva pedagogisk verksamhet vissa tider av året, och jag har fått fram vissa intressanta resultat.

En lärare i modersmålet i realskolan kunde sålunda per år redovisa 2 371 av honom rättade skrivningar — uppsatser eller rättskrivningar. Om varje bok, herr talman, beräknas vara två mm tjock och böckerna travas på varandra, blir det en stapel på fem och en halv meter, d. v. s. ungefär som från golvet upp till pressläktaren där borta, föreställer jag mig. Arbetet för att genomgå dessa gigantiska skrivbokshögar beräknas av vederbörande ta 47 arbetsdagar à 8 timmar per läsår. Därmed får talet om lärarnas långa ferier en något annan bakgrund, ty om man slår ut dessa 47 läs dagar på ferierna och därtill lägger allt det extra arbete, som en lärare har för att förbereda sina lektioner, då blir det inte så mycket kvar av de där omdebatterade ferierna, en synpunkt, som särskilt i vissa kretsar ålitas med en tanklöshet som är imponerande. Det här exemplet ger en *realistisk* bild av lärarnas vardag. Man nalkas nu helt enkelt bristningsgränsen för en vanlig människas förmåga, hon må vara än så arbetsvillig.

Att tillämpa från vissa håll föreslagna arbetsmetoder under en elevtillströmning av den storleksordning, som jag här antytt, är otänkbart. Till och med i den utredning av Näringsliv och samhälle, som jag nyss nämnde om, har man mycket starkt understrukit denna

synpunkt. Man har sagt, att det icke är troligt, att det skulle vara möjligt att tillämpa dylika arbetsmetoder.

Herr talman! Det vill sannerligen i nuvarande läge till att i ofta undermåliga eller splittrade lokaler med otillräcklig eller överårig undervisningsmateriel bära vad yrket har att ge av arbete och möda. Det är verkligen nödvändigt, att statsmakterna på detta område gå fram med största förståelse och försiktighet med hänsyn till det aktuella läget, på det att ej yrket må på ett ännu mera katastrofalt sätt än nu *avfolkas*. Hur går det då med den nya skolan och dess möjligheter?

Mot bakgrunden av de synpunkter, som jag här anlagt på dagens stora överläggningsämne, vill därför även jag understryka betydelsen av 1950-talets försöksverksamhet på detta område. Vi passera i dag verkligen en milstolpe. Diskussionen har nu under ett årtionde kretsat kring det resultat, vartill skolutredningen och senare, på basis av dess arbete, skolkommissionen kommit. Alla måste erkänna, att båda dessa utredningsinstanser ha utfört ett jättearbete. Om dess detaljer äro vi inte eniga, men vi kunna alla erkänna, att arbetet har kännetecknats av en strävan att hela tiden få fram någonting nytt och någonting bättre.

Många kritiker av särskilt skolkommissionens mödor ha velat hävda — och här kan jag återigen använda mig av ett Tegnércitat — att hos skolkommissionen det nya icke varit sant och det sanna icke varit nytt. Det är emellertid i dagens läge oklokt att hårdraga de olika ståndpunkterna. Jag tror att det är kloktare att just nu lägga de stridsyxor, som använts under de senaste årtiondena, på hyllorna. Låt oss vänta och se! Vi ha genom försöksverksamheten en möjlighet att få fram sanningen, att få idéer och teorier konfronterade med verkligheten. För den stora sakens skull är det en verklig lättnad att så kan ske. Det är enligt min mening det viktigaste praktiska resultatet av utlåtandet från det särskilda utskottet.

Herr talman! Vad är det slutligen som

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

vi begära av dem, som skola leda arbetet med försöksverksamheten under 1950-talet? Jag citerade i början av mitt anförande några ord ur skolutredningens första principbetänkande, som försökte precisera uppfostrans mål. Skolan sades böra »ge en var vördnad för sanningen, lust att söka den, vilja att efter bästa förmåga pröva, förrän han dömer». Ledningen för försöksverksamheten skall — det är min förhoppning — taga andan i de orden till sitt rättesnöre. Gör man det, och jag har ingen anledning att tro motsatsen, då är jag för min del förvisad om att allt blir bättre än vi någon sin vågat hoppas.

Herr SANDLER: Herr talman! Jag börjar, där man i regel brukar sluta, nämligen med ett bifallsyrkande till utskottets förslaget i dess helhet.

Detta utskottsutlåtande är i den nya skolans anda ett typiskt uttryck för grupparbete. Alla olika riktningar inom utskottet ha haft möjlighet, och begagnat den, att sätta sin prägel på detta utlåtande. Herr Andrén antydde för en stund sedan, att detta samarbete kunde ha medfört vissa risker för självständigheten. Kammaren har nog funnit av herr Andrén och övriga talares tidigare framträdande, att något sådant menligt resultat icke framkommit ur utskottets samarbete.

Då jag säger, att det har kommit bidrag från olika riktningar, har jag avsiktligt inte använt uttrycket »olika partier», ty visserligen ha vi haft att behandla partimotioner, men handläggningen inom utskottet har varit i hög grad karakteriserad av individualisering. Vi ha jämkat oss samman. Det kan kanske här frågas, vem som har jämkat mest. Den diskussionen överlåter jag åt andra, som kunna ha något speciellt intresse för den saken. Vi ha sökt en gemensam mötespunkt, och vi ha funnit den, vilket ju kan framkalla den frågan, huruvida det är en punkt i den gamla klassiska meningen, att en punkt är ett ställe, där ingenting finns.

Det har talats om att vi ha gjort en

kompromiss i utskottet. Ja, det kan kanske kallas för en kompromiss emellan tro och tvekan. Men om vi verkligen vilja göra det här till en gemensam angelägenhet, måste det faktiskt beredas utrymme för både det ena och det andra.

Inom utskottet har under handläggningen mer och mer framkommit en önskan att uppnå samling kring en gemensam ståndpunkt och mer och mer också klarnat, att det borde vara möjligt att uppnå detta. Då är frågan, om den formel, som här har uppnåtts, kan betydada ungefär vad som helst och är till för att camouflera helt motsatta syften. Svaret på den frågan får man, om man läser utskottets kläm och den därtill hörande motiveringen. Därur framgår ingen tvekan om behovet av den nio-åriga skolan. Det framskymtar däremot, att det har funnits olika uppfattningar om hur man bäst skall utnyttja dessa nio år. Därur framgår heller icke någon tvekan om lämpligheten av att fatta ett principbeslut nu, med hänsyn till den betydelse det har för planeringen ute i kommunerna och för lärarutbildningsfrågan. Det föreligger ingen tvekan om allvaret i den avsikt, som är tillkännagiven i den första punkten av utskottets hemställan, att söka genomföra en enhetsskola, men heller icke någon tvekan om att man bör ta ledning av försöksverksamheten.

I de ordalag, som utskottet har valt i sin kläm, ligga inrymda både tanken att enhetsskolan skall vara föremål för ett successivt utbyggande och det mått av villkorlighet i fråga om framtida avgöranden såväl i kommunala som i statliga instanser, som måste vara inneslutet, om man menar allvar med försöket.

Det är ett ord, som här glider mycket lätt över läpparna, och det är ordet »resultat». Man skall avvakta resultatet av försöksverksamheten. Det ligger nog en viss tanklöshet bakom det ordet, och det är med avsikt icke använt i utskottets förslag. Vad vi ha att räkna med är ju att intill den tidpunkt, då statsmakterna fatta ett definitivt beslut om den nio-åriga skolplikten, skall uppbyggandet ske på grundval av den nuvarande skol-

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

stadgans bestämmelser, vilka möjliggöra för Kungl. Maj:t att på framställning från skoldistrikt fastställa en längre skolplikt än den nu i allmänhet rådande. Den nioåriga skolplikten kommer på det sättet att bli genomförd kommun efter kommun, allteftersom önskemål anmäla sig och med hänsyn till den planering, som skall ske genom skolöverstyrelsen.

Under detta successiva utbyggande av enhetsskolan kommer man självfallet att kontinuerligt göra erfarenheter och tillgodogöra sig dem, och det är endast i vissa speciella hänseenden man kan tänka sig, att man vid en viss tidpunkt gör en summering av alla dessa erfarenheter och får fram ur additionen vad man kallar för ett resultat. Resultatet av den fortskridande skolreformen kommer alltid att ligga någonstans i framtiden.

Under det att detta successiva utbyggande sker, äro statsmakterna givetvis icke bundna i fråga om jämkningar i den nu skisserade utformningen av enhetsskolan. Vid den tidpunkt, då beslut skall fattas definitivt om den nioåriga skolplikten, har man ju ett tillfälle att göra en översyn över de erfarenheter man ditills har gjort. Men om inga olägenheter framtråda, utan framkomligheten av den skisserade enhetsskolan bekräftas, kommer givetvis också den avsikt, som är uttryckt i utskottets första punkt, att bli genomförd.

Det finns två hållhakar beträffande statsmakternas senare ställningstagande. Den ena är, att det allmänna genomförandet självfallet måste föregås av det definitiva beslutet om nioårig skolplikt, och den andra är, att enligt utskottets uttalande försöksverksamheten skall från Kungl. Maj:ts sida år efter år i samband med anslagsäskanden redovisas inför riksdagen.

För alla dem, som tro på saken, kan den formel, som har uppnåtts i kompromissen, icke innebära någon som helst olägenhet. Ett misslyckande kan nämligen icke förebyggas, vare sig genom en stark skrivning eller genom en klämmigare kläm.

Naturligtvis finns det bakom den eni-

ga ståndpunkt, som utskottet nu har intagit, divergenser i olika hänseenden — jag säger: dess bättre. Ty om vi komma därhän, att alla tänka lika i fråga om skolan, då kunna vi dödförklara den fortskridande skolreformen. Det är nog också i verkligheten så, att de divergenser, som inte äro synliga i utskottets utlåtande, äro större än de, som äro synliga däri. De ha redan delvis varit berörda. Dit hör differentieringsproblemet, som är ställt under framtidens dom, dit hör flickskolans öde, som utskottet har funnit lämpligast att uppskjuta avgörandet om, dit hör hur det kommer att gå med förläggningen av klass 9 g, där utskottet har uttalat den åsikten, att den icke bör i princip utbrytas ur enhetsskolans ram, men i övrigt anslutit sig till departementschefens uttalande om att försöksverksamheten här får avvaktas. Det kommer också att gälla den gymnasiala organisationen, då vi komma så långt, att vi ha en proposition på bordet beträffande den. Under det att utskottet har kunnat helt ansluta sig till departementschefens hemställan i alla de punkter, som gälla gymnasiet, har utskottet avstått från detaljuttalanden.

De avvikande meningar, som bli synliga i utlåtandet, äro ju skäligen obetydande. Karakteristiskt nog är huvudreservationen icke heller en partireservation, utan den inrymmer representanter för tre olika partier. Den gäller frågan huruvida det är lämpligt att nu, respektive i höst, göra ett uttalande beträffande stadiernas längd. Då det veterligt inte finns några delade meningar om att högstadiet bör omfatta tre år, kommer den frågan att begränsas till frågan, huruvida i enhetsskolan det skall finnas ett lågstadium på två eller tre år samt ett mellanstadium på tre eller fyra år. Den punkt, där den lilla reservatgruppen har skilt sig från majoriteten, gäller egentligen: är det lämpligt att nu uttala någon mening i denna fråga? Sedan utskottet har gjort den modifikation i departementschefens hemställan, att det inte längre står, att utbildningen av småbarnslärarna skall avse klasserna 1-4, utan man har inskränkt sig till att skri-

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

va, att det är önskvärt, att dessa lärare bli så utbildade, att de kunna tjänstgöra högre upp än i klass 2, och sedan även reservanterna, ehuru med en något mjukare formulering, anslutit sig till samma uppfattning, kan jag inte finna att detta är någon tvistefråga av betydande räckvidd. Det blir tillräckligt utrymme kvar för diskussionerna under hösten, då lärarutbildningspropositionen skall behandlas, för att ytterligare ventilera denna sak. Men det har synts utskottsmajoriteten vara av vikt att åtminstone så långt som utskottet nu har gått söka att ange en ståndpunkt, detta därför att lärarhögskoledelegationens arbete då kommer att kunna utföras på basis av en tillkännagiven allmän ståndpunkt. Det kommer därför att till hösten föreligga, har det synts oss, ett bättre material för den fortsatta diskussionen i detta ämne.

Beträffande den reservation, som syssetsätter sig med det franska språket, inskränker jag mig till att säga, att om man över huvud taget anser det angeläget, att franskans ställning inte alltför mycket försvagas i vårt skolväsen, är nog vad utskottet här har sagt det minsta som kan ifrågakomma att säga.

Inom utskottet har man ju mycket mindre sysselsatt sig med de fördelar, som kunna uppnås genom ett införande av en enhetsskola, än med de svårigheter, som komma att uppträda på olika områden. Den synpunkt, som har synts utskottet vara den viktigaste inför dessa svårigheter, är det tidsperspektiv, som man här hela tiden måste hålla i tankarna. Om svårigheterna betraktas på det sättet, att det program man vill genomföra jämföres med de möjligheter, som stå till buds detta eller de närmast kommande åren, då kunna svårigheterna te sig i vissa hänseenden hart när oöverkomliga, under det att, om man tänker sig in i att dessa svårigheter skola övervinnas under loppet av ett par decennier, uppgiften ter sig såsom praktiskt genomförbar.

Det är särskilt på ett område, som dessa svårigheter mycket ingående ha ventilerats av utskottet. Det är i fråga om

den praktiska utbildningen. I det hänseendet har här redan från talarstolen berörts den dokumentation, som har framlagts för riksdagens ledamöter under rubriken Skolreformen och näringslivet. Då denna publikation säkerligen kommer att spela en betydande roll i den fortsatta offentliga debatten, har jag ansett det vara lämpligt att säga någonting om vad däri framhålles.

Det grundar sig på de psykologiska forskningar, som man numera har startat i vårt land liksom i andra länder för att kunna pröva intelligensnivån och uppmäta vad man kallar för begåvningsreserver. Den forskningsgren det här är fråga om är lovande. Den har gett vissa intressanta resultat, men den är mycket ung, och den torde själv vara i behov av åtskilliga års försöksverksamhet, innan den är mäktig att ge direktiv för försöksverksamheten på skolans område. De, som komma att företräda denna vetenskap om hundra år, komma måhända att betrakta vad som nu produceras ungefär på samma sätt som den moderna kemiens representanter betrakta sina alkemistiska förelöpare, som voro vägröjare på sin tid utan att finna det sökta guldet.

Det torde nog vara så, att möjligheterna att kvantitativt bestämma en människoindivids andliga specifika vikt äro mindre än möjligheterna att bestämma grundämnenas atomvikter.

Om man vid sidan av varandra lägger de resultat och uttalanden, som föreligga från några av denna unga forskningsgrens representanter, herrar Anderberg, Husén, Sjöstrand, Elmgren och Agrell, skall man finna, att i ett stycke motsvarar forskningsgrenens nuvarande ståndpunkt fullt det gamla kravet på professorlighet, som återfinns i det kända uttrycket, att en professor är »ein Mann anderer Meinung». Det föreligger nämligen mycket motsatta uttalanden på dessa områden. Men om man nu skulle tro, att det är ett vetenskapligt riktigt forskningsresultat, som har framkommit i den publikation, vilken kammarens ledamöter ha tillgänglig för sig — att ungefär 30 procent av våra värnplik-

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

tiga ha den intelligensnivå som erfordras för realexamen — vilken slutsats är att draga därav? Jag drar den slutsatsen, att det finns så mycket större anledning att bygga upp en enhetsskola så beskaffad, att den sörjer för de återstående 70 procentens vederbörliga utbildning. Därmed framträder alltså behovet av att finna nya former för den praktiska utbildningen blott så mycket starkare.

Man har också anledning att fråga sig inför dessa forskningsresultat, huruvida intelligensens kvantitet är given en gång för alla och förblir konstant under decennier. Det är förbluffande att konstatera, att de 30 procent, som ha kommit fram ur testningarna såsom måttet på den grupp, som har begåvning tillräcklig för realexamen, är samma siffra som för närvarande utgör tillströmningen till våra realskolor. Någon kanske föreställer sig, att däri ligger en bekräftelse på siffrans och metodens riktighet. Men man behöver ju bara gå något tiotal år tillbaka i tiden, då en mycket lägre procent strömmade till våra realskolor, för att förstå, att så icke kan vara fallet.

Den automatiska tillströmning, som nu sker till våra realskolor, har faktiskt av utskottet betraktats med en viss farhåga, därför att redan den kan medföra en snedvridning av begåvningsurvalet till förfång för de praktiska yrkena.

Det har framgått av dessa forskningar, att utöver de 30 procenten skulle det finnas en begåvningsreserv, passande för realexamen, som kan uppskattas till någonting mellan 12 och 19 procent. Jag har förstått, att man har på många håll uppfattat denna siffra så, att det alltså inte är så värst mycket att göra med vår ungdom, därför att begåvningsreserven förefaller att vara så liten. Om vi lägga bara 12 procent till de 30, komma vi upp till 42 procent. Dessutom är ju inte alls meningen med enhetsskolan, att alla skola släppas fram till realexamen. Vad man avser är, att man skall ge alla en, som det heter, medborgerligt likvärdig utbildning. Om man ser efter, hur man har kunnat tänka sig fördelningen inom enhetsskolan av en årskull, finner

man, att av de 120 000 barnen är det ungefär 70 000, om vilka man antar, att de skola komma att gå till de praktiska yrkena. Det är 60 procent av antalet, och då skulle det bli 40 kvar för 9 a och 9 g.

Det är kanske skäl i att framhålla detta inför den föreställningen, att en begåvningsreserv av, låt oss säga 12 procent är någonting så obetydligt. För min del föreställer jag mig, att man därmed har kommit över det procenttal, som man rimligen bör föreställa sig kommer att i enhetsskolan begagna sig av undervisningen i 9 a eller 9 g. Vad jag har velat framhålla med detta är felaktigheten i det föreställningssätt, som innebär, att enhetsskolan skall försöka att draga alla våra barn fram till den nuvarande realexamen. Det är en av de allra angelägnaste uppgifterna för reformen att på ett oprövat fält skapa nya former för en sådan undervisning, som kan grundlägga den praktiska utbildningen.

Här har redan talats åtskilligt om kostnadssynpunkterna. Det är givet, att vill man bedöma denna fråga ur kostnadssynpunkt, skall man mäta två saker: inte bara vad det kostar att genomföra en förbättrad skolundervisning utan också den effekt, som i det långa loppet uppnås därmed. Tyvärr ha vi ju icke något mätinstrument, med vilket man kan någon som helst säkerhet kan avgöra kvantitativt, vilken ökad produktionseffekt som åstadkommes genom ett bättre folk-material. Jag tror, att vi i dag befinna oss på samma punkt som den svenska folkskolans fäder 1842. Man kan ha den övertygelsen, att med ett kvalitativt bättre befolkningsmaterial skola följa möjligheter att höja produktionen, men ingen kan komma med en mätsticka och säga, hur stor den blir.

För dem, som äro bekymrade ur kostnadssynpunkt, kan det för övrigt räcka med att veta, att den frågan kommer ju den svenska riksdagen att få bedöma år efter år, då anslagsäskandena framläggas. Av den föredragning vi hade inom skolutskottet framgick det på detta område närmast, att övergångstidens ökning i skolkostnaderna kommer att lig-

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

ga inom felmarginalen för en femmiljardersbudget.

Vad som har bekymrat mig mera än kostnadsfrågan — den har ju inte avskräckt utskottet — är lärartillgången. Då jag läste skolkommissionens betänkande, var en av de reflexioner jag gjorde den, att det är att spänna anspråken mycket högt, om man på samma gång begär en kvantitativt mycket stor ökning av lärarkåren och en kvalitativ höjning av dess standard. Det kan inte nog ofta sägas, och det har redan sagts i denna debatt, att vi i vår blivande skola ha att räkna med vanliga lärare för vanliga barn och inte med några pedagogiska snillen. Det kan möjligen vara en tröst för de lärare, som äro bekymrade inför anspråken, om Tegnér får tala en gång till — han har redan haft ordet ett par gånger i denna debatt. Tegnér tillropade på sin tid läraryrkets utöware följande: »Förebären ej, att härtill fordras snillegåvor, som äro givna åt få! Ack, snillets gåva är ofta blott ett fladdrande sken, som svävar oroligt över vulkanen i ett förbränt, i ett aldrig lugnat hjärta.» Man förstår, att Tegnér har tänkt på sig själv där. »Tacken Gud, om han skonat er för den olyckliga skänken! Men förståndets ljus brinner stilla och klart och med jämn låga i Nordens panna, och det är tillräckligt för att vägleda er i ert yrke, om I ej självmant blunden för dess sken.»

Om man nu vill översätta detta till normalprosa, får det väl betyda ungefär att vi ha att skaffa våra lärare en god utbildning och sedan begära, att den skall nyttjas med vanligt medelmåttigt förstånd.

Det är ingalunda här fråga om att allting skall varda nytt. Skolkommissionen, skolöverstyrelsen och departementschefen ha inte i sin hand någon trollstav. Vi ha att bygga på den samlade pedagogiska erfarenheten men få inte väja för att beträda nya vägar, där nya erfarenheter komma att göras. Vi ha nog anledning att tro, att på lång sikt skall denna skolreform medföra en genomgripande omvälvning, men någon plötslig revolution kommer den icke åstad. Det gamla och det nya komma att ett långt stycke

vandra sida vid sida — jag hoppas som bröder — och stimulera varandra, men det är bara enligt naturens ordning, att den äldre av bröderna kommer att gå bort före den yngre.

Om vi se tillbaka på utvecklingen, ha naturligtvis under det sekel, som den svenska folkskolan har levat, skett mycket stora förändringar. Helt andra materiella, pedagogiska och individuella förutsättningar föreligga i dag, och dessutom är uppfattningen om vad skolan bör och kan ge en annan än tidigare. Vill man ha ett mått på hur långt vi ha vandrat i det hänseendet, kan man ju läsa ett remissyttrande från 1842, då folkskolan kom till livet. Det är alltjämt Tegnér, men nu den åldrande Tegnér, som dikterar Växjö domkapitels remissutlåtande i skolfrågan. Där heter det: »Skriva och räkna är väl en nyttig färdighet och efter tidens nuvarande skick, då så mycket som förr avgjordes muntligen nu måste skrivas, oumbärlig. Tillfälle till undervisning häri bör också alltid finnas i folkskolan men att föreskriva det som ett nödvändigt villkor för alla anser konsistorium av flera skäl för betänkligt.»

Huruvida i en framtid den skolreform, varom riksdagen i dag går att fatta principbeslut, kommer att betecknas som den stora skolreformen, därom kan endast framtiden själv döma. Det beror helt på hur dagens avsikter förmå omsätta sig i en morgondags verklighet. Knappast någon av oss, som i dag delta i detta avgörande, kommer att tillhöra de bedömare, som skola sätta betyget över vad vi i dag åstadkomma.

Till den bättre halvan av sin kluvna natur är människan så funtad, att hon, utöver det hon kan själv dra nytta av omedelbart, gärna också vill se något överleva henne. Så sätter hon en trädplanta i jorden, fast hon väl vet, att dess krona skall välva sig över en annan generation och hon inte med någon säkerhet kan förutse, hurudan kronan blir, då trädet vuxit ut till sin fulla höjd.

En sådan planterare är den svenska riksdagen i dag, då den i tilltro till att de, som komma efter oss, skola ansa och

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

om nödigt beskära, och i tilltro till plantans egen inre växtkraft nu lägger grund för våra barnbarns skola.

Fru LINDSTRÖM: Herr talman! Med risk för att göra intrång på vad som blivit professor Andréns specialitet i denna kammare — citat ur Englands politiska historia — skulle jag ändå vilja börja med ett litet citat från den erfarne statsmannen lord Macaulay. »Ingen som står i spetsen för någon angelägenhet önskar att alltid uttala sig tydligt», ytttrade denne, och det påståendet har nog sin tillämpning även på den skicklige ordföranden i skolutskottet, som vi nyss ha hört tala här, och på det utskottsutlåtande, som bär hans signum.

Om detta utlåtande har det ganska samstämmigt och berömmande sagts i presskommentarerna denna vecka, att utskottets mjuka skrivelser ge god plats för kompromisser och en bred samling. Men — har man tillagt litet kritiskt — å andra sidan medföra dessa mjuka, allmänna skrivelser en viss osäkerhet om avsikterna bakom. Ja, det är sant, att formuleringarna inte alltid äro så stringenta, så tydliga och genomskådliga, som vi skulle önska. Kompromissen, som det har talats så mycket om här i dag, är en rymlig rock — rymlig för att kunna omsluta *olika* uppfattningar — och den ger just därför inte någon smidig passform åt *en* uppfattning. Men i valet mellan kompromiss och konflikt väljer man ju ofta kompromissen och räknar med att den skall löna sig i längden genom den samordning av alla goda krafter, som enighet innebär.

Såsom en av de menige, som deltagit i utskottsarbetet, kan jag — liksom utskottsordföranden här nyss — vitsorda, att enigheten i skolutskottet kring principen om den nioåriga framtidsskolan har varit klar och otvetydig. Även i frågan, huruvida denna framtidsskola skall bli en enhetskola, som i sig inkorporerar och sammansmälter de nuvarande högre skolorna — realskolan, den kommunala mellanskolan, den högre folkskolan etc. — har enighet uppnåtts, nämligen enig-

het om *avsikten* att så skall ske framdeles. Så långt finns det alltså ingen osäkerhetsmarginal för uttolkare av utskottstexten.

Att sedan, enligt utskottets skrivning, avsikten att ersätta nuvarande högre skolor med en enhetsskola kommer att förverkligas först sedan erfarenheterna av försöksverksamheten börjat framträda, är visserligen en de trosvissas eftergift åt de mera tivilvelsjuka i utskottet och inrymmer naturligtvis ett osäkerhetsmoment. Men är man övertygad — såsom utskottets flertal är — att försöksverksamheten skall slå väl ut, så blir denna villkorlighet inte så farlig, som den kan förefalla av ordalydelsen i utskottets huvudkläm, där den uttrycks med orden »i den mån den tillämnade försöksverksamheten ådagalägger lämpligheten». En förutsättning är emellertid, att de som i sinom tid få hand om uttolkningen av försöksresultaten — d. v. s. Kungl. Maj:t och riksdagen om så där en tio år framåt i tiden — göra denna uttolkning i skolkommissionens anda och inte från facklärnarnas och den bestående realskolans utgångspunkter.

Genom att markera denna skillnad har jag velat säga ifrån, att vi inte få acceptera ämneslärarexpertisens benägenhet att kräva samma kunskapsstandard i den blivande enhetsskolan som i den nuvarande realskolan. Mottot »ingen sänkning av bildningsstandarden» har blivit ett varnande pekfinger, som man på sina håll sätter upp mot enhetskolans tillskyndare och mot vad man menar kan bli en något sämre underbyggnad för gymnasie- och universitetsstudier än den nuvarande. Men det skola vi ha klart för oss, att om det betraktelsesättet får bli måttstocken, varmed man framdeles tänker avgöra, om erfarenheterna av försöksverksamheten äro gynnsamma eller ej, så kommer enhetsskolan med sin mindre differentiering av elevmaterialet inte att kunna hävda sig mot den nuvarande realskolan, och vi riskera att realskolan försöker hålla sig kvar som en parallellskola till enhetsskolan, med påföljd att det aldrig blir någon verklig enhetsskola.

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

Annorlunda blir det givetvis, om vi i stället följa skolkommissionens uppfattning, att man måste anlägga en helt annan värdemätare vid jämförelse av kunskapsresultaten, att man i den blivande summeringen av försöksverksamhetens resultat visserligen måste hålla på att de centrala kunskaperna få samma bärrighet som förut men samtidigt vara beredd att ge avkall på åtskilligt kunskaps-gods av mera periferisk karaktär och att man medräknar på den nya skolans pluskonto den ökning i ungdomens förmåga till självständigt arbete och kritiska värderingar, som de nya undervisningsmetoderna — hoppas vi — skola ge.

I Kungl. Maj:ts proposition förekommer på ett ställe det friska och målande uttrycket »gammal dammig kunskapsklenod». Sådana kunskapsklenoder finns det många i den nuvarande realskolans kurser, och även om vi inte gå så långt i kritik av dessa kurser, som det berömda läraroriginalt lektor Åkerman, som upplyste sina elever: »Orsaken till att vi läser denna besynnerliga bok är att den ingår i kursen», så äro vi här angelägna att med adress till skolkommissionens kursplanedelegation och inför framtiden understryka — såsom utskottet skriver — »vikten av att en revision av läroboksbeståndet företages, bl. a. i syfte att utmönstra föräldrat eller eljest umbärligt lärostoff». Hur många av kammarens ledamöter, som gått i realskola som barn, minnas ännu eller ha någonsin senare i livet haft anledning att minnas vad t. ex. Ludvig XIV:s mångårige finansminister hette eller vem som slog vem i slaget vid Marengo 1801 eller att den gröna vårtbitaren har en tuggmage med kitinväggar, att rundmunnarna ha sugmun utan käkar men sakna fjäll och pariga fenor och att toffeldjurens små hårliknande utskott kallas cilier — för att nu ta några plock ur dagens realskolekurser. Ja, i den nya skolans läroplaner måste det gallras och sovras en hel del, även ur synpunkten att man måste få marginal för en minskning av skoldagens längd och hemarbetets omfattning — ett be-

hov som läkarna kunna motivera med hygieniska skäl och vi föräldrar med humanitära.

En annan kärnpunkt i det föreliggande förslaget till skolreform är enhets-skolans anknytning till yrkeslivet och utformningen av den praktiska linjen 9 y. Den saken ha redan samtliga talare före mig berört i känslan av att en lycklig lösning av de problemen blir avgörande för hur föräldramajoriteten i landet kommer att betygsätta den skolan — om med A-, B- eller C-betyg. Vi ha här, som herr Sandler redan sagt, att räkna med att bortåt 60 procent av varje årskull, som lämnar skolan, komma att ägna sig åt praktiska, manuella yrken. Att öka denna ungdoms förutsättningar att utföra ett skickligt yrkesarbete efter vars och ens egenart — kort sagt att finna rätt plats åt rätt man — är inte bara ett nationalekonomiskt intresse för vårt lilla folk, vars enda chans att kila in sig mellan de stora industriländerna på världsmarknaden är förmågan att konkurrera med kvaliteten hos sina produkter. I längden är det också ett livsvillkor för de praktiska verksamheternas hela rekrytering med ungdom, som har huvudets och/eller händernas intelligens att satsa i ett praktiskt arbete.

Det har ivrigt betonats inför denna skolreform, att den praktiska studie-gången måste göras likvärdig med den teoretiska, så att inte den praktiska linjen blir en avstjälningsplats för dem, som inte kunna klara sig på den teoretiska, och så att inte den nuvarande sociala värderingen — nej, jag skulle hellre vilja säga asociala värderingen — av finyrken och kroppsarbetaryrken be-fästas ytterligare. Just därför är det som skolkommissionen och Kungl. Maj:t ha menat att man bör ge den ungdom, som går ut i det praktiska förvärvslivet, en skolgång som till längden överensstämmer med och vad beträffar den rent medborgerliga undervisningen är likvärdig med den som deras kamrater få, som traska den teoretiska vägen fram till gymnasiets tröskel.

Utskottet har delat skolkommissionens

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

och Kungl. Maj:ts uppfattning härvidlag. De motionärer, som med stöd av vissa remissyttranden — inte alla, herr Ohlon; den tongivande Svenska yrkeskolföreningen är emot — ha velat få utskottet att rekommendera en övergång i frikostigare skala till förberedande yrkesutbildning i verkstadsskola eller i näringslivet redan efter klass 7, ha mötts av utskottets många betänkligheter mot en sådan tidigare övergång. Visserligen har utskottet i sin kläm nr A 5 talat om en förberedande yrkesutbildning »senast i klass 9» — herr Ohlon var mycket angelägen om att betona detta »senast» — men mot bakgrund av den utförliga motiveringen i utlåtandet med dess uppräknade av alla nackdelar med en tidigare övergång hänger det där lilla ordet »senast» bra mycket i luften, och det får nog betraktas, så som Dagens Nyheter karakteriserade det här-omdagen, som »en knepig formulering», åstadkommen under kompromiss mellan olika åsiktsnyanser.

Vad som kan slås fast i denna debatt och vad alla äro ense om i utskottet är emellertid att den egentliga yrkesundervisningen måste kraftigt byggas ut och inte får halka efter under den period av skolreformerande som nu förestår. Departementschefen hoppas att de närmaste årtiondena måtte bli en verklig uppsvingsperiod i yrkeskolväsendets historia, och utskottet understryker värdet av den skolmässigt ordnade yrkesundervisningen och angelägenheten av att en dylik undervisning tillhandahållas största möjliga antal lärjungar från enhetsskolans yrkeslinjer.

Från några av de oomstridda och samlande ståndpunkterna i utskottet övergår jag nu till ett par punkter, där särmeningarna inte ha kunnat skrivas bort med aldrig så mjuk penna, utan träda i dagen i reservationer och ett särskilt yttrande till utskottsutlåtandet.

Beträffande den nioåriga skolans stadiindelning föreligga två reservationer. Jag skulle gladeligen kunna ansluta mig till dem båda men föredrar kanske något den utförligare reservationen, som är undertecknad av herr Andrén m. fl.

I båda reservationerna anmärkes det ju på att utskottet har varit färdigt att förordna en nioårig skola med tre treåriga stadier — ($3 \times 3 = 9$) — innan utskottet fått tillfälle att behandla propositionen om lärarutbildningen, som uppskjutits till höstsessionen.

Lärarutbildning och stadiindelning äro ju intimt förbundna med varandra; det har även utskottsmajoriteten ansett, och redan utskottet har, som dess ordförande påpekat, luckrat upp Kungl. Maj:ts förslag och i sin hemställan icke upptagit departementschefens mera bindande formulering rörande småskolestadiets omfattning. Jag vill säga att detta är tacknämligt, men ännu bättre hade varit om utskottet, såsom reservanterna velat, lämnat öppet över sommaren, hur låg- och mellanstadierna i den nya skolan skola avgränsas gentemot varandra, tills småskolläraryrinnornas utbildning behandlats i höst och man fått klart för sig vad samhället anser sig ha råd att kosta på våra småbarnslärare i utbildningshänseende.

Detta med stadiindelningen är ju dels en ekonomisk och dels en pedagogisk fråga. Fast de ekonomiska och lönepolitiska synpunkterna på en förlängning av småskolestadiet uppåt dominera i propositionen, bli dessa ekonomiska faktorer skäligen betydelselösa, när de radas upp bredvid varandra och det visar sig att uträkningen av räknetalet ger plus minus noll. Merkostnaden för den lönekomensation, som småskolläraryrinnorna komma att kräva för en ökning av sitt arbetsområde, jämte kostnaden för en minskning av barnantalet i klass 3 till nivå med småskolans barnantal kommer nämligen att ganska jämnt uppväga de besparingar som kunna göras genom att man ersätter dyrare folkskollärare men billigare småskolläraryrinnor i klass 3. Då har det ändå inte räknats med sambällets kostnader för en eventuellt förbättrad lärarutbildning åt småskolläraryrinnorna.

Återstår sedan den pedagogiska sidan av saken. Ligger det några pedagogiska fördelar förborgade i den magiska multipeln tre gånger tre? Ja, psy-

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

kologerna tvista visserligen om huruvida barnets utveckling tar något markerat skutt framåt just i nio—tioårsåldern, men, som skolöverstyrelsen frankt och ärligt säger, ur utvecklingspsykologisk synpunkt kunna icke några bestämda skäl anföras för vare sig ett tvåårigt eller ett treårigt småskoleseminarium, möjligen för ett fyraårigt. Ur omvårdnadssynpunkt kan det vara bra med småskollärarinnor de första tre åren, säger överstyrelsen — litet beskäftigt, tycker jag. Att småskollärarinnor skulle vara mera moderligt omvårdande än folkskollärarinnor, är väl ett löst antagande, och i varje fall är det ett svagt skäl för ändring i nuvarande stadiindelning. Några psykologisk-pedagogiska skäl för ett treårigt lågstadium redovisas inte i propositionen, bortsett från departementschefens påpekande att man kan erhålla ett mindre barnantal i klass 3, om man hänför den klassen till småskolestadiet. Men vi skola väl ändå sikta till ett mindre barnantal i klasserna över *hela* linjen i den framtida skolan, och varje lärare kan intyga att det är lika viktigt med ett lågt barnantal i klasserna 4, 5, 6, 7, 8 och 9. Men ingen föreslår ändå, att vi skola lösa den frågan genom att låta småskollärarinnor undervisa hela skolpliktstiden igenom.

Även utanför lärarkretsar förefaller det nog litet avigt att, när man skall genomföra en skolreform med förstärkning av skolans pedagogiska kapacitet, överlåta undervisningen på en lärarkategori som har en lägre utbildning — även sedan denna har blivit reformerad — än som hittills varit brukligt på vederbörande skolstadium. Åtminstone under en lång övergångstid innebär den linjen en sänkt kompetens hos lärarna för tredje klassen och således för alla våra nioåringar. Såsom jag och många med mig se saken, borde därför en sådan tvivelaktig omläggning av stadierna inte beslutas definitivt förrän lärarutbildningen blivit bättre genomlyst och man i försöksverksamheten provat, hur arrangemanget utfaller.

Vidare vill jag säga några ord om det

särskilda yttrandet i kristendomsfrågan, vilket jag skulle ha givit min anslutning till, i brist på bättre, om jag suttit vid bordet i utskottet och haft tillfälle därtill.

Man har från de båda åsiktslägren, kristna och ateister inom detta hus, uttryckt en önskan, att vi i dag måtte undvika en lång livsåskådningsdebatt, som skulle kunna skjuta de centrala skolfrågorna ut i periferien och ge oss en upprepning, i större eller mindre utsträckning, av den djupsinniga och intressanta statskyrkodiskussion, som tidigare i vår sysselsatte denna kammare en hel dag och dito kväll. Man har nämligen inom utskottet menat, att den debatten ändå måste komma igen i en intensifierad form nästa år, då dissenterlagkommitténs förslag kommer att föreläggas riksdagen. Ja, jag skall försöka respektera denna önskan och inte genom att polemisera mot den ståndpunkt, som Kungl. Maj:t och utskottet intagit till kristendomsundervisningen och morgonbönerna, inleda de aktiva kyrkomännen i denna kammare i frestelsen att gripa till orda. Jag har redan inför ett annat forum kritiserat den obligatoriska morgonbönen, som å ena sidan utgör ett tvång på de unga tvivlare, som puberteten har så gott om, och å andra sidan ofta genom en olustig hopkoppling med ordningsregler, rädsla för lärare, morgonsömnhighet m. m. verkar nedbrytande på all gryende religiös känsla hos dem, som ha vad jag skulle vilja kalla religiösa anlag. Det är min fasta övertygelse att de kristna göra sin tro en verklig otjänst genom att slå vakt om den obligatoriska morgonbönen i skolorna. Jag skall emellertid här nöja mig med att uttala min sympati för herrar Lindströms och Andréés motion i ämnet, fast det tyvärr måste bli en platonisk sympatiförklaring.

Till sist några få ord om kostnader för barnens skolgång. De många unga, som inte varit så försiktiga i valet av föräldrar, att de kunna ha det materiellt bekymmerfritt under en skoltid, som sträcker sig ända upp i sextonårsåldern, behöva få ett handtag i form

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

av stipendier eller ännu hellre utsträckt barnbidrag, så att inte de sista skolåren komma att förbittras av försakelser; jag håller med herr Wahlund om detta. När man hör, hur ungdomar i yrkesskolor ofta frestas att avbryta sin utbildning för att ta okvalificerade jobb som busspojkar eller dylikt bara för att få råd att köpa sig en ny svid och inte verka tarvligare klädda än sina jämnåriga, så förstår man vad det betyder med en förlängd skolplikt för ungdomar av den kategori, som i ett fattigt hem få skrinlägga alla egna behov och för vilka den första arbetsanställningen vinkar som en välkommen inträdesbiljett till de vuxnas värld. Vår skolreform måste accepteras inte bara av oss, som ha skoltiden långt bakom oss — av riksdagsmän, föräldrar och lärare alltså — utan även och främst av ungdomen själv.

Herr talman! Jag yrkar bifall till den reservation, som har herr Andrén såsom undertecknare.

Herr BERGH: Herr talman! Jag förmodar, att de ärade ledamöterna av kammarerna inte ha någonting att invända mot att anförandena från och med det, jag skall hålla, bli något kortare än de föregående. Det har ju redan sagts så pass mycket, att det inte finns så värst mycket att tillägga. De föregående talarna ha mer eller mindre grundligt plöjt igenom den del av fältet som man nu kan överblicka, och de ha betraktat det här problemet både från kulturpolitiska och från rent yrkesmässiga synpunkter.

Jag skall i mitt korta anförande knyta an till en antydan som fru Ulla Lindström gjorde. Jag skall då förutskicka, att jag inte skall låta mig provoceras av henne därhän, att jag upptar till diskussion den gengångare från en pedagogisk sagovärld, som skolkommisionen otvivelaktigt är, utan jag skall knyta an till vad hon sade i början av sitt anförande, där hon i någon mån klandrade den vaga utformningen såväl av utskottets skrivning som av dess klämmar.

Jag skall inskränka mig till att lämna

en förklaring till att så *måste* ha blivit fallet. Kort och gott är förklaringen den, att det material, som för ögonblicket står till riksdagens och som har stått till utskottets förfogande, icke har tillåtit mera preciserade formuleringar. Jag skall söka visa att så är fallet genom att anföra några exempel.

Jag börjar redan vid kardinalpunkten om den nioåriga skolplikten. Jag ber kammarens ärade ledamöter observera att riksdagen inte ens inbjudes till att fatta ett *definitivt* beslut om en nioårig skolplikt. Propositionen innehåller i det stycket ett förslag, att åtgärder skola vidtagas för genomförande på tid, som sedan bestämmas, av en nioårig skolplikt. Man skulle kunna karakterisera vad som riksdagen nu inbjudes till att besluta så, att vi skola inrikta våra ansträngningar på detta mål, men *när* det blir möjligt — måhända även *om* det blir möjligt — därom veta vi för ögonblicket mycket litet. Vi veta, att det inte är möjligt i dagens ekonomiska läge. Vi veta mycket litet om den ekonomiska utvecklingen under de närmaste åren. Vi veta alltså inte om och när de ekonomiska förutsättningarna göra det möjligt att genomföra planerna, men vi hoppas att det skall bli möjligt. Vi veta inte heller, när de övriga förutsättningarna för en förlängning av skolplikten kunna ernås, de förutsättningar som ha att göra med åstadkommande av skollokaler, utbildning av lärare o. s. v. Den verkliga inbörden i riksdagens ställningstagande i dag kan i denna del således inte bli annat än detta, att vi äro så att säga överens om att vi skola inrikta våra framtida ansträngningar på att genomföra en nioårig skola och att vi skola försöka skapa de organisatoriska förutsättningarna för denna.

Samma otillräckliga förutsättningar föreligga även, när det gäller vad denna nya skola egentligen skall syssla med. I fråga om den teoretiska sidan av dess uppgifter föreslås i utskottets kläm, att den skall ersätta vissa existerande skolformer, bland andra realskolan, i den mån så under försöksverksamheten visar sig lämpligt.

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

Vi kunna i detta ögonblick inte gå längre. Det finns just nu inte förutsättningar att bedöma, i vilken mån det är lämpligt. Två givna förutsättningar för att man här skulle ha kunnat framföra förslag av mera konkret innebörd saknas. Den första av dessa förutsättningar är tillgång på läroplaner. Vi ha icke haft tillgång till annat än mycket ofullständiga utkast, som inte ens omfatta samtliga ämnen på den ifrågasatta enhetskolans högstadium. Den andra förutsättningen är givetvis den, att differentieringsproblemet och centraliseringsproblemet lösas på sådant sätt, att det visar sig möjligt att på den blivande enhetskolans högstadium meddela ett kunskapsmått, som gör det möjligt att detta högstadium ersätter de nämnda existerande skolformerna. Man har sålunda, när det gäller enhetskolans teoretiska uppgifter, på grund av otillräckligheten hos det föreliggande materialet inte kunnat gå längre än man har gjort.

Samma är förhållandet när det gäller den praktiska utbildningen på enhetskolans högstadium. Man tänker sig, att det nionde året skall användas till bl. a. en förberedande yrkesutbildning, men om hur denna skall organiseras saknas ju på det hela taget all erfarenhet i landet, och jag skulle tro, att en försöksverksamhet på denna punkt är särskilt av nöden. Föräldrar, som vilja ge sina barn en förbättrad teoretisk utbildning, finna sig gärna i en förlängd skoltid, men för de målsmän, som inte ha det syftemålet, är det helt enkelt nödvändigt att det tillskapas sådana anordningar, att både målsmän och lärjungar få klart för sig, att den tvååriga förlängningen av skolplikten har nytta med sig. Annars lär det hela nog rinna ut i sanden. Med denna förutsättning för ett konkretare innehåll i det beslut, som riksdagen här inbjudes att fatta, föreligger ej f. n.

Jag skulle kunna anföra ett exempel till. Man har tidigare här i dag diskuterat, hur 9 g skall organiseras. Frågan gäller, om det skall bli samläsning med 9 a eller om 9 g i stället skall förläggas till gymnasium. Utskottet lämnar frågan

öppen. Det anför visserligen en principiell invändning, som innebär att ett utbrytande av 9 g inte skulle passa riktigt väl in i den systematik man tänker sig. Emellertid har man inom utskottet accepterat tanken på en övergång till yrkesskolor, praktiska realskolor o. s. v., innan den nionde klassen är genomgången, och de principiella hindren kunna icke i och för sig vara avgörande, utan här få i stället lämplighetsskäl fälla utslaget. På denna punkt har det förekommit olika uppfattningar. Det finns sådana som mena, att det är ett starkt intresse för föräldrar att ha sina barn hemma så länge som möjligt. Man har också menat att genom att 9 g får vara kvar i de olika centralskolorna på landsbygden flera elever skulle lockas till gymnasier o. s. v. Från den andra sidan påpekas, att det dock gäller att se till, att den undervisning, som de blivande gymnasierna skola få, är sådan, att de på normal tid kunna nå det blivande gymnasiets studiemål. Inte heller på den punkten finns det erfarenheter, som äro tillräckliga för ett fixerat ståndpunktstagande.

Jag nämner dessa exempel som förklaring till att det på grund av materialets knapphet, erfarenheternas otillräcklighet o. s. v. är nödvändigt att det beslut, som riksdagen nu går att fatta, mera kommer att avse en försöksverksamhet, en avsikt att draga slutsatser av denna försöksverksamhet och en inriktning på ett livligt pedagogiskt forskningsarbete o. s. v. än ett definitivt ställningstagande till konkreta organisationsdetaljer.

Det är naturligt att så måste ha blivit fallet. Denna situation hade möjligen kunnat undvikas, om det grundläggande arbete, som skolkommissionen hade anbefallts att utföra, hade drivits något längre och hållits mera på verklighetens mark än som har blivit fallet.

Men även om det beslut, som riksdagen inbjudes att fatta, är vagt, är förvisso denna dag ändå en bemärkelsedag i vår svenska skolhistoria. Huruvida den, såsom jag hörde någon säga i andra kammaren, skall komma att jämföras med

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

1842 eller kommer att jämföras med andra data i vår skolhistoria, få vi väl förtyoendefullt överlämna till våra barnbarn att döma om.

Vad som nu är det väsentliga är, att den försöksverksamhet, varom vi enas, blir allsidig och objektiv, att den står fjärran från doktrinära inställningar till skolpolitiska ting och att den redovisas så, att offentlig insyn blir möjlig. Sker detta, torde vi, när denna försöksperiod är över, kunna göra, vad vi inte kunnat göra i dag, nämligen fatta verkligt definitiva och konkreta beslut.

Detta är, herr talman, vad jag väsentligen har att säga. Beträffande stadiindelningen har jag anslutit mig till reservationen nr 1, och jag kan i det väsentliga instämma i vad fru Ulla Lindström sagt på den punkten.

Jag kan alltså inskränka mig till att yrka bifall till utskottets hemställan med den ändring, som påkallas av reservationen nr 1.

Herr HOLMBÄCK: Herr talman! De anföranden, som hittills ha hållits, ha berört skolfrågan i hela dess vidd, och det är många synpunkter som därvid ha gjorts gällande. Jag tror man kan sammanfatta dem så, att vad det här gäller att besluta om är en försöksverksamhet för åstadkommande av en enhetsskola, som i vissa hänseenden är differentierad.

Jag vill bara såsom en reflexion säga, att jag tror det är av särskild vikt att dessa försök göras i stor skala, men inte i större skala än att man har tillräckligt med utbildade lärare för att göra försöket, med andra ord så, att försöken inte komprometteras genom att man gör dem i för stor skala utan att ha de nödvändiga förutsättningarna.

Jag har begärt ordet, herr talman, för att yttra mig i en speciell fråga, nämligen frågan angående språken i den nya skolan och i det nya gymnasiet. I det hänseendet har jag väckt en motion om en förstärkt ställning för det franska språket.

Enligt de planer, som ligga framför oss skall engelska språket bli det första av de främmande språk som skolas studeras i de nya skolorna. Detta är också fullständigt riktigt. Engelska språkets vikt för oss ökas med varje dag — vi behöva bara tänka på att engelska språket talas inom det brittiska imperiet och inom Förenta staterna. För att belysa denna vikt just för oss kanske jag kan få citera ett par siffror som äro alldeles nya. Vid Uppsala universitet har det under innevarande läsår publicerats 35 akademiska avhandlingar. 23 av dessa äro skrivna på främmande språk, och av dessa 23 äro 17 skrivna på engelska.

Det är vidare meningen, att som andra språk skall tyskan inträda och som tredje språket det franska språket, men med den förändringen i förhållande till vad som nu gäller, att det franska språkets studium skall uppskjutas ett år. Härigenom kommer alltså det franska språket att före studentexamen studeras endast fyra år mot fem år enligt de nu gällande reglerna. Denna ändring har för övrigt redan ecklesiastikministern genomfört inom ramen för den nuvarande skolan, i det att från skolåret 1952/53 franska språkets studium skall uppskjutas ett år och man under de närmaste åren skall beskära dess timantal med en timme i veckan.

Såsom motiv för denna förändrade ställning för det franska språket har det anförts, att det icke är möjligt att inrymma franska språket inom ramen för den klass, där studiet i franska språket börjar i de nuvarande skolorna. Det motivet har accepterats av skolutskottet, ehuru — som vi nyss hörde av herr Bergh — skolutskottet inte har haft tillgång till utarbetade timplaner som grundval för sitt arbete.

Såsom ersättning för den beskärning, som man alltså vill göra beträffande franska språket, har man emellertid ställt i utsikt, att dess ställning på gymnasiet skall bliva relativt tillfredsställande. Ecklesiastikministern har uttalat sig i denna riktning, och även skolutskottet har strukit under att möjlighe-

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

terna att bereda franska språket en bättre ställning skola till fullo undersökas. Häremot är det endast två som reserverat sig, och den ene av dem är herr Englund. Han och jag äro vänner sedan många år, och han kanske tillåter mig att säga, att jag var något förvånad över hans reservation. Herr Englund har nämligen skrivit en doktorsavhandling på franska och har alltså tidigare gått in för det språket.

Jag skall be att få understryka de uttalanden, som ecklesiastikministern och utskottet ha gjort beträffande en starkare ställning på gymnasiet för franska språket. Det gäller att inte fjärma oss från en kultur, som i så många hänseenden under flera århundraden har varit den kanske förnämsta i Europa, och från ett språk, vars bildningsvärde är utomordentligt stort. Det har ju tidigare förts diskussioner här i riksdagen angående franska språkets ställning. Jag läste i går igenom referaten från dem, och jag fann ett uttalande av Adolf Hedin, där han sade, att franskan är ett språk, som har den mest korrekta syntax, som något språk äger, och har den klaraste, genomskinligaste och mest flytande stil, som något språk har att uppvisa.

Den praktiska betydelsen av franska språket är fortfarande utomordentligt stor. Dess betydelse i vetenskapligt hänseende torde de flesta vid universiteten erkänna, och i min motion har jag haft tillfälle att återropa ett uttalande av en av våra Nobelpristagare.

Det gäller, herr talman, att beträffande franska språket inte göra om samma fel nu som man gjorde 1904. Det var under en av de perioder, då det tyska inflytandet var som starkast i Sverige. När man 1904 fattade beslut om den skolorganisation, som året därpå fördes ut i livet, beskar man undervisningen i det franska språket i mycket hög grad, men det dröjde inte många år, förrän man insåg felet och på nytt förstärkte det franska språkets ställning.

När jag stryker under det uttalande, som har gjorts av ecklesiastikministern och utskottet, måste jag emellertid tillägga, att man måste ha klart för sig att

ett femårigt studium av det franska språket måste medföra bättre resultat än ett fyraårigt studium. Redan resultatet av ett språks inläsning blir bättre, om inläsningen äger runn under en längre period, varigenom det blir möjligt att nöta in språket mera än under en kortare studietid. Om det nu är riktigt, som det göres gällande, att det är omöjligt att inrymma det franska språket inom den klass, där det hittills har börjat studeras, så måste man fråga sig, varför inte utskottet med ett enda ord tar upp den tanke, som ligger så nära och som jag har framfört i min motion, nämligen att man skulle låta inom enhetsskolan, som enligt vad jag nyss har sagt skall bli differentierad, införa två linjer, där man i den ena linjen låter franska språket bli tillvalsämne från enhetsskolans sjunde klass, och i den andra linjen låter tyska språket bli tillvalsämne från samma klass.

Jag tror, att om man gick den vägen skulle man nå stora fördelar. Det finns ett mycket stort intresse inom åtskilliga lager för studiet i det franska språket. Det intresset framgår av, låt mig säga folkuniversitetets siffror och av antalet kursdeltagare inom Arbetarnas bildningsförbund och inom Borgarskolan i Stockholm, där för närvarande ett tusen personer studera franska. Jag skulle tänka mig, att i varje fall på större orter finns det tillräckligt intresse för att man skulle kunna upprätthålla en parallellinje i franska språket vid sidan om linjen med undervisning i tyska språket. Därigenom skulle man skänka vår kultur den fördel, som det innebär, att ett betydligt större antal personer ha goda kunskaper i franska språket.

Herr talman! Vid sidan av att jag understrukt det uttalande, som har gjorts av ecklesiastikministern och utskottet, har jag med mitt anförande velat framhålla önskvärdheten av att man vid de stora försök, som komma att göras, på allvar också tar upp frågan om det franska språkets ställning och gör ett försök att införa det såsom andra språk vid ett antal läroanstalter, medan tyska språket där blir tredje språk.

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

Herr NÄSTRÖM: Herr talman! Jag kan i allt väsentligt instämma i vad herr Sandler har anfört här, men därutöver vill jag säga några ord.

Enligt det betänkande, som vi nu ha framför oss, komma de flesta ställningstagandena att uppskjutas genom anordnandet av försöksverksamhet. I stället för den obligatoriska nioåriga skolan blir försöksverksamheten vårt närmaste bekymmer. Många ställa sig därför den frågan, hur det skall bli möjligt att få till stånd en försöksverksamhet, som kan ge ett rättvist utslag på detta område.

När skolkommissionens betänkande avlämnades, var det många, både i tidningspressen och eljest, som voro mest bekymrade över den s. k. yrkesutbildningen. När det gäller den teoretiska undervisningen, är det uppenbart att vi ha en hundraårig erfarenhet att falla tillbaka på, men i fråga om yrkesutbildningen få vi försöka treva oss fram.

I en del remissvar fingo vi veta att kapitlet om yrkesutbildningen var det svagaste i hela skolkommissionens betänkande medan det i andra remissyttrandena sades, att just det kapitlet var det mest värdefulla och det nya och det som föräldrar och målsmän väntat på i många år. Det är kanske svårt att ge ett rättvist omdöme om vad som är det bästa och vad som är det sämsta i skolkommissionens betänkande. När det gäller detta kapitel om yrkesutbildningen kanske man som så många gånger eljest får säga, att man kommer sanningen närmast, om man ställer sig mitt emellan.

Det kommer att bli rätt stora svårigheter att få till stånd försöksverksamhet på detta område framför allt med hänsyn till att skolledningarna i kommunerna inte riktigt veta hur det kommer att bli i fortsättningen. Det gör, att man är något betänksam över att praktiskt taget allt överflyttas till denna försöksverksamhet.

Vilja vi stå på marken med båda fötterna, är det nog klokast att vi försöka tänka igenom, vilka resurser vi ha för att genomföra denna yrkesutbildning. Då skola vi finna, att vi ovillkorligen måste träda i kontakt med näringslivet. Hur vi

än bära oss åt, måste det bli på det sättet, att om vi inte få näringslivets stöd på detta område, kommer den förberedande yrkesutbildningen att förlora sitt värde. Av de remissvar, som vi ha fått från näringslivets företrädare, veta vi emellertid redan, att man ser positivt på denna sak och att var och en i sin stad vill vara med och försöka göra det bästa möjliga av de förutsättningar, som vi kunna ha. Men detta till trots kan man ha olika meningar om hur det bör ske.

Riksdagens ledamöter ha fått sig till-sända en liten bok, som heter »Skolreformen och näringslivet» och vari näringslivets företrädare framföra sina synpunkter. Jag för min del vill erkänna, att det är en mycket värdefull bok i många stycken. Det är bara på ett par punkter, som i varje fall vi, som varit med i skolkommissionen, måste ställa oss mycket betänksamma.

Man frågar t. ex. på ett ställe i boken, varför inte det nionde skolåret göres frivilligt. Man anser att det skulle ha varit den rätta lösningen, i vad det gäller den förberedande yrkesutbildningen. Då måste vi säga, att vi mycket noga ha undersökt den saken och kommit till det resultatet, att om man gör den nionde klassen frivillig, spolierar man hela enhets-skolan. Då har man inte möjlighet att få den fasta organisation, som behövs för såväl den teoretiska som den praktiska undervisningen. Det blir omöjligt för skolledningarna att ordna undervisningen på det mest praktiska sättet, emedan man inte tillnärmelsevis vet huru många elever som år från år komma att fortsätta i den nionde klassen. Det kan bli rätt stora fluktuationer. Vi ha många gånger mött den invändningen, att man på prov borde göra det nionde året frivilligt. Jag vill här deklarerera, att vi samfällt i skolkommissionen mycket noga ha undersökt den saken och kommit till den bestämda uppfattningen, att det inte låter sig göra.

På andra håll har man invänt, att två årsklasser komma att undandragas näringslivet. Det är ganska intressant att se, att näringslivets egna företrädare inte ha den uppfattningen. De säga att det på

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

sin höjd blir en årsklass, och de tro att den utbildning, som dessa ungdomar få, skall kompensera förlusten av arbetskraften. För detta yttrande äro vi naturligtvis mycket tacksamma.

Skolkommisionen har försökt att i de kommuner, som redan nu ha försöksverksamhet, undersöka hur det skall vara möjligt att få till stånd den yrkesutbildning, som vi plädera för och som också utskottet nu har tänkt sig. Dess bättre har det visat sig att det finns ett mycket stort intresse i kommunerna, såväl bland föräldrar och målsmän som bland näringslivets företrädare, och vi tro att det skall vara möjligt att ge denna förberedande yrkesutbildning i praktiskt taget alla delar av landet. Vi vilja påpeka att på de ställen, där man inte har möjlighet att direkt ute i näringslivet och inom de yrken, som vederbörande ungdomar valt, kunna ge denna yrkespraktik, har man möjlighet att ordna den inom enhetsskolans ram. Denna undervisning har i några fall förväxlat med 9 a, och såvitt jag förstår har det även skett i detta häfte, som näringslivets företrädare skickat ut. 9 a motsvarar ju närmast vår nuvarande realskola och får inte förväxlas med den praktiska yrkesutbildningen, 9 y, som är en helt annan sak. Men såväl i tidningarna som i tidskrifter har det ofta skett förväxlingar på detta område.

Det är just den praktiska verksamheten, som kommer att avgöra huruvida målsmännen framför allt skola få det förtroende till den nya skolan, som vi hoppas på, och därför är det nödvändigt att man under försökstiden kan ge de kommuner, som fått förtroendet att handha försöksverksamheten, de medel som behövas för att nå det mål som vi åsyfta. Det erfordras ju lokaler och lärare och dessutom olika möjligheter att sysselsätta ungdomarna i de praktiska yrkena. Det är framför allt för att betona detta som jag tagit till orda. Jag tror att vår nya enhetsskola kommer att stå och falla med våra möjligheter att ordna den praktiska undervisningen. Kunna vi påräkna intresse från alla goda krafter ute i kommunerna, tror jag att

vi skola lyckas med uppgiften. Kunna vi inte få detta intresse, kan det tänkas att försöksverksamheten inte kommer att ge det resultat som vi tänkt oss.

Herr talman! Med dessa ord vill jag uttrycka den förhoppningen att det ytterst viktiga beslut, som vi skola fatta i dag, skall bli till fromma för landets ungdom för framtiden, och jag tror att vi skola lyckas under förutsättning att vi alla hjälpas åt.

Med detta ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr PERSSON, IVAR: Herr talman! Trots att den skolreform, som vi här gå att fatta beslut om, inte kan på ganska lång tid genomföras annat än försöksvis, vill jag för min del begagna tillfället att uttala min tillfredsställelse med att detta förslag verkligen nu föreligger. Om behovet av denna skolreform skall jag inte yttra mig, då här redan tidigare i debatten har sagts tillräckligt många vackra ord om nyttan och nödvändigheten av ökade kunskaper. Jag anser för min del också att detta förslag är väl utformat, åtminstone i sina huvudsakliga linjer. Att jag redan på ett tidigt stadium — jag har ju haft förmånen att vara med i skolkommisionen och behandla detta ärende — har kunnat ansluta mig till en så vittsyftande reformverksamhet är beroende på huvudsakligen två skäl.

För det första innebär förslaget ett allvarligt försök att ge landsbygdens barn i deras respektive hemorter en skola, likvärdig med tätbebyggelsens. För det andra innebär det ett likaledes allvarligt försök att åstadkomma likvärdighet mellan teoretisk och praktisk undervisning. När det varit fråga om att ge ungdomen utbildning utöver den vanliga folkskolan, har det åtminstone på landsbygden förut varit så att de fått genomgå en teoretisk skola, en realskola eller ett läroverk. Nu skall emellertid en praktisk utbildning, helst inriktad på det yrke som vederbörande tänker ägna sig åt, ställas till förfogande för barnen, och detta också i glesbebyggda trakter. Detta är enligt

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

min mening synnerligen värdefullt, och jag vill erinra om att det också i bondeförbundets gruppmotion i detta ärende har pekats på att frågan nu gäller ej om utan *hur* likvärdiga praktiska och teoretiska utbildningsmöjligheter skola kunna erhållas. Det är ju, såsom en föregående ärad talare sade, inte så lätt att utforma en med den teoretiska linjen likvärdig praktisk dylik, i synnerhet som vi här ställas inför nya och svårbemästrade problem av både ekonomisk och teknisk art. Särskilda utskottets yttrande går emellertid ut på att det måste kunna ordnas, och det är givetvis fullständigt på sin plats. Till detta lägger jag också att det kan behövas en viss interkommunal samverkan, och detta inte bara som hittills, då det gäller teoretisk utbildning, utan i framtiden böra även ungdomar, som skola ha praktisk utbildning, på det allmännas bekostnad få bevista en skola på annan ort än där de ha växt upp.

Det förutsattes att den förberedande yrkesutbildningen i många fall skall kompletteras med en mera fullständig yrkesutbildning, och jag är den första att erkänna vad fru Lindström också här i dag varit inne på, nämligen att vi måste öka våra möjligheter att lämna en fullständig yrkesutbildning jämsides med den till enhetsskolan förlagda förberedande yrkesutbildningen.

Såväl när det gäller den praktiska utbildningen som den mera teoretiskt betonade — även om det för den teoretiska utbildningens del inte är fråga om så många nyheter som för den praktiska — kräves en omfattande försöksverksamhet. Det har ju också gång på gång betonats i denna debatt, att försöksverksamheten är av utomordentligt värde och att den är en av de allra betydelsefullaste punkterna i förslaget. Genom att denna försöksverksamhet, som i mindre skala redan är igångsatt, kan successivt utbyggas, räknar jag med att åtskilligt som nu är oklart skall vinna en tillfredsställande lösning. Jag tänker exempelvis på differentieringsproblemet, som ju varit föremål för åtskilliga utläggningar här i dag. Jag skall inte gå in närmare på den

saken. Försöksverksamheten skall säkert ådagalägga vad som är det bästa och lämpligaste för olika förhållanden.

När vi nu lägga så stor vikt vid försöksverksamheten, tycker jag bara att det är bra att vi få så relativt god tid på oss för denna verksamhet; hela 1950-talet kommer ju att stå till vårt förfogande. Jag måste emellertid understryka nödvändigheten av att skolöverstyrelsen, som skall leda försöksverksamheten, får tillräckliga resurser härför. Den konsulentverksamhet, som börjat uppbyggas, har visat sig synnerligen värdefull och måste givetvis med försöksverksamhetens utbyggnad också utökas. Jag vill även understryka att försökskommunerna måste beredas möjligheter till lokaler och undervisningsmaterial i tillräcklig omfattning.

Genom att olika linjer och olika ämneskombinationer komma att stå till förfogande i varje centralskola, kunna barnens val av ämnen och linjer ske efter anlag och fallenhet i större utsträckning, än om vi hade fortsatt med det parallellskolesystem som vi nu ha. När barnen själva få se vad kamraterna syssla med i de olika avdelningarna i skolan, komma säkert mindre välgrundade föräldaambitioner inte att spela den roll, som de i många fall ha gjort på senare tid. Vad barnen själva tycka och tänka, naturligtvis på grundval av de råd av olika slag som de kunna få, kommer att bli utslagsgivande, när det gäller ämnes- och linjevalet. Jag räknar med att de praktiska yrkena på det sättet skola tillföras ett större antal av de allsidigt begåvade barnen, än om vi bara hade fortsatt med att, såsom skett på senare tid, bygga ut realskolorna i tätorterna och eventuellt några få yrkesskolor.

I fråga om möjligheterna att ordna den nya skolan, särskilt på landsbygden, tror jag att ett gott arbetande näringsliv även på landsbygden och en ökad produktivitet och därmed ökat skatteunderlag är en nödvändig förutsättning. Till de ekonomiska förutsättningarna räknar jag också stipendier eller ökade barnbidrag i minst den omfattning som skolkommisionen har beräknat. Eljest blir det barn-

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

familjerna, som komma att få betala en oproportionerligt stor del av reformen, och det kan jag för min del inte vara med om. Jag tolkar också utskottets förslag om att erforderliga resurser skola ställas till förfogande som ett instämmande i de synpunkter som jag här har anfört. Det talas ju i p. 11 i utskottets hemställan om »erforderliga ekonomiska stödåtgärder».

Det har också i utskottets yttrande pekats på att man önskar att staten skall övertaga större delen av kostnaderna för skolväsendet — skolkommissionen och departementschefen ha också varit inne på detta — även om man i utskottet inte ville, helt naturligt för övrigt, ta någon bestämd ställning till på vilket sätt detta bör ske och hur långt man skall gå.

I samband med detta vill jag även peka på ett annat yttrande av utskottet. Under rubriken Byggnader, utrustning och skolsociala åtgärder framhålles, att likställighet mellan städerna och landsbygden bör åstadkommas och att förutsättningar därför böra skapas genom en skyndsamt genomförd översyn över statsbidragsbestämmelserna. Den senare frågan ha vi ju behandlat här i riksdagen tidigare i år, och det är ur min synpunkt bara tacknämligt att även särskilda utskottet har velat understryka denna sak.

Till de mera tekniska förutsättningarna för genomförandet av den nya skolan räknar jag inrättandet av storkommuner i samband med den nya kommunindelningen. Utan de nya större skoldistrikten skulle landsbygden inte kunna organisera den nioåriga enhetsskolan. Det är just med hänsyn till kommunindelningen, som jag tidigare hävdade att det principbeslut, som vi nu gå att fatta, borde komma så tidigt som möjligt. Naturligtvis behövs detta beslut också för planläggningen i de centrala skolmyndigheterna och ej minst för lärarutbildningen.

När det gäller genomförandet av detta förslag måste det naturligtvis ordnas så, vilket har framkommit i både propositionen och utskottsförslaget, att lands-

bygden icke kommer i efterhand. Hänvisningen till att beslut i varje särskilt fall om utbyggnad skall vara beroende av Kungl. Maj:t tolkar jag så, att det blir de intentioner, som jag vet att den nuvarande departementschefen hyser på detta område, som verkligen komma att följas, både när det gäller försöksverksamhetens utbyggnad och sedermera när en övergång i större skala sker.

Av detaljerna i detta utskottsbetänkande skall jag inte uppehålla mig vid många. Jag vill emellertid understryka vad både departementschefen och utskottet ha sagt om kristendomsundervisningen, detta med tanke på att det i den frågan ju finns ett särskilt yttrande fogat till utlåtandet; det avgavs ju också under utredningsarbetet en reservation på denna punkt. Icke minst på landsbygden skulle det ansetts såsom mycket olyckligt, om åtgärder nu hade vidtagits för att, i likhet med vad som föreslås i reservationen till skolkommissionens betänkande, mer eller mindre sätta skolans kristendomsundervisning på avskrivning. Med detta har jag också velat ge min anslutning till vad som är sagt om morgonbönerna i departementschefens yttrande. Jag hoppas för min del verkligen att lärarutbildningen i kristendomskunskap skall bli sådan, att det stora flertalet av våra lärare skall kunna — naturligtvis med iakttagande av de principer om tolerans och objektivitet, som äro starkt framhävda i detta förslag — ge en undervisning i detta ämne som, vilket skolkommissionen också understrukit, låter ämnet med dess personligt betydelsefulla och i bästa mening fostrande innehåll fullt ut komma till sin rätt. Det säger sig självt att en god undervisning i detta ämne icke kan undgå att utöva ett visst inflytande på barnen, men det är ju inte meningen att någon form av påtryckning skall ifrågakomma härvidlag.

I likhet med vad departementschefen också antyder vill jag för min del uttala den förhoppningen, att den förlängda skolplikten icke kommer att försvåra konfirmationsundervisningen. Det hade enligt min mening varit önskvärt,

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

att det redan i utskottets betänkande hade kunnat anges mera bestämda linjer för hur man härvidlag skall förfara. Då detta emellertid inte tycks ha varit möjligt, får jag nöja mig med det sagda.

Det är en detalj till, herr talman, som jag skall be att få säga ett par ord om. Både utskottets ärade ordförande och senast herr Holmbäck ha varit inne på frågan om franska språkets ställning. Jag har anslutit mig till utskottet på denna punkt. Men när utskottets ordförande säger att vad utskottet sagt är det minsta som kan sägas — han menar förmodligen i fråga om tillmötesgående av motionen — vill jag för min del säga att vad utskottet skrivit är det mesta, som jag kan vara med om. Jag hade kanske kunnat överväga till och med att ställa mig ännu närmare den reservation, som är avgiven i denna fråga.

Jag skall, herr talman, inte förlänga debatten här i kammaren. Jag vill bara som avslutning uttala att jag för min del hoppas, att det träd som vi här plantera, såsom utskottets ordförande uttryckte sig, verkligen måtte både finna välberedd jord och få tillräcklig näring för sin växt för att i sinom tid bli stort och kraftigt.

I detta anförande instämde herr *Nilsson, Bror*.

Fru SJÖSTRÖM-BENGTSSON: Herr förste vice talman! Jag vill först i likhet med vad som skett från denna talarstol förut i dag uttrycka min tillfredsställelse över att det beslut, som riksdagen i dag går att fatta, i princip fastställer den nioåriga enhetsskolan såsom den enda grunden för all svensk ungdoms vidare utbildning, vare sig denna i fortsättningen kommer att bli av praktisk eller teoretisk art.

Det allmänna genomförandet av den nioåriga skolan kan, såsom flera gånger påpekats här i dag, inte ske på lång tid ännu, och vi ha god tid för den försöksverksamhet, som skall ge vid handen, huruvida enhetsskolan förmått fylla de krav, som departementschefen angett för densamma. Dessa krav överensstämna

inte helt på någon linje med vad som nu fordras för en realexamen. En del ganska dött kunskapsstoff bör enligt utskottet skäras bort, men annat kommer till, och utskottet framhåller att hävdandet av effektiviteten icke bör knytas endast till kraven på uppehållet av en formell kunskapsnivå, utan att hänsyn också måste tagas till möjligheterna att genom skolan uppodla förmågan till självständigt bedömande av omvärlden och ge träning till arbete på egen hand. Därför kan, enligt min mening, en jämförelse av resultatet mellan nu existerande motsvarande skolformer och enhetsskolan icke ge utslag för ett rättvist bedömande. En del av de ting, om vilka meningarna varit delade, ha av utskottet hänvisats att besittas först sedan resultatet av försöksverksamheten visat vad som i olika avseenden kan vara mest ändamålsenligt. Så har skett med exempelvis flickskolefrågan.

Departementschefen liksom skolkommittén erinrar om den betydelse flickskolan hade under 1800-talet, då den var den enda skolform, som stod den kvinnliga ungdomen till buds, om den ville erhålla en högre bildning än den folkskolan då gav. Men tiderna ha förändrats. I dag äro såväl realskolor som gymnasier öppna för flickor. Departementschefen framhåller också i propositionen, att det numera är svårt att finna en motivering för separatskolor för flickor, och konstaterar att särskilda flickskolor i princip inte ha någon plats i den obligatoriska enhetsskolan. Detta till trots föreslår Kungl. Maj:t, i likhet med skolkommitténs majoritet, att försöksverksamheten med enhetsskola även skall innefatta en särskild flickskolelinje. Jag har litet svårt att förstå den synpunkten. Den jämnare och lugnare studiegång, som anses så utmärkande för flickskolan, vilja vi tro och hoppas även skall tillämpas i den framtida enhetsskolan. Det torde därjämte näppeligen kunna hävdas, att flickskolan skulle kunna fylla någon uppgift, som icke kan tillgodoses av enhetsskolan. De praktiskt begåvade flickorna kunna genom 9 y finna en lämplig väg till fortsatt utbildning vid

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

yrkesskola, och för dem, som tänka sig att fortsätta studierna vid gymnasier, torde 9 g vara den lämpligaste övergångsformen. För dem som inte åsyfta vare sig gymnasiestudier eller fortsatta studier vid yrkesskola, torde 9 a vara en lämplig avslutningsklass. Denna sista linje är förutsatt att ge tillträde till de yrken eller till den fortsatta utbildning, vartill nu fordras realexamen eller normalskolekompetens.

Detta var mina personliga reflexioner i denna sak.

Utskottet framhåller att skoltypens framtid på längre sikt är svårbedömlig och anser att beslut om flickskola inte bör fattas nu utan uppskjutas tills erfarenheter vunnits av försöksverksamheten, och utskottet framhåller även att hänsyn i framtiden bör tagas till de utbildningsalternativ, som eventuellt kunna erbjuda sig, då ett förslag till gymnasieorganisation byggd på enhetsskolan kommer att se dagens ljus. Jag har anslutit mig till denna synpunkt.

I avsnittet om studieindelning framhåller utskottet liksom departementschefen, att tidigt utvecklade barn kunna få tillfälle att genomgå det treåriga lågstadiet på två år. Enligt min mening bör detta ske endast i alldeles särskilda undantagsfall. Även om ett barns intelligens är så hög, att det lätt kan följa undervisningen i en klass som ligger över dess ålder, så händer det inte sällan att åldersskillnaden längre fram gör sig gällande i lekar och i umgänget med kamraterna och kan förorsaka att barnet i fråga vantrivs och får en avog inställning till skolan.

Herr förste vice talman! Det skulle vara frestande att ämne för ämne föra fram sina mer eller mindre kloka funderingar och önskemål. Jag skall emellertid inte göra det. Jag vill bara uttala min tillfredsställelse över att de praktiska ämnena få en annan och bättre ställning i den planerade enhetsskolan, än vad de nu ha. Detta gäller i synnerhet högstadiet. Däri ligger, enligt min mening, en allvarlig strävan att nå ett av de mål, som angavs redan i årets trontal, nämligen en bättre avvägning mel-

lan teoretiska och praktiska studier. Detta ger oss också anledning hoppas att en gång i framtiden dessa båda grenar skola värdesättas lika, ty de äro lika nödvändiga både i samhällsarbetet och i näringslivet.

Ett nytt obligatoriskt ämne i enhetsskolan är engelska, vars införande har behandlats i flera avsnitt här. I denna fråga har Flick- och samskolelärarnas riksförbund i sitt remissvar framhållit, att minst 20 procent av lärjungarna efter en kort tid måste överföras till för dem nyttigare övningar. Herr Ohlon har i dag också refererat ett uttalande av ett par lärare i Göteborg, som vid en undersökning kommit till ungefär samma resultat. Sveriges folkskolläraryrkeförbund har en generösare syn på saken. Det anser att även svagt begåvade barn skola ha rätt att delta i undervisningen och att endast elever med mycket stora svårigheter för ämnet böra befrias från undervisningen. Jag tror att detta senare är en riktig inställning. Jag skulle bara i detta sammanhang vilja poängtera vikten av att man inte alltför snabbt befriar en lärjunge från denna undervisning. Det har hänt, och händer ganska ofta, att en elev som i början har de allra största svårigheter att övervinna vid sina språkstudier, när han väl övervunnit begynnelsestadiet, kan göra ganska goda framsteg och sedermera ha stort utbyte av den fortsatta undervisningen.

I fråga om ämnet kristendom har jag jämte några andra av utskottets ledamöter givit min mening till känna i ett särskilt yttrande, och jag skall inte här närmare ingå på den frågan. Jag vill bara förutom vad som har sagts i vårt yttrande tillägga, att när minoriteten inom skolkommissionen önskar skydda trosfriheten genom att ta bort de obligatoriska morgonandakterna, så gäller det här ingalunda endast att ta hänsyn till de barn som komma från konfessionslösa hem. Det gäller dessutom att skydda morgonandakten själv för vanhelgande, ty det måste vara fördärvande för innerligheten i en personlig tro att slentrianmässigt deltaga i bön, som dock

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

enligt kristen uppfattning skall vara uttryck för ett personligt gudsförhållande.

Departementschefens intresse för skolkurators- och skolpsykologverksamheten, som väl ännu kan anses befinna sig på försöksstadiet, kan utläsas därav, att han tänker genom en utredning söka komma till klarhet om den erforderliga utbildningen för dessa kategorier, en fråga varom man ännu inte är på det klara. Utskottet tar fasta på det löftet och framhåller vikten av att utredningen skyndsamt genomföres.

I detta sammanhang vill jag göra några reflexioner. Skolpsykologernas och skolkuratorernas uppgifter skifta ganska väsentligt i olika skolor och skoldistrikt. Hur det än är med den saken, anser jag, att det icke får vara så, att varje förseelse från en lärjunges sida skall hänskjutas till en skolkurator eller skolpsykolog för att handläggas av denne. Jag anser att det är endast de verkligt betydande beteenderubbningarna som skola hänskjutas till dem. Det bör enligt min mening icke vara så, att exempelvis varje skolkning eller varje litet snatteri skall betraktas som en beteenderubbning, vilken skall hänskjutas till skolpsykologen för att utredas av denne, ofta med hjälp av hans assistenter. Läraren bör själv klara upp sådana ting. Med den förbättrade utbildning i psykologi och pedagogik, som den nya lärarutbildningen är avsedd att ge, bör läraren också ha stora möjligheter att komma till rätta även med ganska svåra uppfostringsproblem, åtminstone dem som förekomma i hans egen klass.

Mot bakgrunden av dessa funderingar ber jag att få understryka, vad utskottet säger på tal om denna sak, nämligen att bandet mellan lärare och elever icke får försvagas genom att den personliga omvårdnaden om barnen i alltför hög grad skjutes över på skolpsykologen.

Departementschefen framhåller på tal om samarbetet mellan skola och hem, att läraren i sin undervisning inte får glömma den hänsyn som han är skyldig hemmen. Men det är också nödvändigt att hemmen känna en viss solidaritet med skolan.

Hur detta samarbete skall ske, ges det inga anvisningar om, och det tror jag också är riktigt. Problemet skiftar under olika tider och på olika platser. Svårast ter sig kanske problemet i städer och tätorter. Där ha helt säkert föräldraföreningarna sin betydelse, särskilt i den mån de i större utsträckning än hittills även innefatta folkskolebarnens föräldrar. Föräldramöten, i synnerhet om de endast omfattar vederbörande klass, anser jag också ha sin stora betydelse i detta sammanhang. Jag skulle vilja framhålla att sådana möten böra försiggå utan närvaro av barnen och utan något särskilt program.

På landsbygden är detta samarbete, där det är som bäst, inget problem. Där träffas lärare och föräldrar i olika sammanhang, på bröllop och begravningar, bjudningar av olika slag, sammanträden och andra sammankomster, och det är då bara naturligt att tankeutbyte om barnen sker mellan skolans båda parter, lärare och föräldrar. Det mest fruktbringande samarbetet är dock den personliga kontakten mellan lärarna och de enskilda föräldrarna. Detta samarbete bör om möjligt fortgå genom hela skolan. Jag tror att ett sådant samarbete skall visa, att både föräldrar och lärare med allvar anamma den gemensamma uppgiften att fostra barnen.

Innan jag slutar, herr talman, måste jag få säga en sak som ligger mig varmt om hjärtat. I den skola, som vi nu planera, liksom i den nuvarande, måste också den fostrande undervisningen peka hän på att freden är ett livsvillkor för alla folk. Historieundervisningen måste i första hand ge de unga en bild av folkens fredliga utveckling genom tiderna och få de unga att förstå, att kriget alltid därvid varit en bakåtsträvande faktor som medfört namnlösa lidanden i både materiellt och kulturellt hänseende, för alla folk, även för de segrande. De unga måste bibringas kunskap om fredens organ, om det gamla NF, som misslyckades, och det nya FN, som vi hoppas och vilja tro skall lyckas, och om de övriga organisationer av internationell art som äro om än svaga red-

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

skap för förverkligandet av freden i världen.

Departementschefen är införstådd med den tanken. Detta framgår av några rader i propositionen på s. 13, där han säger: »Någon gång bör samhällsundervisningen låta blicken löpa vidare ut över våra nationella gränser för att tangera internationella problem och ge de unga en aning om världsmedborgarskapets innebörd och förpliktelser.» Skolkommisionen har i sitt betänkande i avsnittet om socialfostran givit dessa synpunkter en fylligare utformning, och jag tillåter mig att citera vad kommissionen på denna punkt uttalat: »Ytterst skall den vilja och vana vid samarbete som skolan uppodlar åsyfta något djupare: känsla för folk och land, kärlek till frihet och fred, förståelse för andra folk och raser, andra seder och åsikter, respekt för människovärdet, vördnad för mänsklighetens gemensamma strävan, internationellt sinne, vilja att göra en ödmjuk insats i kulturarbetet.»

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ELOFSSON, GUSTAF: Herr talman! Jag vill börja med att uttala min tillfredsställelse över att denna stora skolfråga har kunnat lösas ovanför partigränserna, vilket ju är att sätta högt värde på när det gäller något för vår ungdom så viktigt som just skolundervisningen.

Denna fråga har vid flera olika tillfällen varit under riksdagens prövning. Om man går tillbaka och ser i de gamla handlingarna, finner man att det många gånger har uppstått strid, när man har velat öka utbildningstidens längd i folkskolan. Denna gång har man ju tagit ett ganska stort steg i fråga om förlängning av skoltiden. Alla äro vi väl dock överens om att man har stor nytta hela livet igenom av den undervisning man kan få såsom barn och ung. Det kan dock, herr talman, inte hjälpas att jag känner mig litet frågande, när jag ser på de kostnader som den nya skolreformen kommer att kräva.

Det hade naturligtvis i och för sig varit önskvärt, att vi i dag hade kunnat besluta att genomföra denna skolreform provisoriskt under några år på försök för att vi under denna tid skulle få se, hur den verkar. Ett dylikt tillvägagångssätt har dock ansetts möta så stora svårigheter att man inte kunnat reflektera därpå. Bland annat skulle lärarutbildningen försvåras, och även en hel del andra omständigheter omöjliggöra för oss att fatta ett dylikt beslut. Jag böjer mig för dessa svårigheter, ty man måste ju på längre sikt kunna ordna både med lärarutbildningen och med erforderliga skollokaler. Jag kan dock, herr talman, icke underlåta att vid detta tillfälle uttala vissa farhågor.

Det finns allttjämt i vårt land åtskilliga kommuner som ännu inte ha helt kunnat genomföra det sjunde skolåret. Man har mycket svårt att få tillstånd att bygga nya skollokaler. Det kommer att erfordras stora kapitalinsatser, innan de nya skolbyggnaderna kommit till stånd överallt ute i våra kommuner.

Vad beträffar den försöksverksamhet, som enligt det föreliggande förslaget skall anordnas inom vissa kommuner och städer, vill jag uttala den förhoppningen, att man medan denna pågår försöker göra alla nödvändiga förberedelser för att man, när de ekonomiska förhållandena i vårt land bli sådana att man till fullo kan genomföra denna reform, då kan införa det nionde skolåret på en gång över hela landet. Det brukar annars alltid vara så, att de kommuner, som ha haft möjlighet att skaffa sig erforderliga lokaler, kunna anamma en sådan reform som denna ganska snabbt, under det att andra kommuner, där förhållandena i fråga om skollokaler etc. äro sämre, komma på efterkälken. Jag vill därför fästa ecklesiastikministerns uppmärksamhet på angelägenheten av att man i görligaste mån försöker bereda kommunerna möjlighet att genomföra denna reform samtidigt, då tidpunkten därför anses vara inne för hela vårt land.

Det kan emellertid också uppstå andra

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

svårigheter. Jag tänker då närmast på alla barn, som inte ha lätt att tillgodogöra sig undervisningen. I utskottsutlåtandet talas om att det bredvid den nioåriga enhetsskolan också skall finnas en yrkesskola, till vilken lärjungarna kunna övergå, om de inte ha lust att fortsätta upp till realexamen. Det omtalas dock inte, vilken form av yrkesskola som här åsyftas. Både den manliga och kvinnliga ungdom, som i framtiden ämnar ägna sig åt lantbruksgöromål, borde enligt min mening få utbyta det sista skolåret mot undervisning vid en lantmannaskola eller lantbrukshållsskola. Man kanske gör den invändningen, att dessa pojkar och flickor äro alltför unga för att efter sitt åttonde skolår kunna övergå till en dylik yrkesskola. Det skulle väl emellertid inte möta något större hinder att ordna det på så sätt, att dessa ungdomar finge så att säga stå över ett eller två år, till dess att de uppnådde den ålder som erfordras för att de skola kunna tillgodogöra sig undervisningen vid en lantmannaskola eller lantbrukshållsskola. I så fall borde de emellertid kunna befrias från det sista året i enhetsskolan. Jag tror att det skulle vara mycket värdefullt, om man kunde ordna det på detta sätt. Under den försöksverksamhet, som nu närmast blir aktuell, kommer man nämligen säkerligen att finna att många pojkar och flickor i vårt land icke ha den läggning och de anlag som behövas för att de skola kunna tillgodogöra sig undervisningen i realskolan.

Även de ekonomiska spörsmålen förtjäna stort beaktande. När jag läste skolkommissionens förslag, kände jag mig mycket orolig över huruvida vårt ekonomiska läge verkligen kommer att medge, att vi kunna genomföra den föreslagna skolreformen. Sedan jag tagit del av den kungl. propositionen och av vad utskottet har skrivit i sitt sammanjämningsförslag, har min oro på denna punkt i ganska stor utsträckning eliminerats. I utskottsutlåtandet framhålles att hänsyn skall tas till alla omständigheter, så att den föreslagna omorganisationen på skolans område icke ge-

nomföres tidigare än att man också kan finansiera skolreformen.

Jag skall, herr talman, inte ingå på någon granskning av utlåtandet i övrigt. Jag kan därvid helt och hållet instämma i vad herr Wahlund anförde i början av dagens debatt. Jag slutar med att konstatera, att det är av största vikt att våra barn och vår ungdom få en så grundlig uppfostran som möjligt. Guld och rikedomar kunna barnen förlora, men den lärdom, som vi kunna ge dem, få de behålla hela livet igenom.

Jag vill allra sist bara vädja, att kristendomsämnet måtte få en så stor plats som möjligt i skolan. Med den utveckling, som för närvarande försiggår inte endast i vårt land utan över hela världen, är det av största betydelse att vår skola bygges på kristen grund. Den tror jag kommer att hålla i framtiden.

Herr talman! Med dessa ord ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr ANDERSSON, KARL: Herr talman! Det har sagts här att utskottets utlåtande är vagt och hållet i en mycket allmän och kanske intetsägande form. Men å andra sidan har det ju också erinrats om att utlåtandet är praktiskt taget enhälligt. För att vinna enhällighet måste man ju som regel offra något, och i detta fall har man kanske för att uppnå den av alla inom utskottet eftertraktade enigheten offrat något i fråga om klarheten.

När jag har anslutit mig till formuleringen av utskottets utlåtande, har jag gjort det därför att jag anser, att enhetsskoletanken, d. v. s. tanken på en för hela folket gemensam och enhetlig folkskola, är så berättigad och bärande, att denna idé nu hör realiserats och i första hand, såsom här föreslagits, omsättas i försöksverksamhet.

Jag sätter vidare stort värde på att denna fråga har kunnat få en så enhälligt lösning som här på det hela taget varit möjligt. Den reform, som här föreslås, gäller ju inte bara en viss grupp eller klass eller ens en begränsad tids-

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

period, utan den kommer att beröra hela det svenska folket för generationer framåt. Det torde vara uppenbart för alla, att det är ytterst värdefullt att en sådan fråga kan lösas under enhällig anslutning från hela nationen. En skolstrid här i riksdagen kunde vi kanske komma över på en eller ett par dagar, men en skolstrid som fortplantade sig ut till de många hundra kommunerna i landet skulle vara något mycket värre och skulle lägga oerhörda svårigheter i vägen för denna reform. Det är därför som jag i detta fall värdesätter enigheten högre än den kanske något striktare formulering som ur andra synpunkter kunde ha varit önskvärd. Om den försöksverksamhet, som nu skall igångsättas, kommer att omhänderhas på tänkt sätt och bli objektivt bedömd, håller jag för min del för sannolikt, att enhetsskolan kommer att hävda sig och väl tåla alla jämförelser med de äldre skolformer, som den är avsedd att ersätta.

Jag har således, herr talman, låtit mina betänkligheter i fråga om formuleringarna fara, då jag anser att enigheten är mera värd än en än så klar formulering.

Jag har i utskottet tillhört de kanske mest betänksamma i fråga om denna reform. Min betänksamhet har inte gällt enhetsskolan som sådan, hur många år den skall omfatta o. s. v., utan har mera grundat sig på ekonomiska funderingar. Jag säger, herr talman, funderingar, ty det är ju inte möjligt att i detta nu bilda sig någon uppfattning om vårt lands ekonomiska resurser under slutet av 1950-talet eller låt mig säga 1960-talet. Jag har emellertid icke kunnat komma ifrån att man även måste lägga vissa ekonomiska perspektiv på skolfrågan.

Om vi se problemet med utgångspunkt från dagens läge, måste vi nog säga oss, att tidpunkten för denna reform kanske inte är så väl vald med hänsyn till de ekonomiska förutsättningarna. Vi ha redan beslutat flera viktiga reformer som ännu efter många år inte ha kunnat helt genomföras. Jag tänker

då t. ex. på sjukvårdsreformen, vars förverkligande tills vidare måst skrinläggas. Vi ha kanske stundom blivit benägna att överskatta våra ekonomiska resurser. Det är därför som jag gärna har velat ställa in den reform, som vi här gå att besluta, i sitt ekonomiska sammanhang. Herr Wahlund nämnde i sitt anförande under förmiddagen, att den nya skolan sedan den blivit genomförd endast kommer att kräva två procent av den samlade nationalinkomsten. Det är möjligt, att den beräkningen håller, men vi få icke förbise, att det är mycket mer än skolan som skall betalas av den *del* av den samlade nationalinkomsten som kan avses för förverkligandet av olika reformer, för sociala ändamål och för investeringar på olika områden. Jag hoppas emellertid, att om vi ha förmåga att inom det närmaste årtiondet förverkliga vissa aktuella och redan beslutade reformer, skall det också bli möjligt för oss att successivt genomföra skolreformen. Det finns emellertid angelägenheter, som äro så näralliggande, att man kanske rent av måste peka på dessa uppgifter såsom väsentligare än den fråga som vi i dag behandla. Jag tänker då framför allt på svenska folkets bostadsfråga, som väl ändå är ett av våra allra viktigaste problem för närvarande. Vi måste helt enkelt ordna så, att folk får bostäder. Om vi inom de närmaste tio åren kunna lösa bostadsfrågan, skulle vi ha övervunnit en av de stora svårigheterna, och då skulle vi kunna göra de investeringar som bli nödvändiga för de nya skolbyggnader som komma att erfordras, därest denna reform skall genomföras.

Vi hade i utskottet en föredragning rörande den finansiella sidan av skolreformen. Föredraganden ville för sin del göra troligt, att om vi under de närmaste 15 å 20 åren vågade räkna med en produktionsökning av samma storleksordning som den vi haft under de senaste 15 åren, d. v. s. tre eller kanske fyra procent årligen, skulle det i varje fall inte möta några större svårigheter att inpassa skolreformen i det ekono-

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

miska sammanhanget. Huruvida man vågar vara så optimistisk, att man kan räkna med en sådan fortsatt ekonomisk utveckling utan störningar, varken vill eller kan jag profetera om, men en av förutsättningarna för att denna skolreform skall kunna realiseras, sådan den nu är tänkt, synes mig vara en ostörd ekonomisk utveckling och en ökad produktion. Men det är uppenbart att även om vi få denna ökade produktion kan inte ett ökat produktionsresultat samtidigt användas för mer än ett ändamål. Om skolreformen skall realiseras, får nog svenska folket finna sig i att i stället avstå från någonting annat, från någonting av den direkta konsumtionen eller från andra reformer, som i och för sig kunna vara önskvärda men som inte gå att realisera samtidigt som vi vilja utbygga ett bättre skolväsende.

Jag har, herr talman, velat framföra dessa synpunkter, ty i allmänhet talas det så litet om den ekonomiska sidan av skolreformen. Jag tror därför att det är nödvändigt, att någon fäster uppmärksamheten på att vad vi här vilja och vad vi önska endast kan realiseras i den mån vi ha de ekonomiska resurserna och förutsättningarna härtill.

Jag skall härefter övergå till ett par detaljfrågor. En talare har yrkat bifall till en reservation rörande stadiindelningen. Det var ganska betecknande, att det inte var någon av reservanterna som ställde detta yrkande, utan en annan av kammarens ledamöter. Jag vill med anledning av detta yrkande säga ett par ord.

Det har erkänts av alla, av utskottet såväl som av reservanterna, att det är nödvändigt att göra en stadiindelning för att på det hela taget kunna bedöma och behandla frågan om lärarutbildningen. Stadiindelningen i och för sig kan man alltså inte komma ifrån, och den saken måste vara avgjord, innan utskottet på allvar kan ta upp frågan om lärarutbildningen. Vad reservationen vänder sig mot är själva grupperingen beträffande stadierna. Reservanterna önska inte vara bundna på det sätt som utskottet har föreslagit.

För egen del hade jag velat gå längre än utskottet på denna punkt. Jag hade närmast velat ha en formulering mera i överensstämmelse med propositionen, en något fastare formulering. Jag har emellertid nöjt mig med den formulering, som har gjorts av utskottet, men det är uppenbart att denna formulering medger en del undantag. Det heter således, att i regel skall det vara så och så och i den mån den och den förutsättningen föreligger blir det på det och det sättet. Beträffande själva undervisningen sägs det, att lärarna i huvudsak skola utbildas för det och det stadiet. Jag hade som sagt önskat en något fastare formulering på denna punkt, men jag nöjer mig med utskottets förslag även här, då jag finner det vara absolut nödvändigt att få en stadiindelning fastställd för att vi över huvud taget skola komma till rätta med frågan om lärarutbildningen. Även om kammaren i dag inte skulle vilja ta den av utskottet föreslagna stadiindelningen, utan skulle gå på reservationen, innebär det ingenting annat än att utskottet, innan det tar upp fråga om lärarutbildningen, måste ta ställning till stadiindelningen. Den utgör nämligen förutsättningen för att frågan om lärarutbildningen skall kunna lösas. Det förefaller mig som om det vore ett mera gruppbetonat lärarintresse som fruktade, att det skulle vara något farligt i detta. Jag tror att alla måste medge, att det i den nioåriga enhetsskolan måste finnas olika stadier och lärare med olika utbildning för de olika stadierna. Vad beträffar det högsta stadiet, klasserna 7—9, har jag inte hört någon som ansett annat än att det måste finnas högt utbildade lärare för dessa stadier, men även för de därunder liggande sex klasserna måste det givetvis också vara en skillnad. Vi kunna ju inte rimligen utbilda lärare med kompetens för att undervisa i vilken som helst av dessa klasser. Utbildningen måste ta sikte på den uppgift läraren får i den skola, som han skall undervisa i.

Till sist endast ett par ord om yrkesundervisningen. Denna fråga har berörts här i debatten tidigare, och jag har inte

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

mycket att tillägga. Jag betraktar yrkesutbildningen i den nioåriga enhetsskolan såsom mycket väsentlig, men jag betraktar den såsom en av de punkter, som det kanske blir svårast att realisera. Det tar var mycket arbete och säkerligen också stora kostnader att kunna genomföra en sådan förberedande yrkesutbildning i anslutning till den nioåriga skolan, som kan vara önskvärd. Här har ju framkastats tanken — den återfinns även i propositionen — att denna yrkesundervisning även skulle förläggas till hemmen. Jag vill säga att jag inte tror på möjligheten att göra en sådan anordning. Denna väg kan visserligen prövas. Under försökstiden kan man pröva alla uppslag, men jag har ingen tro på att det blir något egentligt resultat av en sådan yrkesundervisning förlagd till hemmen. Hemmen bereda ju alltid de uppväxande en viss yrkesfärdighet. Vad vi på många områden kunna, ha vi lärt från våra föräldrar. Det har gått från fäder till barn, från generation till generation. Denna undervisning i hemmen kommer ju alltid att finnas, men det är ju inte den som här avses. Här avses en obligatorisk undervisning, och den måste enligt mitt sätt att se vara förenad med den egentliga skolan.

Jag ber till slut endast att få understryka vad utskottet i sitt utlåtande sagt beträffande denna punkt. Utskottet säger: »Den lämpliga anknytningen till enhetsskolan av skolor för yrkesundervisning och praktiska realskolor bör övervägas och under försökstiden prövas.» Det är enligt min mening nödvändigt att pröva möjligheterna att förlägga yrkesskolorna ävensom försöksundervisningen till skolorna, om vi skola få en verkligt effektiv yrkesundervisning.

Jag har, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr statsrådet WEIJNE: Herr talman! Jag har tidigare i dag i ett längre anförande i andra kammaren lagt fram några synpunkter på den fråga, som här föreligger till behandling. I det skede, som debatten nu befinner sig i och då

så mycket har sagts, tror jag mig inte kunna komma med några nya synpunkter, men jag har ändå velat begära ordet, närmast för att uttala ett tack till utskottet för det arbete i enighetens tecken, som utskottet har lagt ned vid behandlingen av denna fråga.

Det är säkerligen åtskilliga mer än jag, som voro med redan år 1927 och som minnas skoldebatten då. Vi minnas motsättningarna i det särskilda utskottet, och vi minnas debatter från kamrarna, som i fråga om bitterhet och motsättningar haft få motstycken. Vi minnas också att det sedan långt tillbaka har förefunnits en stark motsättning mellan läroverkslärare och folkskollärare. Man kan då inte undgå att känna en stark glädje, och låt mig även säga tacksamhet, över den enighet vi kommit till. Först har en enhällig skolkommision avgivit ett betänkande, där man sökt överbrygga motsättningarna. På det följde ett enhälligt yttrande av skolöverstyrelsen, ett yttrande som kommer att få stor betydelse för frågans slutliga lösning. Och slutligen har även skolutskottet kommit med ett enhälligt utlåtande, som väl kommer att omfattas av riksdagens ledamöter åtminstone till 90 procent. Denna enighet gör att när frågorna komma ut i kommunerna, där avgörandena skola träffas, kunna inga partier säga, att detta är de andra partiernas skolreform, det är deras påfund och det ha vi ingenting att göra med, utan alla partier måste såsom partier känna ett solidariskt ansvar för vad som här i dag beslutas.

Kanske bör jag också understryka ytterligare en sak. Man talar ibland om blågda reformatorer och kanske också om klåfingriga reformatorer. Att vi här stå inför en skolreform beror inte på några enskilda människor eller grupper av människor och deras större eller mindre styrka, när det gäller att driva arbetet i en viss riktning. Det som har gjort en skolreform nödvändig är helt enkelt, att vår nuvarande realskola håller på att sprängas. Jag tänker då inte i första hand på att den får så många elever, att byggnader och lärare inte räcka till,

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

utan på att den börjar att få ett så omfattande klientel, en så stor del av en årsklass, att skolan och barnen inte passa ihop — och det böra de ju under alla förhållanden göra, om det skall bli en bra skola.

Jag skall åskådliggöra detta förhållande med ett par siffror. Omkring år 1930 gingo 13 procent av barnen i en årsklass över till utbildning vid realskolan eller liknande utbildningsanstalt. Även om de 13 procenten fördelade sig rätt ojämnt är det ganska troligt att flertalet av dem, som gingo över, hörde till den tredjedel ungefär av en årsklass barn, för vilken realskolan är lämplig. Nu ha vi kommit upp till denna tredjedel, fördelad över hela landet, vilket betyder att procenttalen nu på många platser äro 50 och 60, och det innebär, att vi kommit till den punkt, där realskolan inte längre passar för den vidgade uppgift, som föräldrarna vilja anförtro den. Vi ha kommit fram till den fråga, som skolutskottets ordförande så värtaligt utvecklade i dag, nämligen frågan om undervisningen för de andra 70 procenten, för vilka teoretisk realskola inte är den lämpliga undervisningsformen. Inte kunna vi gå ut till föräldrarna — jag ställer denna fråga i andra kammaren, och jag upprepar den här — och säga: Edra barn passa inte för den teoretiska realskolan, alltså bry vi oss inte om att ge dem någon mera omfattande teoretisk utbildning. I stället måste väl här som på alla områden skolan anpassas efter behovet. Finns inte skolan, måste den helt skapas. Det är detta som ytterst framtvingar en skolreform, och det är därför som man med skäl kan såsom motto över denna reform sätta, inte ett ord av Tegnér, som citerats så mycket i detta sammanhang och som med sitt förakt för halvbildning kanske inte här bör åberopas, utan ett ofta citerat ord av Erik Gustaf Geijer, som säger, att för honom är den skolordning den bästa, som utsträcker uppfostrans fördelar till största antalet människor. Det är det som man här vill göra. Reformen avser att höja allmänbildningen. Det är den ena sidan av saken. Den andra är att åstad-

komma en bättre avvägning mellan teoretiska och praktiska utbildningsvägar. Jag tror dessa saker höra ihop, ty jag tror att samtidigt som man även på de praktiska utbildningsvägarna får en god allmänbildning blir det lättare att rekrytera dessa banor.

Men varför skall man besluta denna reform nu? Det är en fråga, som upprepas och upprepas ständigt. Ja, jag tillät mig redan i remissdebatten påpeka, att det tar lång tid att genomföra en skolreform. När vi genomförde det sjunde skolåret — det var år 1936 — satte vi en tolvårig övergångstid. På den tiden var det brist på barn och överflöd på skolkaler. Vi hade en uppåtgående konjunktur. Över huvud taget föreföll det vara ganska lätt att genomföra den reformen. Ändå behövde vi tolv år till det. Jag skulle tro att en av anledningarna var att man liksom ville låta människorna vänja sig så småningom vid den längre skoltiden. Här gäller det att utsträcka skoltiden med två år. Rent matematiskt skulle vi således nu komma fram till en erforderlig övergångstid av tjugufyra år. Det gäller dessutom här mycket annat, och det är därför inte så underligt, om man måste räkna med en lång övergångstid. Även om vi i dag inte hade nuvarande svårigheter i fråga om lokaler och dylikt skulle vi i alla fall få lov att inrikta oss på en lång övergångstid av det enkla skälet, att det är så mycket som måste ordnas. Bland annat krävs det en försöksverksamhet. Försöksverksamheten är i detta fall icke något påfund för att dölja eventuella klyftor mellan uppfattningar, utan försöksverksamheten är nödvändig, i varje fall på vissa områden. Jag skall tillåta mig att nämna ett, nämligen när det gäller klass 9 y, som vi fullständigt sakna erfarenhet om. Här måste vi, kan man säga, skapa en skola från botten utan den grund som man eljest har att bygga på.

Men då kanske det är någon som säger, att det blir litet underligt det här; i dag besluta vi en skolreform och sedan — för att använda en gammal kvickhet — kommer ingenting, sedan kommer ingenting, sedan kommer ingenting

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

och så småningom kommer genomförandet. Men ligger det till så? Nej det gör det visst inte. Om riksdagen i dag beslutar en skolreform, kommer genomförandet med partiella reformer att kunna börja omedelbart, och det har för övrigt redan börjat. Vi ha under de två senaste åren genomfört ett par reformer när det gäller studentexamen, nämligen den partiella studentexamen och efterprovning i studentexamen. I februari utfärdades bestämmelser om en minskning av timantalet i realskolan, man kan säga i viss mån i anslutning till den skolreform, som nu ligger på riksdagens bord. Jag skulle våga det paradoxala påståendet, att för att slutgiltigt genomreformera den gamla skolan med partiella reformer måste vi besluta om den nya skolan, ty därigenom ha vi riktlinjerna givna och kunna anpassa den gamla skolan successivt efter den nya, och sedan, för att anknyta till skolutskottets ordförande, inrikta oss på att den måste dö tidigare än den nya som vi skapa till.

Bland det, som utskottet här har tillstyrkt, är också en partiell reform när det gäller gymnasiet. Det är alldeles uppenbart att denna reform, som inte direkt behöver kosta några pengar, skulle kunna genomföras redan nästa år, alltså från och med höstterminen 1951, om man hann att göra erforderlig utredning innan dess. Jag tror inte att det kommer att gå, utan jag tror att vi få dröja ytterligare ett år, men från och med höstterminen 1952 kan säkerligen denna reform genomföras. Det finns ingen anledning att vi skola dröja med att införa engelska såsom obligatoriskt ämne från femte klassen till dess hela skolreformen är genomförd. Även det kunna vi i viss utsträckning göra i den gamla skolan, där förutsättningar finnas. Detsamma gäller om en mera levande undervisning i medborgarkunskap, för att ta ännu ett exempel.

Det som emellertid närmast föranlett mig att begära ordet var de till grundtanken helt sammanfallande anföranden, som hölls av de två sista talarna, som ju ändå höra till de mera betänksamma. Det var framför allt när den

siste talaren anförde kostnadsfrågan som jag ansåg mig böra göra ett tillrättaläggande. Det ligger nämligen rätt underligt till med kostnaderna. Vilka kostnader är det vi ha att vänta? Jo, vi ha närmast att vänta de kostnader, som uppstå på grund av den starka nativiteten i slutet av 1930-talet och början av 1940-talet. Den svenska obligatoriska skolan skall under de närmaste sju åren ta emot 200 000 barn mera än den har för närvarande. Det kostar pengar. Man kan säga, att det kostar oerhörda summor. Det erfordras nya lärare och skollokaler, och allt det skall ordnas under en relativt kort tidsperiod. Jag skulle vilja säga till de betänksamma, att för mig är det ett mycket mindre ekonomiskt problem, när man kommer dithän, att genomföra skolreformen till fullo, än att klara de närmaste årens uppgifter. Redan barnantalet är ett helt annat. Vi skola komma ihåg att för närvarande går en mycket stor del av de svenska barnen både i åttonde och nionde klasserna, och de som inte gå i nionde klassen eller i realskola eller på andra håll gå ofta i den åttonde klassen. Det sker en ständig utveckling i denna riktning, och jag är för min del säker på att när man kommer fram till den punkt, då de verkligt stora kostnaderna göra sig gällande, blir det inte fråga om 200 000 barn, som nativiteten har givit oss såsom ett särskilt problem, utan det blir på sin höjd fråga om hälften eftersom vi ha att räkna med att nativitetssiffrorna befinna sig i sjunkande, med påföljd att det totala barnantalet i de olika årsklasserna blir mindre än det är för närvarande. Jag skulle därför, utan att hemfalla åt någon ljusblå optimism — jag brukar inte göra det — vilja säga, att det är de närmaste årens uppgifter, vilka skola lösas på kort tid, som äro de besvärligaste. Därvidlag kanske vi få lov att räkna med utgiftsökningar för varje år på låt mig säga 25—30 miljoner kronor — siffran gör inte anspråk på någon exakthet. När vi sedan komma dithän, att vi ha ordnat det för dessa stora barnkullar, och komma fram till reformens fulla genomförande, ha vi ett mindre barnantal. Ha

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

vi kunnat lösa det nu akuta problemet, kommer det förmodligen, vid normal utveckling, att visa sig tämligen lätt att klara de svårigheter som uppstå när reformen slutligt skall genomföras.

Jag skall, herr talman, inte uppta tiden längre. Jag vill sluta med att säga, att man under diskussionen i denna fråga ofta nämnt år 1842, då den svenska folkskolan infördes såsom obligatorisk institution. Ibland har man kritiserat detta och förmenat, att det är att ge vad som sker nu litet för stor ära. Jag tror inte det, vare sig det är ära eller ej. Jag tror att parallellen ändå är ganska given. År 1842 fattades beslut om den svenska folkskolan. Resurserna voro mycket små, och under det första årtiondet skedde egentligen inte så mycket. Ja, man kan nog säga att 1842 års folkskolestadga var till fullo förverkligad kanske först femtio år senare, eller ännu mera. I dag inbjuds riksdagen att förena realskolan och folkskolan till en obligatorisk enhetsskola. Vi veta att det kommer att ta lång tid. Det är mera fråga om en målsättning än att ange en tidtabell, men denna målsättning är nog i förhållande till nuet lika genomgripande och betydelsefull som den målsättning man hade år 1842.

Jag ber att än en gång få uttala min glädje över den enighet som har präglat det förberedande arbetet och som också har präglat dagens debatt och som gör att en departementschef egentligen inte har någon att polemisera mot, eftersom alla äro i det närmaste eniga. Jag hoppas för min del, och är för övrigt övertygad om den saken, att det beslut, som i dag fattas, skall visa sig vara ett lyckligt beslut och att vi också skola visa oss mäktiga att undan för undan fylla beslutet med innehåll. En förutsättning härför är dock, att statsmakterna i framtiden skola tillmäta de ungas uppfostran och undervisning samma betydelse som årets riksdag är benägen att göra.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 7.30 eftermiddagen.

Herr ENGLUND: Herr talman! Det är inte utan en viss grad av självövervinelse jag anslutit mig till särskilda utskottets förslag.

Ur en synpunkt har detta förslag varit mycket eggande. Vi ha gett vårt folk en rad sociala förmåner av materiell natur, och för en människa med mina personliga värderingar har kontrasten i detta fall varit välgörande, eftersom det här gäller att för breda folklager lämna nycklar till nya andliga värden.

Men utredningen har i vissa väsentliga hänseenden varit påfallande bristfällig. Vårt kulturmönster bjuder på en rad olika värden, och en av de allra viktigaste uppgifter en människa nu har — individuellt och i den mån hon företräder en folkgrupp — är att välja mellan de olika kulturvärdena. Det är inte möjligt att i skolan rymma in alla dessa värden, utan ett val måste göras. Skolkommisionen har på den punkten inte gett oss något väsentligt bidrag.

Herr Arrhén var förtjust över skolutredningens grundläggande betänkande »Skolan i samhällets tjänst». Det är inte möjligt för mig att känna samma entusiasm inför den utredningen. För mitt sätt att se är det frapperande, att den inte på något vis i fråga om sin grundläggande värdeanalys och vid sin undersökning av de grundläggande orsakssammanhangen på detta område har utnyttjat modern värdeanalys eller modern psykologisk och sociologisk orsaksforskning. Jag skulle vilja säga, att skolutredningens principbetänkande lika väl kunde ha skrivits för 30 eller 40 år sedan.

Man kan inte undgå att hos skolkommisionen finna samma brist på undersökning av grundläggande orsakförhållanden. Kommissionens uttalanden präglas på vissa punkter av en utopi, som är betingad av ett bristfälligt inträngande i sådana orsakssammanhang. När skolkommisionen uppställer sådana mål som examensfrihet och frihet från grammatik i språkundervisningen, är detta visserligen någonting högst lustbetonat, men dessa primärmål äro dömda att falla, när de ställas i relation till ett sådant grund-

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

läggande och dominerande mål, som livsdugligheten.

Tidigare i debatten har omnämnts, att man för närvarande också i England är sysselsatt med en skolreform. För att få en allmänare rundsyn över dessa problem har jag funnit det angeläget att parallellläsa de svenska och några av de engelska utredningarna. Detta har skänkt mig en upprepad och ny respekt för det engelska verklighetssinnet. De svenska skolutredningarna hade i det hänseendet haft mycket att lära av de engelska.

Såsom starkt intresserad av en bredad svensk folkbildning har jag också gjort mig en annan fråga: Är det ändamålsenligt att det uppställda målet nås på en enda bildningsväg? Den ytterst av universitetslärare och deras värden behärskade enhetsskolan kommer för framtiden att bli den enda bildningsvägen. Det nuvarande samhället har som vi veta ett långt rikare fasetterat mönster av bildningsvägar. Vid sidan av den lärda skolan ha vi folkskoleseminariet, som på ett senare stadium i den individuella utvecklingen än den lärda skolan förmått ur det folkliga begåvningsmaterialet fånga upp några ofta utomordentliga begåvningar, som före skolan stått i nära kontakt med den ena eller den andra av landets olika folkrörelser och som från dessa utgångspunkter efter utbildningen kommit att göra en mycket betydande insats och spelat en ledande roll inom ett stort antal av dessa svenska folkrörelser. Vi ha för inte länge sedan i socialinstituterna fått en ny sådan bildningsväg, som i stor utsträckning rekryteras på samma sätt som tidigare och alltjämt folkskoleseminarierna. Vi ha vidare den för svensk demokrati ytterst betydelsefulla bildningsvägen över folkhögskolan, och vi ha slutligen en bildningsväg för sådana som inte haft förmanen av några skolformer; gärningen inom folkrörelserna.

Då jag ser den här utformade planen för inslussning av all svensk begåvning i en enda utbildningsväg — den nuvarande lärda skolan med dess från universiteterna utgångna värderingar, som i rätt hög grad avvika från de folkliga —

frågar jag mig, om framtida svensk demokrati kommer att genom den få ett gynnsammare utseende än den nuvarande. Vi kunna tänka på en av oss alla så väl känd man som A. J. Bärge. Under ett mångårigt samarbete, huvudsakligen utanför riksdagen, hade jag tillfälle att lära känna honom och hans finslipade intellekt. Skulle svensk demokrati ha fått en värdefullare användning av denne man, om han redan i pojkbåren slussats in i en enhetlig skola sådan som den här föreslagna och fått sin stöpnings av den och aldrig kommit i kontakt med de två folkrörelser, där han blev en så betydelsefull ledare? Hade det varit bättre för svensk demokrati, att den mannen med sin begåvning hade blivit en från ämbetsverken hämtad sekreterare i bevillningsutskottet i stället för dess ordförande?

Det är frågeställningar av detta slag som gjort att jag är tveksam om den restlösa schematiska lösning, som denna skolreform ifrågasätter. Jag har därför, herr talman, varit frestad att följa de motionärer som ifrågasätta en fortsatt utredning före beslutet. Om jag ändå till slut har accepterat utskottets linje, beror det på att reformens syfte — vidgade bildningsmöjligheter för de breda folklagren — haft min lidelsefulla anslutning. Jag har också trott att ett principbeslut i dagens läge kan främja — det överensstämmer i någon mån med vad statsrådet nyss sade — sådan experimentell forskning, som snabbare än om vi nu skulle nöja oss med ett utredningsbeslut kommer att skapa en ny bättre skola.

Från dessa utgångspunkter har jag kunnat följa utskottet långa stycken, men på ett par punkter har jag likväl känt behov att uttala en avvikande mening.

En svensk skolreform bör inte komma till stånd som en rent teknisk anordning, användbar för vilket bildnings-syfte som helst. Det är därför angeläget att riksdagen får möjlighet att, innan denna fråga är slutdiskuterad, dryfta vilket bildningsmål den nya skolan skall inriktas på. Därför har det för mig varit angeläget att i utskottet ansluta mig till

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

en av herr Bergh starkt hävdad mening, att vi skulle få tillfälle att dryfta kursplanen. Och det är den centrala skillnaden mellan den av mig avgivna reservationen och en annan, likartad, att jag hemställer att riksdagen skulle i anslutning till en i andra kammaren av herrar Ståhl och Kollberg väckt motion rörande kursplanen fatta ett sådant beslut, att riksdagen får möjlighet att i höst, när vi återvända till frågan om lärarutbildningen, också i dess väsentliga drag pröva kursplanen för den nya skolan.

Jag är livlig anhängare av utskottsutlåtandet, när det förordar en ny allmän linje. Jag är emellertid angelägen om att man skall tillse, att fordringarna på denna nya linje inte få en sådan utformning, exempelvis i matematik, att linjen blir en avstjälpningsplats för det minst begåvade elevmaterialet i våra gymnasier. Den allmänna sociala linjens utformning i detaljer bör betingas av önskemålet att få tillgång till inte de sämsta utan de yppersta begåvningarna. Våra socialfunktionärer och vår sociologiska vetenskap skola ju i framtiden rekryteras från denna linje.

Jag är också livlig anhängare av den nya, framskjutna ställning som engelskan får i utskottets förslag.

Mindre tillfredsställd är jag med utskottets ståndpunkt beträffande franskan, och jag har i fråga om motiveringen avgivit en specialreservation på den punkten. I de motioner, som väckts rörande franskan, har mer eller mindre tydligt framhållits att man här i själva verket väljer mellan två, främmande suggestionscentra. Frågan gäller, i vilken omfattning vi skola imitera engelskt respektive franskt. Den motion, som väckts av herr Wistrand som huvudmotionär, har klart och tydligt preciserat syftena i det hänseendet. Herr Wistrand är ängslig för att det anglosaxiska inflytandet i vårt land skall bli alltför dominant på grund av den ställning, som engelskan kommer att få i det framtida svenska undervisningsväsendet. Jag fruktar inte det. Den anglosaxiska kulturen är så rik, att den inrymmer alla verkliga, väsentliga värden. Jag tror att den anglosaxiska

kulturen i sin mångsidiga utformning tillfredsställer alla rimliga anspråk utanför trånga kretsar av specialister. Detta är av betydelse i en situation, där en begränsning är nödvändig.

Valet mellan engelska och franska är också ett val mellan två väsentligt olika kulturmönster. De nämnda motionärerna ha hävdad, att undervisningen i franska haft stor betydelse för tillgången till olika kulturvärden. Jag skall då börja med det enklaste, nämligen möjligheterna att inom skilda vetenskapsgrenar läsa läroböcker eller vetenskapliga framställningar.

Herr Holmbäck, min gamle gode vän från ungdomsåren — han och jag gjorde för övrigt vår första resa till Frankrike gemensamt — fann det anmärkningsvärt, att jag kritiserat den ökade bredd, som utskottet vill ge undervisningen i franska. Han hänvisade då till att jag skrivit en doktorsavhandling på franska. Just mina erfarenheter i det sammanhanget utgöra en del av bakgrunden till att jag inte finner ett ökat utrymme för undervisningen i franska nödvändigt. Jag läste i skolan franska under fyra år, vill jag minnas, och med ett ganska begränsat antal veckotimmar. Jag skrev sedermera min avhandling själv på franska. Någon expert på franska läste den därefter, men han var mindre säker i fråga om det tekniska ordförrådet inom den speciella disciplin avhandlingen gällde, nämligen matematik, och jag måste därför avböja några av de ändringar han föreslog. Det var således möjligt att, även efter en mycket begränsad skolundervisning i franska, skriva denna avhandling. Det visar, att det tekniska språket i denna disciplin är så avgränsat och föga omfattande, att det utan svårighet kan behärskas även av den, som har ganska små kunskaper i franska.

Jag tror att förhållandet i stor utsträckning är likartat när det gäller en rad andra discipliner, i varje fall inom det naturvetenskapliga området. När det säges, att studenterna vid Chalmers inte kunna läsa enkla matematiska och fysikaliska läroböcker på franska, är det uttalandet alldeles ofattbart för mig. En

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

förklaring skulle kunna vara, att den grammatiska delen av undervisningen i franska varit så bristfällig, att studenterna inte kunnat infoga det speciella, begränsade tekniska termaterialet i en oundgänglig grammatisk struktur.

Jag har till och med den erfarenheten när det gäller facklitteratur på ett annat språk, att det är utomordentligt lätt att reda sig till och med utan någon undervisning alls. Italienskan är ett ganska viktigt matematiskt språk, använt i en värdefull tidskrift. Det var emellertid mycket lätt för mig och mina kamrater uppe på högskolan att klara läsningen av de italienska uppsatserna. Vi skaffade oss en elementär italiensk grammatik och ett litet ficklexikon i italienska, och med dessa tekniska hjälpmedel kunde vi klara uppsatserna i den italienska tidskriften.

Jag tror med andra ord, att vad man här säger om nödvändigheten att ur specialstudiets synpunkt läsa mera franska inte bygger på någon tillräckligt stark saklig grundval.

Sedan kommer man emellertid till den större frågan om det bredare inflytandet av den anglosaxiska respektive den franska kulturen. Herr Wistrand har i sin motion vågat det uttalandet, att Frankrikes främsta exportvara alltifrån medeltiden och till de yttersta av dessa dagar har varit idéer. Jag skulle vilja säga till herr Wistrand, att mera påtagliga och karakteristiska exportvaror från Frankrike just nu tyckas vara sprit och vin, smink och puder, parfymers och andra kvinnliga lyxartiklar.

Jag har försökt skaffa mig en föreställning om anglosaxiskt och franskt inflytande på den allmänna kulturutvecklingen. Jag har i det sammanhanget erinrat mig en anekdot, som jag under mina matematiska studier vid Stockholms högskola hörde min lärare, professor Mittag-Leffler, berätta. När han blivit docent i Uppsala år 1872, fick han ett förnämligt stipendium — det s. k. byzantinska resestipendiet — för att resa ut i Europa och studera matematik. Med föreställningen om Paris som ett dominerande matematiskt centrum reste Mit-

tag-Leffler till den franske matematikern Hermite. Denne sade omedelbart — och det visar en fransk generositet, som man i och för sig kan uppskatta — till Mittag-Leffler: »Min herre har rest fel. Min herre skall resa till Tyskland, där lever nutidens främste matematiker Weierstrass.» Detta var första gången Mittag-Leffler, ryktbar docent i Uppsala, hörde det namnet.

Den föreställning, som herr Wistrand har hävdad i sin motion, synes mig, i varje fall när det gäller det mera rent vetenskapliga området, inte vara så värst mycket bättre grundad än Mittag-Lefflers ursprungliga föreställning.

Det finns för övrigt en liten poäng i herr Holmbäcks motion. Han talar om Frankrikes bidrag till filosofien och nämner då Cartesius. Det hör emellertid till saken att den, som till äventyrs skulle vilja studera Cartesius på originalspråket, inte har mycken glädje av att lära sig franska, eftersom Cartesius skrev alla sina väsentliga arbeten på latin. Jag skulle vilja tillfoga, att med Cartesius slutar det mera ryktbara franska inslaget i den filosofiska spekulativen. En ordinär filosofihistoria presenterar nämligen ingen annan fransk filosof än Cartesius.

För att belysa frågan om de stora idéernas ursprung och därmed också den anglosaxiska kulturens bidrag till vetenskapernas utveckling skulle jag här kunna nämna fem engelsmän, som alla obestridligen varit banbrytare inom skilda discipliner: Isaac Newton — sprungen direkt ur puritanismen —, upptäckaren av gravitationen och skaparen av den högre matematiken, John Locke, den demokratiska teoriens portalfigur, Adam Smith, grundläggaren av nationalekonomien, Darwin, grundläggaren av den moderna biologiska utvecklingsläran, och Bertrand Russell, som man med fog kan nämna i denna serie såsom den störste nydanaren inom logiken efter Aristoteles. Jag skulle vilja ställa den frågan till herr Wistrand: Vilka idégivare inom det franska kulturområdet kunna sättas i bredd med de fem stora engelsmän jag nu har

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

namngivit? Jag skall inte fortsätta denna diskussion, herr talman, men jag tror för min del att England i mycket större utsträckning än Frankrike har varit skaparen av de nya idéerna.

När vi välja mellan England och Frankrike, gäller det emellertid inte bara de vetenskapliga idéerna, utan vi välja också mellan två beteendemönster. Svensk demokrati har i allmänhet när det gällt beteendemönster valt för England och mot Frankrike. Alla våra religiösa och ideella folkrörelser komma från den puritanska anglosaxiska världen. Svensk fackföreningsrörelse hade ursprungligen ett relativt starkt inslag av franskt och tyskt, men vid kontakten med andra svenska folkrörelser har även den blivit utpräglad anglosaxiskt inriktad. Det skulle förvåna mig, om svensk arbetarrörelse i dag vore mera benägen att hämta sina kulturmönster från Frankrike än från England och engelsk arbetarrörelse.

Jag betraktar det som en förtjänst hos herr Wistrand, att han har klart för sig att det här gäller ett val mellan två kulturmönster, men jag hyser ingen tvekan om att det för oss i Sverige är angeläget att välja det anglosaxiska framför det franska. Det faller mig inte in att bestrida, att i det franska kulturmönstret finns en ränning av andliga värden. Liksom England har Frankrike en gång i tiden haft en stark puritansk ådra. Hugenotternas insats i den franska kulturen har mycken frändskap med det engelska mönstret. Men om ett stort antal svenskar i dessa dagar äro angelägna att lära sig det franska språket, något som herr Holmbäck framhöll i sitt anförande och ville ta som ett belegg för att också skolundervisningen borde ägna större uppmärksamhet åt det franska språket, så rör det sig väl ändå ytterst inte om ett intresse att träda i kontakt med ett hos ett begränsat skikt förefintligt franskt kulturmönster, utan om ett intresse för Turist-Frankrike. Och vilka kulturmönster som äro karakteristiska för detta Frankrike behöver jag säkerligen inte, herr talman, försöka att från denna talarstol skildra.

Herr **HOLMBÄCK** (kort genmäle): Herr talman! Endast några ord som replik!

Herr Englund sade, att det gäller om vi skola imitera engelsk kultur eller fransk. Det rör sig inte alls om imitation av den ena eller andra kulturvärlden, utan det gäller om vi skola tillgodogöra oss den ena eller andra kulturvärldens resultat, och det är någonting helt annat.

Jag ser inte heller frågan så, att den skulle gälla ett val mellan engelskt och franskt. Det gäller i stället, om vi skola stanna vid att tillgodogöra oss den engelska kulturen eller om vi dessutom skola tillgodogöra oss den franska kulturen. För min del har jag i motionen fullt klart — jag citerar ordagrant — uttalat den uppfattningen, att det icke främjar »en mångsidig allmänt kulturell orientering», om »ett främmande språk får en helt härskande ställning». »Våra tidigare erfarenheter vittna därom på ett otvetydigt sätt. Man brister ej i uppskattning för de anglosaxiska folken, vilka mänskligheten har så utomordentligt mycket att tacka för, om man konstaterar detta. Vårt kulturella liv blir rikare, om även ett andra främmande språk erhåller en stark ställning». Och tillåt mig, herr talman, att därtill lägga att vår nationella kultur utvecklas mera självständigt, om inflytelser utifrån komma inte från ett enda håll utan från flera.

Herr **ENGLUND** (kort genmäle): Den förenlighet mellan det anglosaxiska och det franska kulturmönstret, som herr Holmbäck här gör sig till tolk för, är möjlig bara i viss omfattning. I stor utsträckning äro dessa kulturmönster kontradiktoriska. Man måste i sådana fall välja det ena eller det andra.

Herr **HOLMBÄCK** (kort genmäle): Herr talman! Tillåt mig att säga, att detta inte är riktigt.

Herr **WISTRAND**: Herr talman! När jag jämte en del andra ledamöter av denna kammare väckte en motion till

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

förmån för det franska språkets ställning i vår skolundervisning, var det i hög grad i känsla av nödvändigheten av att vi här i landet hålla dörrarna öppna åt olika håll och äro mottagliga för och bevara möjligheter att mottaga inflytelser från skilda kulturvärldar. Faran av en alltför ensidig kulturinriktning har för mig stått uppenbar. Jag måste säga, att herr Englund gav ett lysande exempel på var man hamnar, om man låter sin kulturuppfattning bestämmas utslutande av en trångbröstad och ensidig inriktning. Det ena inflytandet är i själva verket inte möjligt utan att det andra samtidigt får göra sig gällande.

När vi nu gå till en skolreform, herr talman, förefaller det mig vara en av de viktigaste uppgifterna att tillse, att vår högre utbildade ungdom får så stora språkkunskaper som möjligt. Betydelsen härav har blivit allt större, ju mer det internationella samarbetet vidgats. Det är en mycket glädjande företeelse, att man har uppställt ett program som ger även folket i gemen möjlighet att lära ett främmande språk och det på det sättet kan få del av ett direkt kulturutbyte, som sträcker sig utanför landets gränser. Det är naturligt, att detta språk blir engelskan. Detta språk är ju lättast att lära, och man kan med dess hjälp göra sig förstådd på mycket stora områden av jordklotet. Men ett främmande språk är inte nog vid den högre utbildningen. Det internationella samarbetet på alla områden ställer krav även på mångsidiga språkkunskaper.

Jag är väl medveten om att det råder trängsel på skolans schema. Jag anser dock, att man inte bör inskränka studiet av franska till gymnasiet. Jag tror att man under försöksverksamheten åtminstone vid *vissa* läroanstalter borde låta undervisningen i franska börja tidigare för att möjliggöra att en effektivare kunskap i detta språk uppnås på gymnasiet. Skulle man inte, för att minska trängseln på skolans schema, kunna vid försöksarbetet ägna uppmärksamhet åt möjligheterna att skära ned kurserna i vissa andra ämnen? I våra högre skolor förekommer, herr Englund, en myc-

ket omfattande kurs i matematik. Jag undrar hur många av de ledamöter i denna kammare, som tagit studentexamen, men inte som herr Englund äro filosofie doktorer i matematik, nu skulle våga en tentamen, som går avsevärt utöver de fyra enkla räknesätten? Jag tror, att det inte skulle vara många. Likadant är det med sådana ämnen som fysik och kemi. Om vissa humanistiska studier brukar det sägas, att bildning är vad som står kvar sedan man glömt vad man läst. Men vad man fått lära sig, framför allt i matematik, är nästan fullkomligt förlorad kunskap, om man inte sedermera i sitt yrke fått direkt användning för vad man inhämtat. Språkkunskaperna återigen kunna alltid omsättas i praktisk gärning och få omedelbar betydelse. Det är inte nog med att språkkunskaperna ha denna praktiska betydelse, de öppna också vägarna till den fördjupade personliga kultur, som vi så väl behöva, till möjligheten att tränga in i främmande litteratur och att bli delaktiga av det kulturarbete och kulturutbyte, varförutan livet alltid måste bli så fattigt och, tyvärr, så avhumaniserat.

Det är ur dessa synpunkter en källa till stor glädje, att svenska folket i dess breda lager får tillfälle att lära *ett* främmande språk, men det är inte så som herr Englund gör gällande, att engelskt och franskt äro kontradiktoriska motsatser och att man inte kan odla bådadera. Tvärtom ha dessa bägge kulturer haft oändligt mycket gemensamt och betytt så mycket för varandra, att man i grund och botten inte kan tränga in i engelsk kultur utan att också äga kännedom om och förstå den franska kulturen. Låt oss inte bedriva språkundervisningen så, att den blir ensidig. Glöm inte franskan!

Herr Englund föreföll mig ha en nästan patologisk ovilja mot franskt väsen. Han ville underkänna den export av idéer, som har utgått från Frankrike, och han ville reducera vår nuvarande import från detta land till sprit och vin, puder och andra kvinnliga lyxartiklar. Nu har jag för min del ett bestämt intryck av — det kan ju hända att jag tar fel — att både läppstift och nagel-

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

lack äro av anglosaxiskt ursprung och en gång lanserats i Amerika men icke i Frankrike. När jag hörde herr Englund tala på detta sätt om Frankrike, erinrade jag mig från min studenttid en tysk gosses aftonbön i *Simplicissimus*. Han tackade Gud för kaisern och allt möjligt annat tyskt, och till sist — och nu ber jag att få citera på originalspråkets vers, varpå jag inte i en hast kan finna en tillräckligt bra översättning — tackade han Gud för att

»Meine Mutter ist nicht liderlich
Wie die Pariserinnen».

Det förefaller mig, som om herr Englund vore i någon mån besjälad av samma känsla gentemot den franska kulturen, som han inte kan se på annat sätt än i karikatyrspegeln.

Herr Englund nämnde fem stora engelska kulturnamn och frågade, om man kunde nämna motsvarande antal likvärdiga franska. Ja, naturligtvis kan man det — minst lika många. Jag antecknade på en kort stund några namn — min lista skulle kanske kunna förbättras — och jag skall ta dem i tur och ordning. Tänk bara på vad *Pascal* har betytt! Mer än någon engelsk frikyrkostiftare har han bidragit till det religiösa livets fördjupande. Vad har inte *Montesquieu* betytt som en samhällslivets analytiker, som står över alla tider? Och det behöver inte utvecklas vad en *Voltaire* eller en *Rousseau* betytt — den senare var visserligen inte fransman, men tillhörde den franska kulturkretsen och hade franskan till sitt modersmål. Och kan man inte som fullt jämbördig med de engelska vetenskapsmännen nämna till exempel en *Pasteur*?

Men vad tjänar det till att söka konstruera fram dessa jämförelser och motsättningar? Här är det ju inte ett ögonblick fråga om att driva tillbaka engelskan. Här är fråga om att ge tillfälle för så många kulturströmningar som möjligt att göra sig gällande inom vårt folk. Vi behöva den anglosaxiska kulturen — den äro vi nära i släkt med — men vi behöva lika mycket den franska. Den äro vi inte lika nära släkt med, och just

därför kan den tillföra oss någonting nytt, som är av värde. Detta långvariga undanskjutande av franskan och av kunskapen i franska och den växande obekantskapen med franskt kulturliv, som givit sig till känna i ett par generationer, står i strid emot våra bästa svenska traditioner.

Det var med Frankrike som vi hade våra äldsta kulturförbindelser. De första svenskarna som kommo ut och gjorde sina erfarenheter på kulturlivets område, som sökte den första kontakten med vad som försiggick i andens värld, voro de svenska studerande, som under medeltiden kommo till parisuniversitetet. Här fanns alltid en stor grupp svenskar, och de förde sina intryck med sig hem. Och sedermera växte detta utbyte för att slå ut i blom under samarbetet mellan Oxenstierna och Richelieu, var i sin ort Europas största statsmän. Under bortemot ett sekel bildade Sverige och Frankrike gemensamt det fundament, varpå europeisk politik vilade. Det var en tid, då våra förbindelser voro mycket nära, och de förblevo mycket nära också i kulturellt avseende även sedan det politiska samarbetet mist i betydelse. Kunskapen i franska var en naturlig förutsättning för varje kännedom om europeiskt väsen.

På senare tid ha tyvärr dessa traditioner blivit en smula bleknade. För 300 år sedan dog här i Stockholm Descartes — som ett av filosofiens största namn, som av drottning Kristina kallats till hennes hov och vars gravmonument ännu kan beskådas i Adolf Fredriks kyrka. Minnet av hans död gick genom hela världspressen, både den engelska och den franska. Jag var utomlands vid den tidpunkten, och överallt såg man tidningsartiklar om detta minne, medan de svenska tidningarna som bort äga särskild anledning att ägna uppmärksamhet åt detta vårt lands första möte med en världsbekant kulturpersonlighet lät det i det närmaste gå spårlöst förbi, så när som, såvitt jag minns, på ett undantag. Detta berörde mig illa, emedan det var så symptomatiskt. Det visade, hur

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

mycket vi hålla på att komma ifrån det som har varit en så stark och livgivande faktor i vårt andliga liv och har haft en så stor inverkan på vårt svenska kulturarbete.

Jag vill inte än en gång räkna upp namn som ha inverkat på Sveriges kultur ifrån fransk sida. Varje uppräknings blir godtycklig, och jag har redan nämnt några. Men det är en rad av namn, som burits över världen, namn, som förbundits med idéer, vilka väl fött revolutionen men också skapat ordning i tankegång och system i tänkesätt. Det är sådana namn, som ha varit och alltjämt äro den franska odlingens representanter för den svenska allmänheten.

Skola vi nu under inflytande av en ensidig kulturinriktning, som klart riktar sin udd emot det franska inflytandet, medvetet försvåra kontakten med den franska kulturen genom att ställa undervisningen i franska på svältkost? Vi behöva ett franskt inflytande i vårt kulturliv. Det är fransk klarhet och fransk logik, som ha skapat allt det värdefulla, som vi ha tagit emot från Frankrike, och förbinda vi dem med vår egen germanska folkkaraktärs djup och innerlighet, så kan därav uppstå en legering av valör som trotsar tiden.

Stäng inte för oss källorna för den franska kulturen!

Vi skola inte heller tro, att Frankrikes och franskans dominerande ställning så helt och hållet tillhöra det förgångna, att vi kunna betrakta den uteslutande som en historisk företeelse, som något slags kuriosum. Ännu är franskan i stora delar av världen det huvudsakliga internationella hjälpspråket. Så är fallet i hela den romanska världen, och så är fallet i Levanten, i Turkiet och i viss mån på Balkan. Ännu i dag möter man ofta — det tror jag kan bekräftas av dem som deltagit i internationellt samarbete — kretsar, där antalet medlemmar som icke förstår engelska är större än det som icke förstår franska och där franskan därför blir det naturliga språket. Jag får tro herr Englund på hans ord, när han säger att man kan skriva matematiska avhandlingar på franska med ett mini-

mum av kunskaper i språket — jag har aldrig försökt det — men vad som är alldeles säkert är, att om man kommer ut över det primitiva formelväsendets enkelriktning, så håller det inte streck. Den, som vill i ett humanistiskt ämne tillgodogöra sig någonting av vad som har publicerats i Frankrike, behöver betydligt större kunskaper. Det är en svårighet — det skall jag villigt medge — att franskan av oss kräver en gedignare utbildning än andra språk, och därför är det — med all tacksamhet mot utskottet, som har uttalat sig för en bättre plats på schemat för franskan på gymnasiet — mycket starkt fråga huruvida det räcker med gymnasiet. Jag skulle vilja rikta en varm vädjan till den tyvärr frånvarande ecklesiastikministern, att han, när man nu går till försöksarbetet, verkligen försöker att åtminstone i viss omfattning och på vissa platser låta undervisningen i franska komma in tidigare, vare sig det nu sker genom att den i parallellavdelningen utbytes mot tyskan eller på annat sätt.

I en del av våra tidningar förekom i dagarna en patetisk vädjan från en känd fransk politiker, f. d. undervisningsministern och inrikesministern Depreux, där han bevekande bad sina svenska vänner — han riktade sig närmast till sina partivänner socialdemokraterna, men även till andra — att se till att franskan gavs en sådan ställning i vårt undervisningsväsen, att broarna icke revos mellan Sverige och Frankrike. Sverige har för närvarande i Frankrike en ställning som få andra länder. Det är påfallande, med vilket intresse man där lyssnar till vad som kommer från Skandinavien, vilken vilja man har att förstå skandinaviska synpunkter och att hålla alla förbindelser öppna åt det hållet. Där finns ett starkt intresse för att vidga kontakterna. Skall vårt svar endast giva uttryck för en kortsynt benägenhet för att stänga oss inne och för en uppfattning att vi gjort nog med att öppna portarna till de anglosaxiska kulturerna, därför att där skulle, som herr Englund så betecknande uttryckte sig, alla värden redan

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

finnas, därför att vi ingenting annat skulle behöva veta, då där funnes tillgängligt allt vad vi behöva veta?

Här har citerats Tegnér i olika sammanhang under de senaste dagarna icke minst i denna debatt. Jag vill komma med ännu ett citat:

»För mycket vett har ingen, hur vis han het,
Men litet nog vet mången som intet vet.»

Jag slutar mitt anförande med uttrycket av en önskan och en förhoppning, att det inte skall göras svårare för den uppväxande ungdomen att tillägna sig de kunskaper som möjliggöra inträngandet i fransk kultur, denna franska kultur som alla politiska omkastningar till trots dock i så mycket utgör kärnan av hela den europeiska kulturen. Ge oss inte minskade, utan ökade möjligheter att mötas, nu när vägen går bredare och mera banad än någonsin förut till internationellt samarbete på olika områden!

I herr Wistrands yttrande instämde herrar *Branting, Ewerlöf, Nerman, Gjörres, Cassel, Hjalmar Nilsson* och *Lindström*.

Fru SVENSON: Herr talman! Det är djärvt att ta till orda en dag som denna, när så mycken sakkunskap har tillkännagivit sina åsikter. Vi ha helt nyligen lyssnat till ett mycket intressant anförande av ecklesiastikministern, och nu sist ha vi tjusats av herr Wistrands varma bön för det franska språket i den kommande skolundervisningen. Vi ha dessutom under hela dagen fått lyssna till alla ledamöter av skolutskottet, när de ha delgivit oss sin uppfattning i ämnet, en uppfattning som efter vad jag kan förstå vittnar om enighet åtminstone i de stora, väsentliga tingen, nämligen att man skall skapa samma möjligheter i skolorna för alla svenska barn. Men, herr talman, det må tillåtas även en enkel ledamot av denna kammar att framföra ett par synpunkter i denna senare fråga. Det är inte några speciellt nya synpunkter, jag kommer

med — de ha berörts av tidigare talare — men de ligga mig mycket varmt om hjärtat.

I denna för vårt folk och för vårt lands framtid så viktiga fråga synes det mig vara av största vikt, att man inte bara tar sikte på så och så många skolår, utan att man lägger huvudvikten på att man med skolan och den här meddelade undervisningen bereder barnen till praktiska människor för livets vardag. Det är därför önskvärt, att man under hela skoltiden genom de olika stadierna utnyttjar barnens egen inboende vilja till egen skapande verksamhet, så att de genom skolundervisningen se något påtagligt i denna riktning växa fram, som praktiskt, redan på ett tidigt stadium ger någonting. Detta det praktiska i undervisningen ger barnen en god vardagskunskap, som i sin tur ger förmåga att reda sig på egen hand i det dagliga livet — i hem- och arbetsproblem. En god orientering, särskilt i kunskapen om ett hems skötsel, bidrager till en rättvis fördelning av arbetsuppgifterna inom hem och familj och stärker även känslan av ett gemensamt ansvar för hemmets vård och bestånd.

Vi måste inrikta skolan och dess undervisning så att det praktiska livets realiteter särskilt beaktas. Vi kunna inte, vilket ju också utskottet framhållit, gå in för i huvudsak att utbilda vetenskapsmän och för att lära upp folket för manschettyrken.

I skolkommisionens betänkande har det kraftigt understrukits, att den kommande enhetsskolan skulle ge en god växelverkan mellan teoretiska och praktiska studieämnen, något som man med fullt skäl anser fattas i vår nuvarande undervisning i realskolor och gymnasier. Och häri vill jag instämma. Det är ytterligt viktigt, att denna praktiska undervisning i färdighet att sköta ett hem, t. ex. i slöjd av olika slag, i materialkännedom, i ekonomisk fostran, ej skjutes åt sidan och blott blir fyllnadsämnen eller frivilliga ämnen, som kunna väljas bort om eleven så önskar, detta därför att de allra flesta av skolans ele-

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

ver förr eller senare komma att bilda eget hem. För många är skolans undervisning grundläggande i hem- och familjekunskap, ja för de flesta den enda utbildningen de kunna få i dessa ämnen.

Den praktiska yrkesundervisningen eller yrkesorienteringen bör därför noga prövas inom försöksskolorna, innan den slutgiltigt utformas. Den bör ge eleven kunskaper om de olika yrkena, men även vägledning och möjlighet till jämförelse mellan skilda yrken sett ur olika synpunkter, inte minst sett ur trivsel- och miljösynpunkt. Här bör ingå information om arbeten, såsom dem som ha med jordbruk, djurvård, industri och handel att göra, om hemmens arbete, hantverk och hemslöjd, så att de ungas intresse fångas i tid för praktiska yrken och verksamhet inom produktionen. Det är av stor betydelse att undervisningen lägges så, att ungdomen tidigt kan välja sitt framtida yrke och sin livsuppgift. I detta syfte är det även viktigt att samhällenas barn få inblick i landsbygdens arbetsfrågor och yrken, likaväl som det är av betydelse att landsbygdens barn informeras om de arbetsformer och livsbetingelser som finnas i städer och samhällen, om vad som på de olika arbetsområdena är av betydelse för samhället och den enskilde och om vad som inom de olika yrkena ger värde, livsuppgift och försörjning. Huvudvikten vid yrkesorienteringen måste läggas vid att få fram en bättre och rättvisare värdering av det praktiska arbetets värde jämfört med de mera teoretiska arbetsvägarna.

En annan betydelsefull fråga är kristendomsundervisningen i enhetsskolan. I detta ämne har upprepade gånger framförts önskemålet, att undervisningen måste vara mera objektiv. Det står väl numera klart, att ingen bör påtvingas en färdig livsåskådning, men en ung människa bör genom kristendomsundervisningen få klarhet i kristendomens stora livsfostrande betydelse. Talet om att eleven själv skall bilda sig en åskådning är nog så vackert, men det är väl mycket begärt att de unga redan i ål-

dern 7—15 år skola kunna bilda sig en självständig uppfattning i dessa frågor. Man överskattar sannolikt elevernas förmåga att ta ställning i en mycket viktig livsfråga. Kristendomsundervisningen bör klart och tydligt ge eleverna en bild av kristendomens livsvärde genom tiderna och om huru den varit vägledande för vår etiska och sociala åskådning, varpå vår västerländska kultur ytterst är byggd. Jag anser det särskilt värdefullt, att det finns utsikter för fördjupat studium i dessa livets största frågor, när eleverna kommit till en mera mogen ålder, genom att konfirmationsundervisningen beredes plats och utrymme i enhetsskolans högstadium.

I detta sammanhang vill jag, i motsats till vad fru Lindström och fru Sjöström-Bengtsson ha anfört, framhålla värdet av att dagens skolarbete börjar med en morgonbön. Så var det på min skoltid, och då var det en högtidsstund, som jag anser kan ge lyftning även åt vår tids barn. Och jag är ganska övertygad om att en omröstning bland målsmännen skulle visa, att man vill ha morgonbönen kvar. Jag vill också tillägga, att landsbygdens folk med all kraft vill värna om kristendomen. Vi vilja att våra barn skola få lära att hämta kraft därur i livets många gånger hårda kamp och provningar.

Herr KARLSSON, FRITIOF: Herr talman! När jag begärt ordet i denna skoldebatt, är det endast för att föra fram några synpunkter i en speciell fråga av synnerlig vikt, nämligen yrkesundervisningen, i anledning av utskottets yttrande i vad det gäller utformandet av 9 y. Det har från olika håll sagts, att utformandet och realisandet av denna linje komma att vålla mycket stora svårigheter, och hur den yrkesbetonade linjen slutligen skall utformas, är fortfarande mycket oklart. Sålunda ansluter sig utskottet till departementschefens tanke om olika slags typer för yrkesundervisningen inom enhetsskolan, såsom anordnande av sär-

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

skilda yrkesavdelningar, skolverkstäder, skolkök, praktik i näringslivet, i kommunala företag och i hemmen, och så utmynnar förslaget i att senast i klass 9 anordna i nära kontakt med yrkeslivet en förberedande yrkesutbildning eller, där förhållandena motivera detta, en allmän praktisk utbildning. Det blir sålunda försöksverksamheten, som i denna fråga liksom i övriga kommer att bli utslagsgivande.

Nu kan man ju ha ett visst hopp om att det i städer och folkrika samhällen genom anordnande av skolverkstäder och dylikt kan ordnas en tillräckligt differentierad yrkesundervisning. Helt annorlunda kommer det att ställa sig i de glest befolkade jordbruks- och landsbygdskommunerna. Där torde möjligheterna att bereda en tillfredsställande yrkesutbildning bli mycket begränsade. Om den tanke som kommit till uttryck i bondeförbundets partimotion, att en nioårig skola ingalunda skulle behöva innebära en för alla elever nioårig skolgång i en följd, mera hade vunnit utskottets beaktande, så skulle yrkesundervisningen för dessa jordbruksbygder med stor säkerhet lättare ha kunnat ordnas. Det är ju dock så, att trots den stora flykten av ungdom från jordbrukskommunerna, är det dock en ganska stor procent av pojkar, som fortfarande vill ägna sig åt jordbruksyrket. Och se vi på landsbygdens flickor, så torde även bland dessa finnas en mycket stor procent, som inte direkt vill utbilda sig i något annat yrke än det husliga arbetet. Det är ju allmänt erkänt, att ungdomen i övergångsåren mer har lust och fallenhet för praktiska sysselsättningar än för att sitta på skolbänken, under det att de vid något äldre år ha mera intresse för att inhämta teoretiska och bokliga kunskaper.

Den kategori ungdom, som jag här närmast talar om, har det ju också i regel så ställt, att den kan få hjälpa till i arbetet på föräldrarnas gård och där skaffa sig praktiska färdigheter i yrket. Varför skulle man inte, som herr Elofsson tidigare här föreslagit, kunna bere-

da möjlighet för dessa jordbrukets ungdomar, som frivilligt begära det, att efter åttonde skolåret få avbryta skolgången för att delta i det praktiska arbetet i hemmet eller vid jordbruket, för att senare vid 17—18-årsåldern ge dem tillfälle att genomgå någon yrkeskola i form av lantmanna- eller lant-hushållsskola eller dylikt?

Det har framhållits, att det föreliggande skolförslaget särskilt skulle tillgodose landsbygdens krav på jämställdhet i skolavseende med städer och tätorter, och man får väl hoppas, att i och med denna skolreforms genomförande detta skall bli verklighet, men när det gäller yrkesundervisningen måste man fråga sig: Hur skall en jämställdhet i detta avseende mellan landsbygden och tätorterna kunna ske? Kravet från landsbygden i skolfrågan och i frågan om yrkesundervisningen är ju likvärdig undervisning, men därmed är inte sagt att undervisningen också måste organiseras på precis samma sätt på landsbygden som i tätorterna. Det som är lämpligt i tätorterna passar inte alltid för de glest befolkade bygderna. För att man skall få en tillräcklig differentiering måste nog de skolungdomar från de glesa landsbygdskommunerna, som vilja orientera sig åt skilda yrken, sändas till olika internatskolor, men varför inte för det stora flertalet, som vill ägna sig åt det produktiva jordbruksyrket, ordna undervisningen på det sätt som nu sker — fast det sker i alltför liten utsträckning i praktiken — nämligen genom att de få utbildning i någon lantmannaskola eller dylikt?

Jag vet att stora delar av landsbygdsbefolkningen skulle önska en sådan anordning. Den skulle bland dessa befolkningsgrupper, som — det skall inte här förnekas — se med en viss skepsis på det nya skolförslaget, vara ägnad att i viss utsträckning popularisera den nya skolan.

Jag vet visserligen att invändningar kunna göras mot ett ordnande av klass 9 y på det sätt som jag här har skisserat och att man kan draga fram vissa moment av svårigheter i detta avseende,

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

men då hela förslaget bygger på en försöksverksamhet som endast skall förverkligas i den mån denna försöksverksamhet ådagalägger dess lämplighet, synes det mig som om detta uppslag hade bort få prövas för att, i den mån det visar sig lämpligt, kunna tillämpas i den framtida enhetsskolan.

Jag har i denna debatt velat föra fram dessa synpunkter med ett beklagande av att de inte ha blivit mera beaktade av utskottet.

Herr **HERLITZ**: Herr talman! Jag kan inte underlåta att säga, att det icke är med någon utpräglad glädje jag går att deltaga i det beslut som i dag skall fattas. Orsakerna äro, kan jag säga, tre.

Den första är att jag känner med mig att det på de få dagar, som ha stått till buds, inte har varit mig möjligt att penetrera detta utskottsutlåtande. Jag vet att bakom detsamma ligga stora formuleringssidor ifrån utskottets sida, som jag högt uppskattar, och jag har klart för mig att det ligger många djupa tankar bakom det, men omständigheterna ha varit sådana att tid icke har beretts för andra än för dem som ha varit ledamöter i utskottet att rätt fatta vad som ligger i det ena och det andra.

Mitt andra skäl är det som på ett så utmärkt sätt utvecklades för en stund sedan av herr Andersson i Rixö, då han särskilt gav uttryck åt den meningen, att det var högeligen ovisst huruvida ekonomiska möjligheter skola bjudas oss att verkligen genomföra vad det nu är fråga om.

Min tredje betänklighet är av rent saklig innebörd, om jag så får uttrycka mig, och den hyser jag med mina utgångspunkter såsom universitetsman. Jag är orolig för vad denna skolreform kan komma att betyda för den högre bildningen. Men jag skall i denna sena timma inskränka mig till att hänvisa till vad som i det hänseendet redan har sagts av herrar Ohlön och Arrhén.

Det skulle i själva verket varit mig omöjligt att i dag deltaga i ett beslut, som skulle så att säga inneburi en realitet, ett beslut som verkligen vore av-

sett att förverkligas, men det som vi nu ha framför oss är ju egentligen någon ting rent platoniskt. Det uttalas varje handa önskemål, men med avseende på sättet att förverkliga dem lämnar utskottet alla möjligheter öppna, och i den mån utskottet mer eller mindre bestämt uttalar sig på den ena eller den andra punkten, står det ju fast att allting ändå beror på framtida beslut, allting ha vi möjlighet att sedermera ändra. Och dess värre känner jag mig rätt övertygad om att hårda villkor komma att omsider tvinga oss bort ifrån den ljusa tro på möjligheten att uppnå vilka mål som helst, som präglar dagens politik i vårt land.

Till dessa allmänna reflexioner vill jag bara lägga en sak, herr talman, och det är en sak som inte har berörts förut i debatten. Den realitet vi nu ta ståndpunkt till är ju framför allt anordnandet av en omfattande försöksverksamhet. Programmet för denna försöksverksamhet har undan för undan svällt; man har fått syn på ständigt nya frågor som tarva övervägande och som tarva experimentell behandling. Det blir sålunda fråga om försök i såvitt jag förstår väldig skala, och det betyder att ett mycket stort antal ungdomar i vårt land skola utsättas för experiment, av vilka kanske somliga lyckas, men — det får man ju räkna med — andra komma att misslyckas, och det såvitt jag förstår under hela sin skoltid, ty denna försöksverksamhet måste väl gå ut på att se hur ett barn utvecklas under olika skolformer från begynnelsen och ända upp till slutet av skolgången. Jag vill stryka under att det är ganska stora risker, och eventuellt ganska stora offer, som de föräldrar och de barn få underkasta sig, som här skola stå till förfogande för den experimentella verksamheten, och jag är därför angelägen att, till den verkan det kan ha, understryka vikten av en såvitt möjligt försiktig planläggning av försöksverksamheten och en mycket noggrann eftertanke, innan man ger sig in på experimenterande på det ena eller det andra området.

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

Herr MANNERSKANTZ: Herr talman! Under hela denna dags diskussion har det ju rått en i stort sett fullkomlig enighet om huvudlinjerna, en enighet så stor, att ecklesiastikministern har funnit sig föranlåtten att konstatera den. Jag är emellertid inte riktigt säker på att enigheten är lika stor ute i landets olika delar. Om man skulle ställa till med ett referendum, tror jag inte att bilden bleve riktigt densamma som här i kammaren i dag. Ett skäl till detta är väl att man ute i landet kanske inte i samma grad tror på att införandet av den nioåriga enhetsskolan, så som den är skisserad här, är det slutgiltiga och det lämpliga sättet att lösa våra skolfrågor på.

Herr talman! Jag är inte benägen att påstå att så är fallet, men man kan å andra sidan inte vara säker på den punkten, och det kan ju andragas åtskilliga skäl för den uppfattning som jag här har antytt.

Ett av skälen till att jag anser att man icke redan nu på detta sätt bör binda sig — ty det är ju dock det man gör — är att man inte kan vara alldeles säker på att enhetsskolan kommer att bli ett tillräckligt bra substitut för realskolan, kanske inte ens för de kommunala mellanskolorna. Att den kan ersätta folkskolan, fortsättningsskolan och måhända även den högre folkskolan tror jag på, men kanske den blir ett alltför dåligt substitut för i varje fall realskolan, måhända också för den kommunala mellanskolan. I så fall har man fått en alltför dålig bas för de fortsatta studierna på gymnasiet o. s. v.

En sak som har förefallit mig dunkel är hur man skall kunna undvika att det blir skandal av yrkesutbildningsåret i klass 9 y. Skulle man tänka sig att för den jordbrukande befolkningens barn det året skulle upptagas av studier i jordbruk, som skulle gå till så, att lärarna skulle undervisa lantbrukarnas och lantarbetarnas söner i jordbruk, då vore ju skandalen ett faktum.

Jag tycker att det i denna fråga är för många osäkra moment, som göra att man borde få känna sig alldeles

obunden av de allmänna riktlinjer, som angivas i utskottsutlåtandet, och inskränka sig till att noga och länge pröva det nya systemet, så att man sedan verkligen i sitt hjärta kunde bli övertygad om att man är på rätt väg.

Nu ha utskottets ärade ordförande och flera andra här sagt, att systemet kommer att bli utprovat genom det experimenterande som skall företagas. Jag har dock varit med så pass många år här i riksdagen, att jag har funnit att det ligger något av den självövertvinnelse, som människor alltid ha svårt att prestera, i att gå ifrån något som man har bundit sig för i princip, och det är det som gör att jag tycker att det vore bättre att man här i dag hade aktat sig för att säga att man har godtagit principen. Jag har ingenting emot att man ordnar alla slags försöksverksamhet, som ju redan, utan att vi ha något principbeslut, enligt utskottsordförandens och ecklesiastikministerns utsago och enligt vad vi alla veta redan sker, men om man inte hade bundit sig i princip, skulle man inte bli fullt så besvärad när man sedan eventuellt finner att man måste göra ändringar som äro av rent principiell natur.

Jag tror att sådana ändringar komma att behöva göras, och det är därför, herr talman, som jag i enlighet med den motion, som jag har väckt, vill yrka att punkten A 1 skall utgå ur förslaget, vilket innebär avslag på principen om den 9-åriga enhetsskolan.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på det nu ifrågavarande utlåtandet yrkats 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o), av fru *Lindström*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändrade lydelse av punkten A 3, som förordats i den av herr *Andrén* m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; samt 3:o), av herr *Mannerskantz*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, att punkten A 1 utelämnades.

Därefter gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades pro-

Ang. riktlinjer för skolväsendets utveckling.

positionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Herr talmannen hemställde nu, att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan måtte få uppskjutas till ett annat sammanträde samt att de anslag, som utfärdats till det pågående sammanträdet fortsättande på aftonen, måtte få nedtagas.

Vad herr talmannen sålunda hemställt bifölls.

På framställning av herr talmannen beslöts att bankoutskottets memorial nr 22 skulle uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan för kammarens nästa sammanträde.

Anmälades och bordlades statsutskottets memorial nr 193, angående statsregleringen för budgetåret 1950/51.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelse, nr 251, till Konungen angående val av fullmäktige i riksbanken och suppleanter för riksdagens fullmäktige i nämnda bank;

dels ock till riksdagens förordnanden:

nr 252, för herr Olof Andersson i Malmö att vara fullmäktig i riksbanken;

nr 253, för herr David Emanuel Hall att vara fullmäktig i riksbanken;

nr 254, för herr Sven Patrik Svensson i Alingsås att vara suppleant för en av riksdagens fullmäktige i riksbanken;

nr 255, för herr Karl Emil Ahlkvist att vara suppleant för en av riksdagens fullmäktige i riksbanken; och

nr 256, för herr Gustaf Filip Natan Kristensson i Osby att vara suppleant för en av riksdagens fullmäktige i riksbanken.

Anmälades och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelse, nr 257, till Konungen angående val av fullmäktige i riksgäldskontoret samt suppleanter för fullmäktige i samma kontor;

dels ock till riksdagens förordnanden: nr 258, för herr Gustav Valdemar Nilsson i Kristinehamn att vara fullmäktig i riksgäldskontoret;

nr 259, för herr Waldemar Svensson i Ljungskile att vara fullmäktig i riksgäldskontoret;

nr 260, för herr Birger Andersson att vara suppleant för en fullmäktig i riksgäldskontoret; och

nr 261, för herr Bror Edvard Folke Petrén att vara suppleant för en fullmäktig i riksgäldskontoret.

Anmälades och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 290, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till avlöningsbestämmelser för övningslärare och kyrkomusiker m. m.;

nr 298, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa frågor rörande statsbidrag till avlöande av övningslärare m. m.;

nr 312, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1950/51 till inskrivningskostnader;

nr 313, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående disposition av medel för skjutbana för Södra skånska infanteriregementet i Ystad;

nr 314, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående studentsociala stödåtgärder m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 315, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1950/51 till avlöningar vid blind- och dövstumsskolorna m. m.;

nr 316, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om anslag för budgetåret 1950/

51 till vissa skyddsarbeten å Uppsala domkyrka;

nr 317, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa anslag för budgetåret 1950/51 till universitetssjukhusen m. m.;

nr 318, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med anhållan om riksdagens yttrande angående vissa av Internationella arbetsorganisationens allmänna konferens år 1949 vid dess trettioandra sammanträde fattade beslut, såvitt propositionen angår rekommendation nr 87 angående yrkesvägledning;

nr 319, i anledning av riksdagens år 1949 församlade revisorers berättelse angående verkställd granskning av statsverkets jämte därtill hörande fonders tillstånd, styrelse och förvaltning jämte vissa motioner m. m.;

nr 320, i anledning av väckta motioner om viss ändring av bestämmelserna för disposition av fonden för vissa stödåtgärder inom malmkommunerna (3-miljonersfonden);

nr 321, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående teckning av aktier i den statliga affärsbanken m. m., såvitt propositionen avser anslagsfrågan;

nr 322, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vissa ändringar i 1947 års allmänna tjänste- och pensionsreglementen m. m.;

nr 323, i anledning av väckta motioner angående tjänste- och familjepensionering för statsråd;

nr 324, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928, nr 370, m. m., i vad propositionen avser grunder för utbetalande av statsbidrag;

nr 342, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1950/51 till främjande av bostadsförsörjningen m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 343, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag för budgetåret 1950/51 till ersättningar i anledning av olycksfall i arbete m. m. jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 344, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag för budgetåret 1950/51 till Statens skolor tillhörande barna- och ungdomsvården: Byggnadsarbeten m. m.

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 337, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående ändring i förordningen den 11 juni 1937 (nr 339) om mödrahjälp;

nr 338, i anledning av väckta motioner angående sättet för utbetalning av de allmänna barnbidragen m. m.;

nr 339, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om kommuns bidrag till kostnaderna för folktandvården; och

nr 340, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i värnpliktslagen m. m.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 353, till Konungen i anledning av väckta motioner om framläggande för riksdagen av en plan för övergången till en friare ekonomi efter ingången av år 1951, m. m.

Anmäldes och godkändes bevillningsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 354, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1950/51, m. m.; och

nr 355, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om ändring i förordningen den 19 november 1914 (nr 383) angående stämpelavgiften.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 5.03 eftermiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.

Lördagen den 27 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 förmiddagen.

Justerades protokollet för den 22 innevarande månad.

Föredrogs och bordlades ånyo statsutskottets memorial nr 193.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets memorial nr 22, angående uppskov med behandlingen av framställning från styrelsen för riksdagsbiblioteket om vissa ändringar av bib-

liotekets stadgar, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

På framställning av herr talmannen beslöts att handläggningen av de båda återstående ärendena på föredragningslistan skulle uppskjutas till ett annat sammanträde.

Justerades ett protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 11.02 förmiddagen.

In fidem
G. H. Berggren.